

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

SELEUKOS KRALİÇELERİ

Meltem ÖZKAYA
195051014

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TÜRK

Bandırma 2023

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

SELEUKOS KRALİÇELERİ

Meltem ÖZKAYA
195051014

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TÜRK

Bandırma 2023

Bu çalışma Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: BAP-21-1010-03

ETİK BEYAN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (25/05/2023)

Meltem ÖZKAYA

ÖZET

SELEUKOS KRALIÇELERİ

Meltem ÖZKAYA

Hellenistik Dönem, Büyük İskender'in Makedonia'dan Hindistan'a dek genişleyen imparatorluğu yönetecek bir varis bırakmadan MÖ 323 yılında ölmesiyle başlamış ve VII. Kleopatra'nın MÖ 30 yılındaki ölümüyle sona ermiştir. Bu dönemde İskender'in generalleri yeni krallıklar kurmuştur. Kendi aralarındaki mücadeleler, isyanlar, taht kavgaları ve son olarak da Roma'nın yükselişiyle birlikte zayıflayan Hellenistik Krallıklar; Roma etkisine girene dek Büyük İskender'in ele geçirdiği bölgeleri yönetmişlerdir. Bu krallıklarda kraliçeler, siyasi evliliklerin de etkisiyle oldukça öne çıkmaktadır. Bu durum Seleukos Krallığı için de geçerlidir. Seleukos kralları, eşleri veya anneleri adına kentler kurmuşlardır. Kraliçelerin çoğu kamusal hayatta da etkindir. Bu nedenle bazı kraliçeler kentler tarafından onurlandırılmıştır. Hatta bazılarının adına kültler de kurulmuştur. Bu kraliçeler dönemin siyasetine etki etmiş, savaşlarda ve isyanlarda rol oynamışlardır. Seleukos kraliçeleri arasında eşleri ve oğullarının yönetimi sırasında etkin olanlar olduğu gibi, oğulları adına veya kendi başına ülkeyi yöneten isimler de vardır. Bu kraliçelerden bazılarını sikkelerin üzerinde görmek mümkündür.

Seleukos kraliçelerini konu alan bu tezde; kraliçelerin yaşamlarının, siyasi ve ekonomik etkilerinin, toplumsal, dini ve kültürel faaliyetlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda antik kaynaklar, yazıtlar, sikkeler ve modern literatürden yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Seleukos Kraliçeleri, Seleukos Krallığı, Eskiçağda Kadın, Hellenistik Dönem, Kraliçe.

ABSTRACT

SELEUCID QUEENS

Meltem ÖZKAYA

The Hellenistic Period commenced with the demise of Alexander the Great in 323 BC, leaving no heir to govern the vast empire that extended from Macedonia to India. It concluded with the passing of Cleopatra VII in 30 BC. Throughout this era, Alexander's generals established new kingdoms, which gradually weakened due to internal conflicts, rebellions, dynastic struggles, and ultimately the ascendancy of Rome. These Hellenistic kingdoms governed the territories once conquered by Alexander until falling under Roman influence. Notably, queens emerged prominently within these kingdoms, largely due to political marriages. The Seleucid Kingdom was no exception, as Seleucid kings founded cities in honor of their wives or mothers. Many queens actively participated in public affairs and received accolades from cities, with some even having cults named after them. These influential queens played a significant role in the politics, wars, and rebellions of the period. Among the Seleucid queens, there were those who held power during the reigns of their husbands and sons, as well as those who governed the country on behalf of their sons or independently. Several of these queens are depicted on coins

This thesis focuses on the Seleucid queens, aiming to uncover their lives, political and economic influences, as well as their social, religious, and cultural activities. To achieve this goal, various sources were utilized, including ancient texts, inscriptions, coins, and modern literature.

Keywords: Seleucid Queens, Seleucid Kingdom, Women in Antiquity, Hellenistic Period, Queen.

ÖNSÖZ

Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda hazırlanan “Seleukos Kraliçeleri” adlı bu tezin konusunu Hellenistik Krallıklardan biri olan Seleukos Krallığı'nın kraliçeleri oluşturmaktadır. Tezin amacı Seleukos Krallığı'nın kuruluşundan sona ermesine dek önemli faaliyetlerde bulunan Seleukos kraliçelerinin incelenmesidir. Tez konusunun belirlenmesinde Eskiçağ'da kadınlar ve kraliçeler konusuna duyduğum ilgi etkili olmuştur. Ayrıca Seleukos Krallığı'nın hem Hellenistik Dönem tarihi hem de bulunduğumuz Anadolu coğrafyası için oldukça önemli olması ve de bu önemine rağmen Türkçe literatürde henüz bir çalışma yapılmamış olması tez konusunun seçimindeki diğer etmenlerdir.

Tezin hazırlanmasında yaşanan sorunlardan biri pandemi sebebiyle kaynaklara ulaşmada yaşanan zorluklardır. Bu süreçte kütüphanelerin kapalı olması literatür taramasını yapmayı zorlaştırdığı için tez süreci uzamak durumunda kalmıştır. Pandemi sonrasında ise Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP-21-1010-003) lisansüstü tez projesi kapsamında İstanbul'daki kütüphanelerde ve enstitülerde araştırma yapma imkânı elde edilmiştir. Tez sürecinde yaşanan bir başka güçlük de Seleukos kraliçelerinden bahseden antik yazarların sayısının az olması ve bazı kraliçeler hakkında çelişkili bilgilerin bulunmasıdır. Bu eksiklikler modern literatürün katkısıyla tamamlanmaya çalışılmıştır.

Tez sürecinde konunun belirlenmesinde yardımları, bilgisi ve bu süreçte her türlü desteği için danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Türk'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi'ndeki hocalarıma, beni Eskiçağ alanında yüksek lisans yapmam için teşvik eden hocam Öğr. Gör. Oylum Bölük'e ve lisans eğitimimi aldığım Balıkesir Üniversitesi'ndeki hocalarıma teşekkür ederim. Literatür taraması sürecinde bana yardımcı olan Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü çalışanları ile tez sürecimde görüşleriyle destek veren İstanbul Üniversitesi'ndeki hocalara katkıları için minnettarım. Ayrıca Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Yarlıgaş ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Tercanlıoğlu'na görüşleri ve katkıları için şükranlarımı sunarım.

Ben daha tarihin ne olduğunu bilmezken beni tarihi yerlere götürüp Eskiçağ'ı sevmemi sağladıkları ve her daim yanımda oldukları için annem Özlem Kenarlı Özkaya ve babam Kerim Özkaya'ya ve tez araştırmam için benimle İstanbul'a kadar gelen anneannem Seniha Kenarlı'ya her türlü destekleri için minnettarım. Son olarak merhum dedem Erdoğan Kenarlı'ya, ben küçükken bana masallar anlattığı, resimler çizdiği, derslerime yardım ettiği, beni hem tarihe hem de sanata teşvik ettiği ve burada yazmayı unuttuğum her şey için sonsuz teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecimde İstanbul'da bana yardımcı olan dayım Özkan Kenarlı'ya ve bu süreçte beni her daim destekleyen, yanımda olan ve heyecanıma ortak olan adlarını sayamadığım değerli arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu çalışmadaki eksikliklerin ve hataların bana ait olduğunu belirtmek isterim.

Meltem ÖZKAYA

Bandırma 25/05/2023

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
EKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SELEUKOS KRALLIĞI TARİHÇESİ	8
1. DİADOKHLAR DÖNEMİ VE HELLENİSTİK KRALLIKLARIN KURULUŞU	8
2. SELEUKOS KRALLIĞI TARİHÇESİ	22

İKİNCİ BÖLÜM

SELEUKOS KRALLIĞI.....	32
1. SELEUKOS KRALLIĞI	36
1.1. Apama	36
1.2. Stratonike	38
1.3. I. Laodike	42
1.4. Berenike	44
1.5. II. Laodike	45
1.6. III. Laodike.....	46
1.7. Euboia	53
1.8. IV. Laodike	53
1.9. Kleopatra Thea	54
1.10. Rhodogune	57
1.11. Kleopatra Tryphaina	57
1.12. IV. Kleopatra.....	58
1.13. Kleopatra Selene	59

2. SELEUKOS KRALİYET KADINLARI	61
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	68
EKLER	76

EKLER LİSTESİ

- Levha 1** : Hellenistik Dünya Haritası
- Levha 2** : Seleukos Krallığı Haritası
- Levha 3** : Seleukos Kralları ve Kraliçeleri Listesi
- Levha 4** : Seleukos Hanedanı Soy Ağacı
- Levha 5** : Antiokhos Silindiri
- Levha 6** : III. Laodike'nin Iasos'a Mektubu
- Levha 7** : III. Laodike Portreli Taç
- Levha 8** : IV. Laodike Tipli Sikke
- Levha 9** : IV. Laodike ve oğlu Antiokhos Tipli Sikke
- Levha 10** : I. Demetrios ve IV. Laodike/V. Laodike Tipli Sikke
- Levha 11** : Kleopatra Thea ve Aleksandros Balas Tipli Sikke
- Levha 12** : Kleopatra Thea Tipli Sikke
- Levha 13** : Kleopatra Thea ve oğlu VIII. Antiokhos Tipli Sikke
- Levha 14** : Kleopatra Selene ve oğlu XIII. Antiokhos Tipli Sikke
- Levha 15** : II. Berenike Tipli Sikke
- Levha 16** : I. Kleopatra ve oğlu VI. Ptolemaios Tipli Sikke

KISALTMALAR

bkz	: Bakınız
Ed.	: Editör
FGrHist	: Die fragmente der griechischen Historiker
MÖ	: Milattan Önce
OGIS	: Orientis Graeci Inscriptiones Selectae
s.	: Sayfa
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SEG	: Supplementum Epigraphicum Graecum
ss.	: Sayfa aralığı

GİRİŞ

Büyük İskender'in MÖ 323 yılındaki ölümüyle başlayan ve VII. Kleopatra'nın MÖ 30'daki ölümüyle sona eren döneme Hellenistik Dönem adı verilir. Bu adı ilk kullanan Alman tarihçi Johann Gustav Droysen'dir. Droysen'e (17) göre İskender, doğuda hâkim olduğu bölgelere Hellen kültürünü ve dilini yayarak Hellenizm'i başlattı. Fakat Akdeniz'den Hindistan'a kadar uzanan bölgeleri fetheden İskender aniden öldü. İskender'in ardından tahta tek başına geçebilecek ve bu geniş coğrafyaya hâkim olabilecek olgunlukta bir varisi yoktu. Ölümünün ardından ilk önce İskender'in kardeşi Arrhidaios ve İskender'in Roksane'den yeni doğmuş oğlu IV. Aleksandros ortak kral ilan edildi ve ülkenin onlar adına yönetilmesi için naiplik kurumu kuruldu. Böylece İskender'in generalleri de imparatorluğun çeşitli yerlerindeki satraplıkları yönetmeye başladılar (Pomeroy, 2018: 349-350). İskender'in generallerinin krallar adına yönetimi üstlendikleri ve aralarında sık sık üstünlük mücadelesinin yaşandığı bu döneme Diadokhlar Dönemi adı verildi. Bir süre sonra ortak krallar öldürüldü ve MÖ 305 yılında diadokhların birçoğu Hellenistik Krallıklar adı verilen kendi krallıklarını kurmaya başladı. Diadokhların kendi aralarında savaşmaları MÖ 281 yılına dek sürdü. (Kaya, 2019: 459). Hellenistik Dönem ise MÖ 30 yılında Ptolemaios Kraliçesi VII. Kleopatra'nın ölümüyle ve Roma'nın tamamen Akdeniz'e hâkim olmasıyla sona erdi (Errington, 2017: 302).

Hellenistik Krallıklardan biri olan Seleukos Krallığı, başlangıçta geniş sınırlara ve etnik olarak birbirinden farklı pek çok halka hükmediyordu. Mezopotamya, Syria, Persis ve Küçük Asya'nın büyük bir kısmına hâkimdi. Diğer Hellenistik Krallıklar gibi kişisel monarşi özelliği taşıyan bu krallık, I. Seleukos'un soyundan gelen kralların yönetimindeydi. Krallığın tarihçesi MÖ 63 yılında Roma'ya bağlı bir eyalet olmasına dek devam etti (Musti, 2006: 175; 178).

Hellenistik Dönem'in en başından beri devam eden ve krallıklar arasında kişisel bağlar kurmak için yapılan siyasi evlilikler bu dönemin kraliçelerinin pek çok alanda aktif olmasını sağladı. Hellenistik kraliçelerin birçoğu siyasi, kamusal, dini, pek çok alanda etkin faaliyetler yürüttü. Seleukos Krallığı'nın kraliçeleri de bu kraliçelere dahildi. Antik yazarların eserlerinden, epigrafik ve nümismatik belgelerden anlaşılabileceği gibi

Seleukos kraliçelerinin birçoğu krallıkta önemli bir konuma sahipti. Bu kraliçeler dönemin siyasetine etki etti, yönetimde, savaşlarda ve isyanlarda rol oynadı. Eşleri ve oğulları döneminde krallıkta etkin faaliyet yürütenler olduğu gibi kendi başına veya oğlunun naibi olarak ülkeyi yöneten kraliçeler de vardı. Seleukos kraliçelerinin bazıları tanrıçalarla özdeşleştirildi ve adlarına kültler oluşturuldu. Toplumsal hayatta etkin faaliyetleri sebebiyle birçok kentte onurlandırıldılar. Eşleri ve oğulları onların adlarını verdikleri kentler kurdu. Kraliçelerin birkaçının kendi başlarına veya eşleri ve oğullarıyla sikkeler üzerinde portreleri yer aldı. Seleukos kraliçeleri Hellenistik Dönem siyasetine, toplumsal, kültürel, dini ve ekonomik yaşamına etki etmeleri sebebiyle önemlidir. Ayrıca tarihte kadınların ve kraliçelerin etkisinin anlaşılması konusunda da ayrı bir öneme sahiptir.

Bu önem sebebiyle tezin konusunu Hellenistik Krallıklardan biri olan Seleukos Krallığı'nın kraliçeleri oluşturmaktadır. Tezin amacı Seleukos kraliçelerinin siyasi, toplumsal, dini, kültürel konumlarının ve Hellenistik Dönem'e etkilerinin ortaya çıkarılmasıdır. Seleukos kraliçeleri hakkında ortaya konulan bilgilerin Seleukos Krallığı, Hellenistik Dönem, Eskiçağ Tarihi'nde kraliçeler ve Eskiçağ'da kadın gibi konulara katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Seleukos kraliçeleri konusu tarih bilimi metodolojisi çerçevesinde ele alınmış; antik yazarların eserleri, epigrafik belgeler, sikkeler ve modern yazarların eserlerinden edinilen bilgiler karşılaştırılarak elde edinilen sonuçlar aktarılmıştır. Özellikle kraliçelerin yaşamları, siyasi, toplumsal, kültürel ve dini etkileri gibi konulara yoğunlaşmıştır.

Tez içerik bakımından iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümünde Seleukos Krallığı Tarihçesi konu alınmıştır. Bu bölüm, iki kısma ayrılmıştır. Diadokhlar Dönemi ve Hellenistik Krallıkların Kuruluşu adlı kısımda; Büyük İskender'in ölümünün ardından yaşanan olaylar, Diadokhlar Dönemi'nde diadokhların birbirleriyle mücadeleleri ve Hellenistik Krallıkların kuruluşu anlatılmıştır. Bu kısım I. Seleukos'un Diadokhlar Dönemi'ne etkisi ve Seleukos Krallığı'nın kuruluşu açısından önemlidir. Bu bölümün ikinci kısmı Seleukos Krallığı Tarihçesi olup, bu kısımda Seleukos Krallığı'nın kuruluşundan Roma'nın eline geçmesine dek ana hatlarıyla Seleukos Krallığı'nın

tarihinden bahsedilmiştir. Fakat tezin amacı kraliçeler olduğu için Seleukos Krallığı Tarihçesi kısaca anlatılmış, detaylara girilmemiştir.

Tezin ana konusu olan ikinci bölüm Seleukos Kraliçeleri başlığını taşımaktadır. Bölümün giriş kısmında Hellenistik Dönem’de kadının değişen konumuna yer verilmiştir. Giriş bölümünde ayrıca Büyük İskender’in annesi Olympias, kardeşleri Kleopatra, Thessalonike, Kynane, yeğeni Adeia (Eurydike) ve İskender’in eşleri Roksane, Stateira, Parysatis’ten ve Diadokhlar Dönemi’ndeki siyasi evliliklerin örneklerinden ve bu dönemde etkin olan birkaç kraliyet kadınından kısaca bahsedilmiştir. Ardından Seleukos Krallığı’nın kraliçeleri kronolojik olarak anlatılmıştır. Bu bölümde Seleukos kraliçelerinin yaşamları, evlilikleri, siyasi ve kamusal faaliyetleri, dini ve kültürel hayata etkileri anlatılmış, kraliçelerin adlarının verildiği kentler, adlarına kurulan kültler, yer aldıkları kararnameleler, kentlere yazdıkları mektuplar anlatılmıştır. Kraliçelerin yer aldığı sikkelerle ilgili aktarımlar Levhalar bölümündeki görsellerle desteklenmiştir.

Seleukos kraliçelerinin çoğu hakkında önemli bilgilere ulaşılmış olmakla birlikte bazılarında bahseden kaynak sayısı hem oldukça azdır hem de antik kaynaklarda isimlerinin karıştırılması olasıdır. Seleukos kraliçelerinden Apama, Stratonike, I. Laodike, Berenike, III. Laodike, IV. Laodike, Kleopatra Thea, Kleopatra Tryphaina, IV. Kleopatra ve Kleopatra Selene hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. II. Laodike, Eubolia ve Rhodogune’den bahseden kaynak az olduğu gibi kraliçe olarak etkileri de belirsizdir. Adlarının Laodike olduğu düşünülen Antiokhos Hieraks ve I. Demetrios’un eşleri hakkında yeterli bilgi bulunmamış olup, onlardan ilgili oldukları diğer kraliçelerin yanında bahsedilmiştir.

Seleukos Kraliçeleri bölümünün sonunda Seleukos kraliyet kadınlarına değinilmiştir. Burada Seleukos Krallığı ile diğer Hellenistik Krallıklar arasında birçok siyasi evliliğe ve Seleukos kökenli Hellenistik kraliçeler başta olmak üzere Seleukos kraliyet kadınlarına kronolojik olarak yer verilmiştir. Tezin ana konusu Seleukos Krallığı’nın kraliçeleri olduğu için bu bölümde detaylara girilmemiştir.

Bu içerik yazılırken antik yazarlardan Diodoros’un *Bibliothēke* (Tarih Kitaplığı) adlı eseri Diadokhlar Dönemi tarihçesi ve Seleukos Krallığı’nın kuruluşu için temel kaynaklardan biri olarak kullanılmıştır. 40 ciltten oluşan eserin 1.-20. ciltleri günümüze

ulaşmıştır. Bunlardan 18., 19. ve 20. ciltler Büyük İskender sonrası anlatır. Diodoros'un bu eseri, Kardialı Hieronymos'un kayıp eserlerinden yararlandığı için de ayrıca öneme sahiptir. Polybios'un *Historiai* (Dünya Tarihi) adlı eserinde Hellenistik Krallıklardan bahsedilmektedir. Arrianos'un *Aleksandrou Anabasis*'i ile *Ta Meta Aleksandron* (İskender'in Ardından) adlı eserinin fragmanları ise Hellenistik Dönem'in başlangıcı açısından önemi sebebiyle tezde kaynak olarak kullanılmıştır.

Tez kapsamında Plutarkhos'un Yunan ve Roma dünyasından tanınmış pek çok şahsın biyografisini konu aldığı *Bioi Paralleloi* (Paralel Yaşamlar) adlı eseri de incelenmiştir. Bunlardan *İskender*, *Eumenes*, *Demetrios* ve *Pyrrhoss*'un biyografilerinden tezin hem tarihçe hem de kraliçeler bölümleri için faydalanılmıştır. *Demetrios*'un biyografisi Seleukos kraliçelerinden Stratonike'nin yaşamı hakkında önemli bilgiler içermektedir. Plutarkhos'un *Moralia* adlı eserinin *De Fraterno Amore* (Kardeş Savaşları Üzerine) bölümünde de Seleukos kraliçelerinden I. Laodike hakkında bilgiler bulunmaktadır. Appianos'un *Rhomaika* (Roma Tarihi) adlı eserinin 11. kitabı *Syriake*, Seleukos Krallığı Tarihçesi ve Seleukos Kraliçeleri bölümleri için ana kaynaklardan biri olarak kullanılmıştır. Pompeius Trogus'un *Historiae Philippicae* (Philippos Tarihi) adlı eseri, Iustinus'un özetiyle günümüze ulaşmıştır. Iustinus'un *Epitome Historiae Philippicae* eseri de tarihçe ve kraliçeler bölümlerinin ana kaynaklarından biridir. Aynı bölümlerin diğer iki kaynağı Eusebios'un *Chronicon* ve Iosephos'un *Ioudaike Arkhaiologia* (Yahudilerin Eski Tarihi) adlı eserleridir. Strabon'un *Geographika* adlı eseri de Seleukos kraliçeleri adına kurulan kentler için önemli bilgiler içermektedir. Livius, Pausanias, Cassius Dio, Memnon, Cornelius Nepos, Polyainos ve Athenaios da tezde kullanılan antik yazarlar arasındadır.

Epigrafik kaynaklardan *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae* (OGIS) ve *Supplementum Epigraphicum Graecum*'dan (SEG) yararlanılmıştır. Epigrafik kaynakların İngilizce çevirisi için M. Austin'in *The Hellenistic World From Alexander to The Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation* (2006) adlı kitabından faydalanılmış, Seleukos kraliçeleri ile ilgili kısımlar Türkçe'ye çevrilerek tezde ilgili kraliçelerin bölümlerinde kullanılmıştır. III. Antiokhos dönemindeki III. Laodike'yle ilgili epigrafik kaynakların ikisinin Türkçe çevirisi için C. Schüler'in *Küçük Asya'da Seleukoslar Egemenliği* (2019) adlı kitap bölümünden yararlanılmıştır. III.

Antiokhos dönemindeki III. Laodike'yle ilgili epigrafik kaynakların bazılarının özetleri için K. Ayçiçek'in *III. Antiokhos'un Küçükasya Politikası* (2018) adlı yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır. III. Antiokhos ve III. Laodike ile ilgili ayrıca S. Caneva ve L. Lorenzon'un çevrimiçi olarak paylaşılan *Decree of the City of Iasos Establishing Cultic Honours for King Antiochos III and Queen Laodike – Karia (196-194 BC) Decree* (2018a) ve *Dossier concerning the cultic honours for Queen Laodike at Sardis – Lydia (Summer 213 BC) Decree* (2018b) adlı İngilizce çevirilerinden yararlanılmıştır.

Nümismatik kaynaklar için P. Gardner'ın *a Catalogue of Greek Coins: The Seleucid Kings of Syria in the British Museum* (1878); A. Houghton, C. Lorber, O. D. Hoover'ın *Seleucid Coins: A Comprehensive Catalogue – Part 2: Seleucus IV through Antiochus XIII*, 2 Vols. (2008); O. D. Hoover'ın *Coins of the Seleucid Empire from the collection of Arthur Houghton Part II* (2007) adlı kitapları ile A. Houghton'ın *The Double Portrait Coins of Alexander I Balas and Cleopatra Thea* (1988) ve S. Ager ile C. Hardiman'ın *Female Seleukid Portraits: Where Are They?* (2016) başlıklı makalesi incelenmiştir.

Modern yayınlardan ise R. M. Errington'un *Hellenistik Dünya Tarihi* (2017), Hellenistik Dönem hakkında önemli bilgiler içermekte olup, bu kitaptan hem tarihçe hem de kraliçeler bölümleri için faydalanılmıştır. M. A. Kaya'nın *Ege ve Eski Yunan Tarihi II* (2022) adlı eseri Hellenistik Krallıklar için incelenmiştir. Editörlüğünü F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen ve R. M. Ogil'in yaptığı *The Cambridge Ancient History Second Edition, Ancient History Volume VII Part I – The Hellenistic World* (2006) adlı eserde D. Musti'nin kaleme aldığı *Syria and The East* bölümden de Seleukos Krallığı teşkilatı konusunda faydalanılmıştır. J. D. Grainger'ın *A Seleukid Prosopography and Gazetteer* (1997) adlı eseri hanedan üyeleri ve kentlerle ilgili bilgiler açısından önemlidir. M. A. Kaya'nın *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi III – Hellenistik Dönem* (2019) kitabı ise özellikle Seleukos Krallığı ve Küçük Asya'daki olaylar için önem taşımaktadır. Ayrıca Seleukos Krallığı ile Küçük Asya'nın ilişkisi için, editörlüğünü O. Tekin'in yaptığı *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu – Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* (2019) eserinin içeriğinde yer alan "Küçük Asya'da Seleukoslar Egemenliği" konulu makale de (C. Schüler) incelenmiştir.

Genel olarak Hellenistik kraliçeler konusunda G. H. Macurdy'nin *Hellenistic Queens: a Study of Woman-Power in Macedonia, Seleucid Syria, and Ptolemaic Egypt* (1932), S. B. Pomeroy'un *Women in Hellenistic Egypt: From Alexander to Cleopatra* (1984) ve *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves* (1995), E. D. Carney'in *Women and Monarchy in Macedonia* (2000) adlı eserlerinden faydalanılmıştır. Seleukos kraliçelerinin detaylıca anlatıldığı kısımlar için ise Macurdy (1932), Grainger (1997), Errington'ın (2017) eserleri ile birlikte editörlüğünü A. Coşkun ve A. McAuley'in yaptığı *Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire* (2016) adlı eser incelenmiştir. Tezin ikinci bölümü için S. Reda'nın Seleukos kraliçelerinden oğulları adına naip olanları konu alan *Interregnum: Queen Regency in the Seleucid Empire* (2014) adlı yüksek lisans tezi de incelenmiştir. Seleukos kraliçelerinin adlarının verildiği Seleukos kentleri için G. M. Cohen'in *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor* (1995), *The Hellenistic Settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa* (2006) ve *The Hellenistic Settlements in the East from Armenia and Mesopotamia to Bactria and India* (2013) eserlerinden de faydalanılmıştır.

Tezin konu belirleme ve araştırma süreçlerinde bu alanda Türkçe Literatürde henüz bir çalışma olmamakla birlikte, tezimizin tamamlanma aşamasında Seleukos kraliçelerinin faaliyetlerinin de konu alındığı bir doktora tezi tamamlanmıştır. M. Temizkan'ın *Seleukos Kraliçelerinin Siyasi ve Kamusal Hayattaki Faaliyetleri* (2022) adlı tezi, Seleukos Krallığı'ndaki kraliçelerin yanı sıra diğer Hellenistik Krallıklardaki Seleukos kökenli kraliçelerin siyasi ve kamusal faaliyetlerini konu almaktadır. Bu tezin bizim tezimizden en önemli farkı da faaliyetlere ve Seleukos Krallığı dışındaki Seleukos kökenli kraliçelere yoğunlaşmış olmasıdır. Bizim çalışmamızda ise Seleukos Krallığı'ndaki kraliçelere odaklanılmış olup bu kraliçeleri genel anlamda incelemek amaçlanmıştır.

Tezde yer alan tüm tarihler MÖ'ye ait olmaları sebebiyle giriş bölümünden sonraki bölümlerde MÖ kısaltması kullanılmamıştır. Seleukos Kraliçeleri bölümünde yer alan yazıt çevirilerinin pek çoğu İngilizce kaynaklardan Türkçe'ye çevrilmiş olup, burada İngilizce çevirilerinde olduğu gibi okunamayan ve anlaşılmayan kısımlar [...] ile belirtilmiştir. Tezin sonunda Hellenistik Dünya Haritası, Seleukos Krallığı Haritası,

Seleukos Kralları ve Kraliçeleri Listesi ve Seleukos kraliçelerinin yer aldığı sikkelerin resimleri yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SELEUKOS KRALLIĞI TARİHÇESİ

1. DIADOKHLAR DÖNEMİ VE HELLENİSTİK KRALLIKLARIN KURULUŞU

Hem batıda hem de doğuda pek çok bölgeye (Levha 1) hükmeden Makedonia Kralı Büyük İskender (III. Aleksandros), 323 yılının Mayıs sonunda ateşli bir hastalığa yakalandı ve 10 Haziran'da Babil'de öldü (Plutarkhos, İskender, 75.4-76.4). İskender öldüğünde ardında onun yerine geçecek bir varisi yoktu. Arrianos'a (Anabasis, 7.26.3) göre İskender, ölmeden önce ona varisini soranlara '*kratistos*' (en güçlü olana) yanıtını verdi. İskender'in varisi sayılabilecek birkaç kişi de tek başına tahta geçmeye uygun değildi. İskender'in eşi Roksane hamileydi ancak İskender'in çocuğu henüz doğmamıştı. Kaynakların bildirdiğine göre İskender'in kardeşi Arrhidaios ise zihinsel engelliydi (Iustinus, 12.15; Plutarkhos, İskender, 77.4).

İskender öldüğünde onun seferlerine katılan komutanların bir kısmı Babil'deydi. Generallerin ilk meseleleri imparatorluğun başına kimin geçeceğiydi. İskender'in ölmeden önce yüzüğünü verdiği Perdikkas, Roksane'nin çocuğunun doğmasını beklenmesini ve erkek olursa kral ilan edilmesini söylüyordu, onun bu fikri süvari birliği ve pek çok komutan tarafından da kabul gördü (Iustinus, 13.2). Meleagros ve Makedon piyadeleri II. Philippos'un oğlu ve İskender'in kardeşi olan Arrhidaios'un kral olmasını istiyorlardı ve verilen karara itiraz ederek Arrhidaios'u III. Philippos adıyla kral ilan ettiler. Perdikkas'ın etkisiyle olaylar büyümeden engellendi (Diodoros, 18.2). Roksane'nin bir oğlu olursa Arrhidaios (III. Philippos) ile birlikte ortak kral olacaktı. Perdikkas, Antipatros ve Krateros ise üst yöneticiler ilan edildi. Bu üçlü yönetimin başında kral naibi ilan edilen Perdikkas vardı. Birkaç ay sonra da Roksane'nin oğlu IV. Aleksandros doğdu (Diodoros 18.2; Arrianos, FGrHist 156, f 1.9).

Babil'deki toplantılarda Perdikkas satraplıklara yeni yöneticiler tayin etti ve bazı komutanlara başka görevler verildi. Diodoros'un (18.3) aktardığına göre Ptolemaios Mısır'ı, Antipatros Makedonia'yı, Laemedon Syria'yı, Philotas Kilikia'yı, Eumenes

henüz fethedilmemiş yerleri de dahil Paphlagonia ve Kappadokia'yı, Antigonos Pamphylia, Lykia ve Büyük Phrygia'yı, Asandros Karia'yı, Menandros Lydia'yı, Leonnatos Hellespontos Phrygiası'nı, Lysimakhos Thrakia ve Karadeniz kıyılarını yönetecekti. İskender döneminde olduğu gibi Taksiles ve Porus Hindistan'daki kendi krallıklarını yönetmeye devam edeceklerdi. Pithon bu krallıkların komşusu olan satraplığı ve Büyük Media'yı, Roksane'nin babası Oksyartes Kafkasya'daki bazı bölgeleri kapsayan Parapamisadai satraplığını, Sibyrtios Arakhosia-Kedrosia'yı, Stasanor Areia-Drangiana'yı, Philippos Baktria ve Sogdiana'yı, Phrataphernes Parthia ve Hyrkania'yı, Peukertes Persis'i, Tlepolemos Karmania'yı, Atropates Media'yı, Arkhon Babil'i, Arkesilaos Mezopotamya'yı yönetecekti. Uzak Baktria ve Hindistan'daki yöneticilerin görevlerine devam etmeleri kararlaştırıldı. İskender tarafından Antipatros'un yerine Makedonia'da yönetici olmaya gönderilen Krateros'a maliye görevi verildi. Önceleri Hephaistion'un, sonrasında Perdikkas'ın yönettiği seçkin süvari birliğinin komutasına ise Seleukos tayin edildi.

İskender'in ölümünün ardından Yunanistan'da isyan çıkmıştı. İmparatorluğun Avrupa bölgesinin yöneticisi olan Antipatros, o sıralarda Kilikia'da bulunan Krateros'a haber gönderip hemen gelmesini istedi. Antipatros isyanı bastırmak için yola çıktı ancak Thessaleia'da yenildi ve Lamia'ya sığındı. Daha sonra Lamia'da işler tersine döndü. Makedonlar öne geçmeye başladı (Diodoros, 18.12-13). Bu sırada Krateros da Antipatros'a yardıma gelmişti. Makedon ordusu birçok mücadele kazandı ve pek çok Yunan kentiyle barış anlaşması yaparak kendi aralarındaki ittifaklarını sona erdirdi. Antipatros'un en son ordusunu yönlendirdiği kent Atina oldu. Atina'da demokrasi kaldırıldı ve kent tamamen ona bağlandı (Diodoros, 18.16-18). Bu olaylar sırasında Hellespontos Phrygiası Satrapı Leonnatos da savaşa katılmış ve ölmüştü (Iustinus, 13.5). Antipatros Makedonia'ya geri döndüğünde kızı Phila'yı ona destek olan Krateros ile evlendirdi ve Krateros'a pek çok hediye verdi (Diodoros, 18.18).

Antipatros ve Krateros Yunanistan'daki isyanla mücadele ederken Ptolemaios Mısır halkını kendine bağlamaya çalışıyordu. Lysimakhos, Thrakia'da Seuthes başta pek çok isyancı ile mücadele ediyordu (Diodoros, 18.14). Perdikkas ise Kappadokia Kralı Ariarathes'e savaş açarak Kappadokia'yı ele geçirip Eumenes'e verdi (Diodoros 18.16; Arrianos, FGrHist 156, f 1.11). Perdikkas ayrıca Krateros'un askeri yetkilerini ve

Antigonos'un Büyük Phrygia'daki yetkilerini sınırlandırdı ve İskender'in cesedini Mısır'a götüren Ptolemaios'u cezalandırdı (Diodoros, 18.29; Kaya, 2019: 442).

Perdikkas Antipatros ile iyi geçinme sebebiyle Antipatros'un kızı Nikaia ile bir süredir evlenmek istiyordu. Nikaia bu evlilik için Sardeis'e geldi. Fakat Sardeis'e Perdikkas ile evlenmek için gelen bir kadın daha vardı: İskender'in kardeşi Kleopatra. Perdikkas Kleopatra'nın etkisiyle Makedonialıları kendi yanına çekebileceğine inanıyordu. Ancak Kleopatra ile evlenmekten vazgeçti ve Nikaia ile evlenerek Antipatros'un kendine karşı gelmemesini amaçladı (Diodoros, 18.23). Bu sırada III. Philippos (Arrhidaios), Perdikkas'ın kesinlikle karşı çıkmasına rağmen kardeşi Kynane'nin kızı Adea (ileride Eurydike olarak bilinecek) ile evlenmek istiyordu. Perdikkas bu evliliği önlemek için Kynane'yi öldürttü, ancak Kynane'nin ölümü orduda bir isyana sebep olunca Perdikkas bu evliliğe onay vermek zorunda kaldı. Bu sırada Perdikkas Kleopatra ile evlenmeye karar vererek ona hediyeler gönderdi (Arrianos, FGrHist 156, f 1.22-26). Bu olaylar Büyük Phrygia Satrapı Antigonos tarafından öğrenilince Perdikkas onu engellemeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Antigonos, oğlu Demetrios ile birlikte kaçtı. Perdikkas'ın Kleopatra ile evlenip Makedonia'ya geleceğini Antipatros'a anlattı. Olayı öğrenen Antipatros, Krateros ve Antigonos ile birlikte ittifak kurdu (Diodoros, 18.25). Perdikkas da kendine bağlı generalleri topladı ve Eumenes'i bu ittifakla mücadele etmesi için görevlendirip giderek güçlenen Ptolemaios'u durdurmak için Mısır'a doğru yola çıktı. Böylece bir zamanlar birlikte hareket eden generaller birbirleriyle savaşmaya başladılar (Iustinus, 13.6).

321 yılında başlayan Birinci Halefler Savaşı'nda, Diadokhlar (Halefler) olarak adlandırılan İskender'in generalleri artık iki tarafa ayrılmıştı. Bir tarafta Perdikkas ve Eumenes, diğerinde Antipatros, Krateros ve Antigonos isimleri öne çıkıyordu. Bu savaşta iki tarafın da ciddi kayıpları oldu (Iustinus, 13.6; Kaya, 2022: 443-444). Asya'da Eumenes'e karşı mücadele eden Krateros bu savaşta yenilerek öldü. Taraf değiştiren Neoptolemaios da Eumenes tarafından öldürüldü. Asya'daki savaşın galibi artık giderek güçlenecek olan Eumenes oldu (Arrianos, FGrHist 156, f 1.27; Diodoros, 29-32). Bu sırada Antipatros ve Antigonos ordularını birleştirmiş ve Syria'ya doğru ilerlemeye başlamışlardı. Perdikkas Mısır'ı işgal etmeye çalıştı, ancak yenildi. Ptolemaios Mısır'da daha da güçlendi. Perdikkas ise yenilgisinin ardından kendi süvarileri tarafından

öldürüldü (Arrianos, FGrHist 156, f 1.28-30; Diodoros, 18.36). Bu süvarilerin arasında Antigenes ve Seleukos da bulunmaktaydı (Cornelius Nepos, 18.5).

Birinci Halefler Savaşı'nın ardından 321/320'de generaller Syria'daki Triparadeisos'ta toplandılar (Errington, 2017: 37). Generallerin gelişinden önce, Kralların Koruyucuları ilan edilen Arrhidaios ve Pithon buraya varmışlardı. Kraliçe Eurydike (Adea) yetkilerinin sınırlandırılmasından hoşnut değildi. Antipatros'un da gelişinin ardından Eurydike'nin etkisiyle orduda bir isyan çıktı. İsyanın önlenmesinin ardından Antipatros kralların naibi seçildi ve tüm yetkilerin sahibi oldu. Ardından satraplıkların yeniden dağıtımlarına başladı (Diodoros 18.39; Arrianos, FGrHist 156, 1.30-33). Diodoros'un (18.39) aktardığına göre satraplıkların dağıtımları şu şekildeydi: Ptolemaios artık Mısır'dan vazgeçmeyeceği için orada kalacaktı. Perdikkas'ın ölümüne sebep olan Seleukos Babil Satraplığı, Antigenes ise Susiana Satraplığı ile ödüllendirildi. Laomedon Syria'yı, Philoksenos Kilikia'yı, Amphimakhos, Mezopotamya yukarı satraplıkları ve Arbelitis'i, Peukestes Persis'i, Tlepolemos Karmania'yı, Pithon Media'yı, Philippos Parthia'yı, Stasandros Aria ve Drangene'yi, Stasanor Bakria ve Sogdiana'yı, Oksyartes Parapamisadae'yi, Pithon da bu bölgenin Hindistan sınırındaki komşusunu yönetecekti. Poros ve Taksiles Hindistan'daki kendi krallıklarını yönetmeye devam edeceklerdi. Daha kuzeyde Nikanor Kappadokia'yı yönetecek, Büyük Phrygia ve Lykia önceden olduğu gibi Antigonos'ta kalacaktı. Asandros Karia'yı, Kleitos Lydia'yı, Arrhidaios Hellespontos Phrygiasını yönetecekti. Antigonos *strategos* (başkomutan) ilan edildi ve ona Eumenes'i yenme görevi verildi. Antipatros, ayrıca Antigonos'un yetkilerini az da olsa sınırlandırmak ve kontrol etmek için oğlu Kassandros'u süvari birliğinin *khiliarkhos*'u (vekil) ilan etti. Bu dağıtımların ardından Antipatros, naibi olduğu krallar ve ordusuyla birlikte yeni düzeni inşa etmek için Makedonia'ya doğru yola çıktı.

Triparadeisos'ta alınan kararlara ek olarak Antipatros, Ptolemaios ve Antigonos ile kişisel bir bağ kurmak istiyordu. Bu amaçla kızı Eurydike'yi Ptolemaios ile evlendirdi. Ptolemaios Mısır'a dönerken yanında eşi olarak Eurydike'yi götürdü. Krateros'un ölümünün ardından dul kalan kızı Phila'yı da Antigonos'un oğlu Demetrios ile evlendirdi (Pausanias, 1.6; Plutarkhos, Demetrios, 14).

319 yılında yeni yönetimin üç düşmanı vardı: Kappadokia Satrabı Eumenes, Perdikkas'ın kardeşi Alkestas ve Antipatros'a isyan edenlerin başında olan Attalos.

Antipatros, Sardeis'e varınca Eumenes'in onunla Sardeis yakınlarında savaşmak istediğini ancak Kleopatra'nın etkisiyle bundan vazgeçtiğini öğrendi. Buna rağmen Kleopatra'yla Perdikkas ve Eumenes'e yakınlığı sebebiyle tartıştı, ancak Kleopatra kendini üstün bir şekilde savununca birbirleriyle dost olarak ayrıldılar (Arrianos, FGrHist 156, f 1.39-40)¹. Eumenes Kappadokia'daki Orkynia'da kendi komutanlarının ihanetinin de etkisiyle Antigonos'a yenildi. Antigonos; onun sahip olduğu bölgenin, erzaklarının ve ordunun sahibi oldu. Eumenes Armenia'ya doğru kaçarken yolda Nora Kalesi'ni ele geçirdi ve buraya sığındı. Artık Asya'da kendisine karşı çıkabilecek bir komutanın olmadığını bilen Antigonos ileride kendisine faydası dokunabileceğini düşünerek Eumenes'i sağ bırakıp Alkestas ve Attalos'a karşı harekete geçmek üzere yola çıktı (Diodoros, 18.40-41).

Makedonia'da ise tüm düzeni değiştirecek bir olay yaşanmak üzereydi: Antipatros'un ölümü. Antipatros hastalanmıştı ve yaşlılığı sebebiyle artık ölüm döşegindeydi. Büyük İskender'le birlikte sefere çıkan Polyperkhon'u kralların naibi ve *strategos* (başkomutan) ilan ederek onurlandırdı. Oğlu Kassandros'u da *khiliarkhos* (vekil) ve ikinci yönetici ilan etti. Bu olaylar Kassandros'u öfkelenendirip daha fazlasını istemesine ve Antigonos ve Ptolemaios gibi yeni müttefikler aramasına sebep oldu. Artık Kassandros Makedonia'dan ayrılmak için hazırlanıyordu. Polyperkhon ise tehlikeli bir durumda olduğunun farkındaydı ve o da kendisine müttefik arıyordu. Kassandros'la tartışmasının ardından Epeiros'ta yaşayan İskender'in annesi Kraliçe Olympias'ı torununun bakımını üstlenip kraliyet makamında yaşaması için Makedonia'ya çağırdı (Diodoros, 18.48-49; 57; Errington, 2017: 39-41).

Antipatros'un ölümü Makedonia'daki düzeni değiştirmeye başlamıştı. Geleceği etkileyen asıl olaylar Antipatros'un ölümü Asya'da duyulduğunda başlayacaktı. Antigonos Asya'da önemli bir güce sahipti. Kappadokia'da Eumenes'i, Pisidia'da ise Attalos ve Alkestas'ı yenmişti. İleride faydası olacağını düşünerek sağ bıraktığı Eumenes'i kendine dost edindi ancak Eumenes'in başka amaçları vardı. Antigonos'un hedefi Asya'ya hâkim olmak, satraplıkları yeniden düzenleyip başlarına kendi müttefiklerini yerleştirmektir. Antigonos'un amacını fark eden Hellespontos Phrygiası

¹ Kleopatra ve Sardeis konusunda ayrıca bkz. Plutarkhos, Eumenes 8.

Satrapı Arrhidaios bir garnizon şehri kurmayı amaçlayarak Kyzikos'u kuşattı. Antigonos yardım için yola çıktı, ancak o gelmeden Kyzikoslular kentlerini korumayı başarsalar da Antigonos burada niyetini belli etmişti. Arrhidaios'a karşı birlik gönderdi, asıl hedefinde ise Lydia Satraplığı vardı. Lydia Satrapı Kleitos o gelmeden Makedonia'ya kaçtı. Antigonos Lydia Satraplığı'nı ve Ephesos'u ele geçirdi. Bu sırada Kassandros Makedonia'dan ayrılıp Antigonos'un yanına gelerek onunla ittifak kurdu. Bu ittifaka Kassandros'un müttefiki Ptolemaios da dahil oldu (Diodoros, 18.50-54).

Makedonia'da kral naibi olan Polyperkhon, Olympias'ın desteğini almasının ardından Eumenes'le de müttefik oldu. Eumenes bu olayların öncesinde Kappadokia'da eski dostlarıyla bir araya gelmiş ve yeni bir ordu kurmaya başlamıştı. Şimdi Eumenes isterse Makedonia'ya gelip Kralların Koruyucusu olabilir, isterse de Antigonos ile savaşına devam edebilirdi (Plutarkhos, Eumenes, 13). Polyperkhon ayrıca kralların adıyla Yunan kentleriyle ilgili bir ferman yayınladı. Bu fermanla kentlerde Philippos ve İskender dönemindeki yasaların devam edeceği ve demokratik yönetimleri destekleneceği gibi kararlar yer almaktaydı (Diodoros, 18.53; 55-57).

318 yılında İkinci Halefler Savaşı'nın tarafları belirlenmişti. Bu savaşta öne çıkan isimler bir tarafta Antigonos ve Kassandros, diğer tarafta ise Polyperkhon ve Eumenes'ti. Antigonos'un bulunduğu tarafta ayrıca Ptolemaios ve Lysimakhos da bulunmaktaydı. Polyperkhon ve Eumenes'in en önemli müttefiklerinden biri ise Olympias'tı. Lydia Satrapı Kleitos da donanma komutanı olarak Polyperkhon'un yanında yer almaktaydı (Kaya, 2019: 80-81). Kleitos, Kassandros'un kardeşi Nikanor'u Byzantion yakınlarında gerçekleşen deniz savaşında yendi, fakat Antigonos'un gönderdiği donanmaya yenildi ve öldürüldü (Diodoros, 18.72). Galibiyetinin ardından ün kazanan Antigonos'un hedefi eski düşmanı Eumenes'ti. Eumenes'i yenmek için Kilikia'ya doğru yola çıktı. Eumenes bu haber ona ulaştıktan sonra Ptolemaios'un ele geçirdiği Phoinike'yi geri almak için yola çıktı. Fakat burada başarısız olunca Koile Syria üzerinden Yukarı Satraplıklara doğru ilerledi. Tigris (Dicle) nehri yakınlarında yerlilerin saldırısına uğrayıp askerlerinin bir kısmını kaybetti. Ordusu giderek zayıf düşen Eumenes, Babil'de Euphrates (Fırat) nehri yakınlarında Seleukos'a yenildi. Bu yenilginin ardından kendi canını ve ordusunun bir kısmını zor kurtaran Eumenes, Persis içlerine doğru ilerleyerek hem Yukarı

Satraplıklardan destek istedi hem de ordusunu güçlendirdi (Diodoros, 18.73; Plutarkhos, Eumenes, 13).

Eumenes ordusunu güçlendirirken Antigonos daha temkinli davranarak Babil'e gitti ve Seleukos'un desteğini aldı (Diodoros, 19.15; 19.17). Antigonos ve Eumenes Persis içlerinde birbirleriyle birçok kez savaştılar. Eumenes bu savaşların çoğundan galip ayrılrsa da asıl galip Antigonos oldu. Eumenes, Gümüş Kalkanlar adlı piyade birliğinin ihanetiyle yakalanıp Antigonos'a teslim edilmesinin ardından öldürüldü (Diodoros 19.17-34; 37-44; Plutarkhos, Eumenes, 13-9; Errington, 2017: 38).

Asya'da Antigonos ve Eumenes'in savaşları yaşanırken Makedonia'da yeni bir dönem başlıyordu. Olympias'ın Makedonia'ya dönmek için yola çıktığı haberi Kral III. Philippos'un eşi Eurydike tarafından duyuldu. Eurydike, o sıralarda yönetimin naipliğini üstlenmiş olduğundan Olympias'ın gelişi onun gücünün kırılması demekti. Bu nedenle Eurydike Peleponnesos'ta (Mora) bulunan Kassandros'a haber gönderdi ve onun yardımını istedi. Ardından kendine bir ordu oluşturdu. Ancak iki tarafın orduları karşı karşıya geldiğinde Eurydike'nin askerleri İskender'in oğlu ve annesine karşı savaşmayı reddetti. Olympias savaşmadan gücü ele geçirdi. Olympias'ın emriyle gözetim altına alınan Eurydike ile III. Philippos öldürüldü. Ardından Olympias, Kassandros'un kardeşi Nikanor'u öldürdü, diğer kardeşi Iollas'ın mezarını altüst etti. Kassandros'un dostlarından yüz kadarını da öldürdü. Kendi deyimiyle İskender'in intikamını almıştı. Ancak onun bu öfkesi pek çok Makedon'un ondan nefret etmesine sebep oldu (Diodoros, 19.11; Iustinus, 14.5). Olympias'ın dönüşünü ve yaptıklarını öğrenen Kassandros da Makedonia'ya doğru yola çıktı. Bu haberi alan Olympias, yanına birçok kraliyet kadını ve torunu IV. Aleksandros'u alarak Pydna'ya sığındı. Kassandros, Pydna'yı hem karadan hem de denizden kuşattı. Olympias'a yardım için yola çıkan Epeiros Kralı Aiakides, Kassandros tarafından etkisiz hale getirildi. Polyperkhon'un askerlerinin çoğu Kassandros'un gönderdiği general tarafından rüşvetle alındı. Olympias bir süre dayandıktan sonra kendi güvenliği şartıyla şehri Kassandros'a teslim etti. Olympias için onu savunacak kimsenin olmadığı bir mahkeme düzenlendi ve verilen ölüm kararının ardından öldürüldü. Kassandros, Olympias ile birlikte Pydna'da olan II. Philippos'un kızı ve İskender'in kardeşi Thessalonike ile evlenerek kraliyet ailesiyle bağ kurdu. İskender'in eşi Roksane ve oğlu Aleksandros'u ise gözden uzağa Amphipolis'e gönderdi.

Olympias'ın ölümünün ardından gücünü yitiren Polyperkhon Aitolia'ya kaçtı. Kassandros artık Makedonia'nın yeni yöneticisiydi (Diodoros, 19.35-36; 49-52; Iustinus, 14.6).

Antigonos, Ptolemaios'un Mısır Satraplığı ve Seleukos'un Babil Satraplığı hariç imparatorluğunun doğusuna hâkimdi ve büyük bir güce sahipti. 315 yılında Babil'e ilerledi ve Seleukos tarafından iyi karşılandı (Errington, 2017: 45). Fakat Satraplığın gelirlerinin hesaplanmasını istediğinde Seleukos bunu reddetti. İkili arasındaki tartışma giderek arttı. Seleukos, Antigonos'un daha önce yaptıklarını bildiği için kendi kaderi için endişeleniyordu. Bu nedenle Seleukos satraplığını terk edip Mısır Satrapı Ptolemaios'a sığındı ve burada Antigonos'un bir zamanlar İskender'in yanında savaşmış şimdi satraplıkları yönetenleri görevinden almak ve tüm imparatorluğu ele geçirmek istediğini söyledi. Seleukos, Pithon'un katledilmesini, Peukertes'in Persis'ten sürülmesini ve kendi yaşadıklarını anlattı. Ptolemaios'u Antigonos'a karşı savaş başlatması için teşvik etti. Ardından Kassandros ve Lysimakhos'a da olanları anlattı. Nihayetinde Seleukos'un yönlendirmesiyle Ptolemaios, Kassandros ve Lysimakhos Antigonos'a karşı harekete geçti (Diodoros, 19.55-56; Appianos, Syriake, 53). Diodoros'un (19.57) anlattığına göre müttefikler, Antigonos'un resmi olarak Kappadokia ve Lykia'yı Kassandros'a, Hellespontos Phrygiasını Lysimakhos'a, Syria'yı Ptolemaios'a, Babil'i Seleukos'a bırakmasını ve Eumenes ile yapılan savaştan kazanılan ganimetleri onlarla paylaşmasını talep ettiler. Antigonos bu şartları kabul etmezse savaş ilan edeceklerdi. Antigonos, bu talepleri kabul etmedi ve Ptolemaios'un garnizonunun denetimindeki Phoinike'deki Tyros'u kuşatarak Üçüncü Halefler Savaşı'nın başlamasına sebep oldu (Diodoros, 19.57-59; Kaya, 2022: 450).

Antigonos, Tyros'ta Polyperkhon'un oğlu Aleksandros'un da aralarında bulunduğu bir kurul topladı ve savaş gerekçesini bildirdi. Antigonos; Olympias'ı öldürdüğü, Roksane ve oğlu Aleksandros'a kötü muamele ettiği, Thessalonike ile zorla evlendiği, Makedon tahtını istediği gibi sebeplerle Kassandros'u düşmanı ilan etti. Ayrıca Yunan kentlerinin özgür, garnizonlardan muaf ve özerk olduğunu bildirdi (Diodoros, 19.61; Iustinus, 15.1). Polyperkhon ve oğlu Aleksandros ile müttefik oldu. Polyperkhon'u Peloponnesos Komutanı ilan etti. Aleksandros ise Antigonos'un yanında savaşmak için Küçük Asya'ya yelken açtı. Bu sıralarda Antigonos'a bağlı bir başka general olan

Ptolemaios Kappadokia'ya gelmişti ve burada Amisos'u Kassandros'a bağlı Asklepiodoros'un kuşatmasından kurtarmıştı. Ardından Bithynia Kralı Zipoites'in Astakos ve Khalkedon kentlerindeki kuşatmasını kaldırıp hem bu kentlerle hem de kralla müttefik oldu. Seleukos'un donanmasının Erythrai kentini kuşattığını öğrenince Lydia ve Ionia'ya doğru ilerledi. Seleukos da ordunun yaklaştığını duyunca kenti terk etti (Diodoros, 19.60-61; Iustinus, 15.1). Antigonos'un bu hamlelerine karşılık Mısır Satrapı Ptolemaios da Karia Satrapı Asandros ile müttefik oldu ve Kıbrıs'taki etkisini arttırmak için ordu gönderdi (Diodoros, 19.62). Kassandros'un Asya'da etkin olmak istemesine karşılık Antigonos oğlu Demetrios ve ordunun bir kısmını Ptolemaios'un Mısır'dan gelişine hazırlanmaları için Syria'da bıraktı. Antigonos ordunun kalanıyla Toros Dağları'nı aştı, ancak kış nedeniyle Kilikia'ya döndü (Diodoros, 19.69). Savaşlar birçok yerde devam ederken Mısır Satrapı Ptolemaios Kyrenia ve Kıbrıs'ta isyanları bastırmakla uğraşıyordu (Diodoros, 19.79).

312 yılında Gaza'da gerçekleşen savaş düzeni yeniden değiştirdi (Kaya, 2022: 451). Demetrios Syria'da düşmanlarının gelişini bekliyordu. Seleukos'un teşvikiyle Ptolemaios Syria'ya doğru harekete geçti. Gaza Savaşı adı verilecek olan savaşın galibi Ptolemaios ve Seleukos oldu. Demetrios yenildi (Diodoros, 19.80-86; Plutarkhos, Demetrios, 5-6). Savaşın ardından Seleukos Babil'i geri aldı, ayrıca Antigonos'a bağlı Media Satrapı Nikanor'u yenerek Media'yı ve ardından da Susiana'yı kendine bağladı. Antigonos'un Syria'ya doğru gelişini duyan Ptolemaios ise savaşa Mısır'da devam etmenin daha iyi olabileceğine karar vererek Syria'dan çekildi ve Mısır'a döndü (Diodoros, 19.90-93). Antigonos Syria'ya hâkim olsa da Seleukos'un ilerleyişinden tedirgin oldu ve oğlu Demetrios'u Babil'e gönderdi. Demetrios geldiğinde Seleukos Persis içlerinde daha çok ilerlemişti ve Babil tahliye edilmişti. Demetrios şehrin bir kısmını ele geçirdi ve kuşatmaya devam etmesi için birini görevlendirip geri döndü (Diodoros, 19.100; Plutarkhos, Demetrios, 7).

311 yılında iki taraf arasında Üçüncü Halefler Savaşı'nı sona erdiren barış görüşmeleri yapıldı (Kaya, 2022: 451). Diodoros'un (19.105) aktardığına göre imzalanan barış anlaşmasında tarafların hangi bölgeleri yöneteceği kararlaştırıldı. Kassandros, Roksane'nin oğlu IV. Aleksandros reşit olana dek Avrupa Generali olacaktı, Lysimakhos Thrakia'yı, Ptolemaios Mısır ve komşuları Libya ile Arabia'nın kentlerini yönetecekti.

Antigonos Asya'nın hâkimi olacaktı ve Yunan kentleri özerk olacaktı. Anlaşmanın şartları bunlardı ancak diadokhlar daha önce de olduğu gibi bu şartlara uymadı. Anlaşmanın hemen ardından Kassandros, giderek büyüyen Aleksandros'un bazı Makedonlar tarafından kral olması için desteklendiği haberini aldı. Aleksandros onun Avrupa'daki hakimiyetini engelleyebilirdi. Bu nedenle Kassandros onun ve annesi Roksane'nin ölüm emrini verdi. Aleksandros'un ölümü diğer komutanların da krallıklarını kurmalarının önünü açtı. Artık hâkim oldukları bölgelerde krallıklarının kurmalarının önünde resmi bir mirasçı engeli kalmamıştı.

Barış anlaşmasının ardından diadokhlar birkaç yıl daha satrap olarak anılmaya devam edeceklerdi. Yıllardır yaşanan iç savaşların ardından artık ortada sadece ismen de olsa Argead hanedanından bir kral kalmamıştı. Söz konusu hanedandan kalan iki kişinin ölümü de yakındı. İskender'in Barsine'den olan gayrimeşru oğlu Herakles, Pergamon'da yaşıyordu. Makedonların lideri olmayı isteyen Polyperkhon, Herakles'i yanına çağırdı ve bir ordu kurdu. Makedonların Herakles'i desteklemesinden endişelenen Kassandros, Polyperkhon ile gizlice anlaşarak Herakles'i öldürdü. (Diodoros, 20.20; 28). İskender'in kardeşi Kleopatra ise yıllardır Sardeis'teydi. Ptolemaios'la birlik olmak için Sardeis'ten ayrılmaya karar vermişti ancak o da planlarını gerçekleştiremeden Antigonos'un emriyle öldürüldü (Diodoros, 20.37).

310 yılından 306'ya dek devam edecek Dördüncü Halefler Savaşı'nın başlaması uzun sürmedi (Kaya, 2022: 452). Ptolemaios, Yunan kentlerine garnizon yerleştirdiği gerekçesiyle Antigonos'la mücadeleye başladı. Antigonos'a bağlı Dağlık Kilikia kentlerini ele geçirdi. Kassandros ve Lysimakhos'un denetimindeki kentlere de haber göndererek onun yanında olmalarını istedi. Buna karşılık Antigonos oğlu Demetrios'u Kilikia'ya gönderdi (Diodoros, 20.19). Demetrios'un Kilikia'daki kentleri geri aldığını öğrenen Ptolemaios Antigonos'a bağlı birçok şehri ele geçirdi. Ayrıca Kratesipolis'in² yönettiği Sikyon ve Korinthos'u ele geçirdi. Kassandros ile bu kentlerdeki yönetiminin tanınması konusunda anlaşıp Mısır'a geri döndü (Diodoros, 20.27; 37).

Birkaç yıl içinde krallıklar ilan edilmeye başlandı. 306'da Antigonos oğlu Demetrios'u Ptolemaios'un elindeki Kıbrıs'ı alması için görevlendirdi. Ptolemaios'un

² Polyperkhon'un oğlu Aleksandros'un eşi olan Kratesipolis Aleksandros'un ölümünün ardından Sikyon ve Korinthos'u elinde tutuyordu (Diodoros, 19.67).

kardeşi Menelaos adayı savunuyordu. Salamis'teki savaşı kısa sürede Demetrios kazandı. Yenilgiyi duyan Ptolemaios Mısır'dan ordusuyla harekete geçti. Deniz savaşında kaybeden Ptolemaios oldu, Kıbrıs'ı bırakıp Mısır'a dönmek zorunda kaldı. Galibiyetinin ardından Antigonos kendini *basileus* (kral) ilan etti, oğlunu da ortak kral yaptı. Onun hemen ardından Ptolemaios, Lysimakhos, Kassandros ve bir süre önce Yukarı Satraplıkları ele geçirmiş olan Seleukos da kendilerini kral ilan ettiler. Diadokhlar bundan sonra kral olarak anıldılar (Diodoros, 20.46-53; Plutarkhos, Demetrios, 15-18)³.

Antigonos, Ptolemaios'u tekrar yenmek için Mısır'a sefer düzenledi. Mısır'ın coğrafi özelliklerinin, Nil Nehri'nin, çölün, fırtınanın ve dalgalı denizin de etkisiyle geri çekilmek ve Syria'ya dönmek zorunda kaldı (Diodoros, 20.73-76; Plutarkhos, Demetrios, 19). Sonraki hedefi Rodos'tu. Demetrios Rodos'u ele geçirebilmek için çok çabaladı, bir yılı aşkın süre boyunca Rodos'u kuşattı. Lysimakhos, Kassandros ve özellikle de Ptolemaios bu kuşatma sırasında Rodoslulara destek olmuştu. Demetrios bu kuşatmada *Poliorketes* (Kuşatıcı) adını almasına rağmen başarılı olamadı. Demetrios Rodoslular ile bir anlaşmaya vardı. Bu anlaşmaya göre Rodoslular, Ptolemaios ile savaşmadıkları sürece Antigonos ve Demetrios'un müttefiki olacaklardı. Anlaşmanın ardından Rodos'tan ayrıldı (Diodoros, 20.81-88; 20.91-99; Plutarkhos, Demetrios, 20-22). Bu sırada Demetrios'un Rodos kuşatmasından faydalanan Kassandros ve Polyperkhon Yunan kentlerinin bir kısmını ele geçirmişti, Demetrios'un sonraki hedefi bu kentleri yeniden özgürlüklerine kavuşturmaktı. Ayrıca Kassandros ve Polyperkhon'a karşı kendisinin de müttefik olduğu bir Yunan Birliği oluşturdu (Diodoros, 20.100; 102-103; Plutarkhos, Demetrios, 25).

Demetrios'un etkisiyle Yunanların gücünün artması ve savaşın Makedonia'ya yaklaşması Kassandros'u endişelendirmeye başlamıştı. Asya'daki Antigonos'a uzlaşma teklif etti. Antigonos'un yanıtı uzlaşmayı yalnızca Kassandros elindeki her şeyi ona teslim ederse kabul edeceği şekilde oldu. Kassandros buna karşılık Thrakia Kralı Lysimakhos, Mısır Kralı Ptolemaios, Yukarı Satraplıklar Kralı Seleukos'a haber gönderdi ve hem yaklaşan tehlikeyi hem de Antigonos'un uzlaşmaya yanaşmadığını anlattı. Antigonos Makedonia'nın yöneticisi olursa onları da krallıklarından edeceğini belirtti.

³ Haleflerin kral unvanı almaları konusunda ayrıca bkz. Appianos, Syriake, 54-55; Iustinus, 15.2.

Yaklaşan tehlikenin farkına varan krallar Antigonos'a karşı birlikte hareket etmek için anlaştılar ve böylece Beşinci Halefler Savaşı başladı (Diodoros, 20.106; Kaya, 2022: 455).

Beşinci Halefler Savaşı'nın tarafları 301 yılında İpsos'ta karşı karşıya geldiler (Kaya, 2022: 455). İpsos Savaşı'nda Antigonos yenildi ve öldürüldü. Demetrios Ephesos'a kaçtı (Appianos, Syriake, 55; Plutarkhos, Demetrios, 28-30). Savaşın ardından Antigonos'un hükmettiği topraklar galipler arasında paylaştırıldı. Kendi adına bir isteği olmayan Kassandros'un kardeşi Pleistarkhos'a Kilikia verilecekti. Toros Dağları'nın kuzeyinde kalan Küçük Asya bölgelerini ise Lysimakhos yönetecekti. Seleukos ise Büyük İskender'in ölümünden sonra en büyük topraklara sahip olan kral olmuştu. Nitekim o, Euphrates Nehri'nden Batı Akdeniz'e kadar neredeyse tüm Syria'nın hâkimiydi (Appianos, Syriake, 55; Kaya, 2019: 96). Seleukos'un payına düşen Koile Syria'yı ise İpsos Savaşı'na bizzat katılmayan Ptolemaios ele geçirmişti. Koile Syria için Phoinike'ye doğru yola çıkan Seleukos istemeyerek de olsa bu bölgeyi dostlukları sebebiyle Ptolemaios'a bıraktı. Koile Syria bölgesi ileride de bu iki krallık arasında sorun oluşturmaya devam edecekti (Diodoros: 20.113; 21.1.5).

Bu paylaşımında yok sayılmasına ve Antigonos'un sahip olduğu birçok bölgeyi kaybetmesine rağmen Demetrios güçlü bir donanmaya ve elinde kalan Ephesos, Kıbrıs, Tyros ve Sidon gibi birkaç önemli şehre sahipti (Errington, 2017: 68). Savaşın ardından Ephesos'a, oradan da Atina'ya gitti. Demetrios'un kısa süre önce evlendiği yeni eşi Deidameia, Demetrios'un gemilerinin bir kısmı ile birlikte Atina'daydı. Atinalıların onunla müttefik kalmaya devam edeceğini umsa da yanılmıştı. Atinalılar hiçbir kralı kentlerine almayacaklarını bildirdiler ve Deidameia'yı Megara'ya gönderdiler. Demetrios'un isteğiyle gemileri de gönderdiler. Buradan ayrılan Demetrios Yunanistan'daki ordularının başına Deidameia'nın kardeşi Epeiros Kralı Pyrrhos'u bıraktıktan sonra Lysimakhos'un topraklarına saldırmaya başladı. Kısa süre önce Lysimakhos'un yanında savaşan krallar Lysimakhos'a yardım etmemişlerdi ve yeni ittifaklar ve yeni bölünmeler başlamıştı (Plutarkhos, Demetrios, 30-31)⁴.

⁴ Epeiros Kralı Phyrros'un krallığından ayrılmak zorunda bırakıldıktan sonra Demetrios ile ittifak kurması, bu ittifakta kardeşi Deidemia'nın Demetrios ile evlenmesi, İpsos Savaşı ve ardından Phyrros'un Yunanistan'daki garnizonların başında olması hakkında ayrıca bkz. Plutarkhos, Pyrrhos, 4.

Evlilik bağlarıyla güçlendirilen yeni ittifaklar kuruldu. Thrakia Kralı Lysimakhos, bir süre önce evlendiği Amastris'ten ayrıldı ve Ptolemaios'un kızı Arsinoe ile evlendi. Oğlu Agotheles'i de Ptolemaios'un kızı Lysandra ile evlendirdi (Memnon 4.9; Pausanias 1.9). Buna karşılık Seleukos Demetrios'un kızı Stratonike için evlenme teklifi gönderdi (Plutarkhos, Demetrios, 31). Seleukos ve Demetrios'un ittifakı çok kısa sürdü. Demetrios İpsos Savaşı'nın ardından Kassandros'un kardeşi Pleistarkhos'a bırakılan Kilikia'yı ele geçirdi. Buna karşılık Seleukos'un Tyros ve Sidon'u istemesiyle ittifakları bozuldu (Plutarkhos, Demetrios, 32-33). Makedonia Kralı Kassandros'un ani ölümü ve ardından yaşanan gelişmeler düzeni yeniden değiştirdi. Kassandros'un üç oğlu vardı. Varis olan büyük oğul Philippos da babasının ardından kısa süre sonra öldü. İki oğlunun yerine kısa süreliğine ülkeyi yöneten Kraliçe Thessalonike ise oğlu Antipatros tarafından öldürüldü. Kardeşi Aleksandros annesinin intikamını almak için ona savaş açtı. Bu iç savaş sırasında Aleksandros kendine destek olması için Demetrios ve Pyrrhos'u çağırdı. Kısa süre önce Epeiros Krallığı'nı geri almış olan Pyrrhos önce davrandı ve onun desteğiyle Aleksandros tahtı ele geçirdi. Bu olaylardan sonra Demetrios kısa süre önce ele geçirdiği Atina'dan ayrılıp Makedonia'ya geldi. Burada Kassandros'un oğullarından Aleksandros'u öldürdü, diğer oğlu Antipatros'un Lysimakhos'un yanına sığınmasına sebep oldu. Böylece Demetrios Makedonia Kralı oldu. Bir Thrak Kralı ile savaşmakta olan Lysimakhos aynı anda Demetrios ile savaşmak istemediği için damadı Antipatros'un payına düşeni Demetrios'a vererek onun krallığını kabul etti (Iustinus, 16.1; Plutarkhos, Demetrios 35-37).

294 yılında kral olan Demetrios, ertesi yıl Lysimakhos'un Thrak boylarından biriyle savaşırken esir düştüğünü öğrendi ve hükümdarsız kalan Thrakia'ya doğru yola çıktı. Fakat Lysimakhos'un serbest bırakıldığını öğrendiğinde geri döndü. Makedonia Kralı olmakla yetinmeyen Demetrios, Küçük Asya'ya hâkim olmak için savaş hazırlıklarına başladı. Demetrios'un sahip olduğu güce karşı diğer krallar bir araya geldi. (Errington, 2017: 70). Ptolemaios, Seleukos ve Lysimakhos'un ittifakına Epeiros Kralı Pyrrhos da katıldı. Pyrrhos ve Lysimakhos aynı anda Makedonia'ya saldırırken Ptolemaios, Demetrios'a bağlı Yunanistan kentlerinde isyan başlatmak için yola çıktı. Makedonia Pyrrhos ve Lysimakhos arasında bölünürken Demetrios başarılı olamadı. Kassandreia'ya vardığında karısı Phila intihar etti (Plutarkhos, Demetrios, 39-45;

Iustinus, 16.1). Yunanistan’da da başarı elde edemeyen Demetrios, Lysimakhos’un ele geçirdiği Küçük Asya’daki Karia ve Lydia’yı geri almak için yola çıktı. Miletos’ta Ptolemaios’un eski eşi Eurydike kızı Ptolemais ile onu bekliyordu. Ptolemais ile evlenen Demetrios Eurydike ile ittifak kurdu, ancak ittifakları başarılı olamadı. Sardeis’i ele geçirse de Lysimakhos’un oğlu Agathokles’in gelişiyle doğuya ilerlemek zorunda kaldı. Armenia’ya geçen Demetrios Seleukos ile karşılaştı, başarısız bir mücadelenin ardından Seleukos’a teslim oldu ve hayatının son birkaç yılını Seleukos’un tutsağı olarak geçirdi ve 282 yılında ise öldü (Plutarkhos, Demetrios, 46-53; Errington, 2017: 72-74).

Demetrios’un ardından Mısır Kralı Ptolemaios da öldü. Ölmeden önce küçük oğlunu varis ilan etmişti. Artık diadokhlardan sadece ikisi hayattaydı: Seleukos ve Lysimakhos. Diadokhların son savaşında Ptolemaios’un ailesinin etkisi büyük olacaktı (Kaya, 2022: 458). Lysimakhos, Ptolemaios’un kızı Arsinoe ile, Arsinoe’nin kız kardeşi Lysandra ise Lysimakhos’un oğlu Agathokles ile evlenmişti. Arsinoe’nin kendi oğlunun tahta geçmesini istemesinin⁵ etkisiyle Agathokles babasının emriyle öldürüldü (Pausanias, 10.3-4). Bu olayların ardından Lysandra çocukları ve kardeşi Ptolemaios Keraunos’la birlikte Syria Kralı Seleukos’a sığındı. Lysandra’nın ve ona destek olan birkaç komutanın kışkırtmasının da etkisiyle Seleukos Lysimakhos’a savaş açtı ve onun topraklarını işgale başladı. Bu savaş sırasında iki kral da yetmişli yaşlarındaydı. 281’de Korupedion’da gerçekleşen büyük savaşta Lysimakhos öldürüldü ve Seleukos onun topraklarına sahip oldu. Seleukos Makedonia’ya doğru ilerlerken himayesine aldığı Ptolemaios Keraunos tarafından öldürüldü. Ptolemaios Keraunos kısa süreliğine Makedonia Kralı olsa da Galat istilas sırasında öldürüldü. Makedonia’yı istiladan kurtulan ise Demetrios’un oğlu Antigonos oldu (Pausanias, 10.4-5; 16.2; Iustinus, 17.1-2; Kaya, 2022: 459). Lysimakhos ve son olarak da Seleukos’un ölümünün ardından Diadokhlar Dönemi son buldu.

⁵ Arsinoe’nin Agathokles’in ölümüne etkisi ve Agathokles’in ölümü konusunda ayrıca bkz: Iustinus, 17.1; Memnon, 5.6.

2. SELEUKOS KRALLIĞI TARİHÇESİ

Seleukos Krallığı'nın⁶ kurucusu olan Seleukos, Makedonialı (muhtemelen Europoslu) Antiokhos ve Laodike'nin oğludur. Seleukos'un doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 358-354 yılları arasında doğduğu düşünülmektedir (Iustinus, 15.4; Grainger, 1997: 53). Büyük İskender'in yanında sefere giden Seleukos, bu seferler sırasında komutanlığa yükseldi (Grainger, 1997: 53). Susa'daki düğün sırasında Apama ile evlendi (Arrianos, Anabasis, 7.4-6). 323 yılında İskender'in ölümünün ardından Babil'de yapılan toplantıda Süvari Komutanı ilan edildi (Diodoros, 18.3). Perdikkas'ın ölümüne sebep olanlar arasındaydı (Cornelius Nepos, 18.5). Bunun da etkisiyle Perdikkas'ın ölümünün ardından 320 yılında yapılan Triparadeisos Toplantısı'nda Babil Satrapı ilan edildi (Diodoros, 18.39). 315 yılında Antigonos'a bırakmak zorunda kaldığı Babil'i Gaza Savaşı'nın ardından 311 yılında sonra geri aldı. Yeniden Babil Satrapı olmasının ardından Antigonos'a bağlı Media Satrapı Nikanor'u yenerek önce Media'yı sonra da Susiana'yı kendine bağladı (Diodoros, 19.55; 19.91-92). Sonrasında hâkim olduğu bölgenin sınırını Hindistan'a kadar ilerleten Seleukos 305 yılında kendini kral ilan etti (Diodoros, 20.53; Iustinus, 15.4). Hindistan'da Maurya Kralı Çandragupta ile anlaşma yaptı. Persis ve Babil'de güçlenirken Tigris (Dicle) üzerinde Seleukeia adında bir kent kurup krallığının başkenti yaptı (Errington, 2017: 55). Başkent daha sonra Antiokheia'ya taşındı. İdari yönetimde satraplık sistemi devam ettirildi (Musti, 2008: 179; 186).

Seleukos'un krallığının sınırlarını asıl belirleyen savaş ise 301 yılında İpsos'ta gerçekleşti. Antigonos'un öldürüldüğü ve oğlu Demetrios'un kaçtığı bu savaşın ardından Euphrates Nehri'nden Batı Akdeniz'e kadar neredeyse tüm Syria'nın hâkimi oldu (Levha 2). Seleukos artık Phrygia'dan İndus Nehri'ne kadar hükmediyordu ve Büyük İskender'in haleflerinden en geniş topraklara sahip kral olmuştu (Appianos, Syriake, 55; Kaya, 2019: 104). 281 yılında Lysimakhos'la karşı karşıya geldiği Korupedion Savaşı'nı kazanmasının ardından Lysimakhos'un sahip olduğu toprakları ele geçiren Seleukos ertesı yıl Ptolemaios Keraunos tarafından öldürüldü (Iustinus, 17.1-2; Grainger, 1997: 57).

⁶ Seleukos Kralları ve Kraliçeleri listesi için bkz. Levha 3, Seleukos Hanedanı Soy Ağacı için bkz. Levha 4.

Seleukos'un Apama'dan olan oğlu ve varisi Antiokhos, 293 yılında Stratonike ile evliliğinin ardından Yukarı Satraplıkların Kralı ve Seleukos'un ortak yöneticisi ilan edilmişti (Plutarkhos, Demetrios, 38; Appianos, Syriake, 69-61). 281 yılında Seleukos öldüğünde I. Antiokhos onun varisi olarak tahta geçti (Errington, 2017: 94). I. Antiokhos birçok isyanla mücadele ederken Bithynia'da iki kardeş arasında bir taht kavgası başlamıştı. I. Antiokhos bu mücadelede Zipoites'i destekledi. Bu sıralarda Zipoites'in kardeşi Nikomedes'i destekleyen Demetrios'un oğlu Antigonos ile aralarında bir savaş başladı. Bu savaşın ardından I. Antiokhos Nikomedes'e saldırdı, iki taraf da bu savaştan bir sonuç elde edemedi. Ancak Nikomedes bir süre önce Galatlarla anlaşmış ve ittifakları şartıyla Asya'ya geçmelerine yardımcı olmuştu (Memnon, 9-10). Böylece Galatlar I. Antiokhos'un hâkim olduğu Küçük Asya kentlerini istila etmeye başladılar. I. Antiokhos'un dikkati Galat istilasına çevrildi (Errington, 2017: 125). II. Ptolemaios I. Antihokhos'un Asya'da olmasından faydalanıp Syria'ya saldırdı ve Birinci Syria Savaşı böylece başladı (Errington, 2017: 126). Syria'ya geri çağırılan I. Antiokhos ülkesini savunmayı başardı ve Damaskos'u geri aldı (Polyainos, 4.15). 271 yılında Birinci Syria Savaşı'nın sona ermesinin ardından dikkatini yeniden Asya'ya ve Galatlara çeviren I. Antiokhos, Galatları 269 yılında yapılan 'Filler Savaşı'nda kesin olarak yendi. Bu savaşın ardından I. Antiokhos Yunan kentlerinin kurtarıcısı olup *Soter* (Kurtarıcı) adını aldı. Galatların yerleşik yaşama geçmesini sağladı (Errington, 2017: 125-127). 261 yılında ölümünün ardından krallığın başına oğlu II. Antiokhos geçti (Eusebios, 249).

II. Antiokhos'un hükümdarlığının başladığı yıllarda II. Ptolemaios'un Miletos ve Ephesos gibi Küçük Asya'nın kıyı kentlerini işgal etmesiyle İkinci Syria Savaşı başladı. II. Antiokhos'un II. Ptolemaios'un hâkim olduğu bölgeleri geri alıp savaşı kazanmasının ardından 253 yılında bir barış anlaşması yapıldı (Errington, 2017: 128; Kaya, 2019: 110-111). Bu anlaşmaya göre II. Antiokhos eşi I. Laodike'den boşanıp II. Ptolemaios'un kızı Berenike ile evlendi. Bu sırada I. Laodike'nin tahtın varisi sayılan oğulları vardı ve I. Laodike onlarla birlikte Ephesos'ta yaşayacaktı (Porphyrios, FGrHist 260, f 43; Errington, 2017: 128-129). II. Antiokhos'un 246'da Ephesos'ta ölümünün ardından yeni bir taht mücadelesi başladı. I. Laodike'nin desteğiyle büyük oğul II. Seleukos tahta geçti. Berenike ve oğlu için kardeşi III. Ptolemaios yola çıksa da o gelene kadar kardeşi ve yeğeni öldürülmüştü. Böylece iki güçlü krallık arasında Üçüncü Syria Savaşı (Laodike

Savaşı) başladı. III. Ptolemaios seferlerine devam edip birçok yeri ele geçirdi (Pophyrios, FGrHist 260, f 43; Iustinus, 27.1)⁷.

246 ve 225 yılları arasında hüküm süren II. Seleukos'un hükümdarlığı kardeşi Antiokhos Hieraks'ın isyanından büyük ölçüde etkilendi (Errington, 2017: 131). Üçüncü Syria Savaşı devam ederken II. Seleukos, kardeşi Antiokhos Hieraks'ı kendine destek olması için çağırdı ve III. Ptolemaios ile barış yapıldı. Sonrasında Antiokhos Hieraks'a Küçük Asya'yı yönetme görevi verildi. Galatlardan bir paralı ordu toplayan Antiokhos Hieraks, Küçük Asya'da kendi krallığını ilan etti (Iustinus, 27.2). Kardeşler Savaşı adı verilen bu savaş sırasında II. Seleukos ve Antiokhos Hieraks'ın savaşından faydalanan Pergamon Kralı I. Attalos, Antiokhos Hieraks ve Galatlara karşı mücadele edip kazanarak krallığını resmi olarak ilan etti. 228 yılına gelindiğinde Küçük Asya'nın önceden Seleukos Krallığı'na ait olan bölgelerinin pek çoğu Pergamon Krallığı'nın eline geçmişti. Antiokhos Hieraks yenilgilerinin ardından Thrakia'ya kaçtı ve orada öldü (Errington, 2017: 133; Polybios, 18.41). Antiokhos Hieraks'ın ölümünden birkaç yıl sonra II. Seleukos da öldü (Iustinus, 27.3).

II. Seleukos'un ardından büyük oğlu III. Seleukos tahta geçti. III. Seleukos, kaybedilen toprakları geri almaya çalışırken kendi askerleri tarafından öldürüldü. Dayısı Akhaios onun ölümünün intikamını alıp ordunun komutasını ele geçirdi. Ordu Akhaios'un tahta geçmesini istese de Akhaios bunu istemedi ve III. Seleukos'un kardeşi Antiokhos'un krallığını destekledi (Polybios, 4.48). 223 yılında III. Antiokhos'un başa geçişinin ardından yönetimde en yetkili kişiler belirlendi. Hermeias saraydaki en üst yetkiliydi. III. Antiokhos, Küçük Asya yönetimini Akhaios'a, Media yönetimini Molon'a, Persis yönetimini ise Molon'un kardeşi Aleksandros'a verdi. Aleksandros'un desteğiyle Molon, Akhaios'un da desteğini alacağını umarak III. Antiokhos'a isyan etti. III. Antiokhos Molon'un isyanına karşı komutanlarını görevlendirdi ve Koile Syria'yı ele geçirmek için Ptolemaios Krallığı'na karşı Dördüncü Syria Savaşı adı verilecek savaşı başlattı. Kral Koile Syria'yı bir süreliğine ele geçirirse de 217 yılında Raphia'da Ptolemaios'a yenildi ve geri çekildi. Bu savaştan kazancı yalnızca Seleukeia kenti oldu (Polybios, 5.40-42; 58-59; Kaya, 2019: 117). Bu sırada 220 yılında Antiokhos Molon'un

⁷ İkinci ve Üçüncü Syria Savaşları'na Seleukos Kraliçeleri bölümünde kraliçelerin etkisi nedeniyle daha ayrıntılı değinilecektir.

isyani bastırılmış ve sarayda güç sahibi olan Hermeias öldürülmüştü (Polybios 5.52-56). III. Antiokhos, Syria ve Yukarı Satraplıkları yönetirken Akhaïos Küçük Asya'yı yönetiyordu ve ondan isteneni yapıp krallığın Küçük Asya'daki kaybettiği toprakları yeniden ele geçirmişti (Polybios, 4.48). Başına bir taç takarak birlikleriyle Phrygia'ya doğru ilerlemeye başlamıştı, birlikleri onun Syria'ya doğru ilerlemek istediğini anladığında daha fazla ilerlemeyi reddetmişlerdi. Akhaïos bu hoşnutsuzluğu fark ettiğinde Pisidia'yı yağmalayarak Syria'ya gitme amacının olmadığını göstermişti. Askerlerini ganimetlerle yeniden kendine bağlayarak geri dönmüştü (Polybios, 5.57). Raphia'da yenilgisinin ardından Dördüncü Syria Savaşı'nı bitiren III. Antiokhos dikkatini kendini kral ilan eden Akhaïos'a verdi. Akhaïos'a karşı Pergamon Kralı I. Attalos'la ittifak yaptı (Polybios, 5.107). Akhaïos'un sığındığı Sardeis'i bir yılı aşkın süre boyunca kuşattı ve sonunda 214 yılında Sardeis'i ele geçirdi. Akhaïos öldürüldü (Polybios, 7.15.18; Errington, 2017: 178). Böylece III. Antiokhos'un ilk yıllarını etkileyen üç önemli isim olan Hermeias, Molon ve Akhaïos ortadan kaldırılmış oldu.

III. Antiokhos'un hedefi daha önce kaybedilen toprakları yeniden ele geçirmektir. 212 yılında Armenia'nın yerel yöneticilerinden biri olan Kserkses'i kendine bağladı (Polybios, 8.23). Ardından Parthia ve Baktria'yı yeniden Seleukos Krallığı'na dahil etti (Iustinus, 41.5, Polybios, 10.49). Bu olayların ardından III. Antiokhos, *Megas* (Büyük) adını aldı (Appianos, Syriake, 1). III. Antiokhos, Makedonia Kralı V. Philippos ile henüz tahta yeni geçmiş olan V. Ptolemaios'un Küçük Asya'daki topraklarını ele geçirmeyi içeren bir anlaşma yaptı. Ardından Ptolemaios Krallığı'na saldırmaya başladı (Polybios, 15.20). Beşinci Syria Savaşı denilen bu savaşın sonunda III. Antiokhos, Koile Syria'ya vardı ve bu bölgeyi Seleukos Krallığı'na bağladı (Polybios, 3.2; 16.18; Kaya, 2019: 123). Küçük Asya'da Ephesos dahil pek çok şehri ele geçirdi (Polybios, 18.40a). 192 yılında ise Aitolialıların çağırmasıyla Yunanistan'a doğru ilerledi, bu kadar batıya ilerlemesi Roma ile savaşmasına sebep oldu. *Antiokhos Savaşı* adı verilen savaşların en sonuncusu 190 yılında Magnesia Ovası'nda yapıldı ve bu savaşta III. Antiokhos yenildi. 188 yılında Apameia Barışı ile III. Antiokhos Toros Dağları'nın kuzeyindeki tüm bölgeleri bıraktı (Polybios, 21.41-43; Kaya, 2019: 126-129). Roma'yla yapılan bu savaşlar Seleukos

Krallığı için yeni bir dönemin, krallığının giderek zayıfladığı yılların, başlangıcı olacaktı.⁸

III. Antiokhos'un 187'deki ölümünün ardından başa IV. Seleukos geçti. Bu sırada III. Antiokhos'un kaybettiği savaşların ardından Seleukos Krallığı'nın Roma ve Pergamon Krallığı'na her yıl yüklü bir miktarda gümüş ödemesi gerekiyordu. IV. Seleukos'un döneminde antik tarihçilerin ilgisini çeken bir gelişme yaşanmadı (Errington, 2017: 223). III. Antiokhos tarafından Roma'ya rehin gönderilen IV. Antiokhos, IV. Seleukos'un ölümünün ardından Seleukos Krallığı'na geri gönderildi ve 175 yılında tahta çıktı. Yeni kral Hellen kültürü hayranıydı ve halkını Hellenleştirmeye çalıştı. Ancak bu isteği, Yahudilerin 'Makkabi İsyanı' adı verilen ayaklanmasına neden oldu (Errington, 2017: 266-267; Kaya, 2022: 472). IV. Antiokhos, Armenia Kralı Artaksias'ı yendi ve Ptolemaios Krallığı'yla savaştı. Altıncı Syria Savaşı denilen bu savaşta başkent İskenderiye'yi kuşattı, ancak kuşatması Romalılar tarafından durduruldu ve geri dönmek zorunda kaldı. Hastalıktan öldüğünde geriye dokuz yaşındaki oğlunu bırakmıştı (Appianos, Syriake, 66; Kaya, 2019: 130).

164 yılında henüz bir çocuk olan V. Antiokhos babasının danışmanı Lysias naipliğinde tahta geçti, fakat hükmü uzun sürmedi. IV. Seleukos'un oğlu I. Demetrios, uzun yıllardır IV. Antiokhos'un yerine Roma'da rehin tutuluyordu. V. Antiokhos Lysias'ın naipliğinde kral olduğunda Demetrios (I) Roma'nın onları desteklemeyeceğini biliyordu. 162 yılında Roma'dan gizlice kaçmayı başardığında düşüncelerinde haklı olduğu ortaya çıktı. (Errington, 2017: 268-269). Polybios'un (31.11-15) anlattığına göre dört gün sonra insanlar onu aramaya başladılar, beşinci gün senato bu olay için toplandı ancak Demetrios'u (I) takip etme kararını vermedi, yalnızca neler olacağını öğrenmek için birkaç kişiyi görevlendirdi. Demetrios (I) gizlice kaçtı ve Tripolis'i işgal edip kendini kral etti. Krallığı hemen kabul edildi ve V. Antiokhos ile Lysias yakalanıp onun emriyle öldürüldü (Appianos, Syriake, 47). I. Demetrios Yukarı Satraplıklarda kendini kral ilan eden ve buradaki halkı kötü yöneten Timarkhos'u yenip öldürdü ve Babillilerden *Soter* (Kurtarıcı) adını aldı (Appianos, Syriake, 47; Diodoros, 31.27a). I. Demetrios bu yıl ayrıca Roma ve Seleukos Krallığı arasını iyileştirme niyetindeydi. V. Antiokhos'un kral

⁸ Magnesia Savaşı ve Apameia Barışı hem Seleukos Krallığı hem de Roma için önemlidir. Bu konuda bkz. Grainger, 2002.

olduğu yıllarda anlaşmaya aykırı olarak çok sayıda fil ve gemi bulunması sebebiyle gelen Roma elçileri filleri öldürüp gemileri yakmaya başlamışlardı. Buna karşılık Laodikealı Leptines, elçilerin başındaki Gnaeus Octavius'u öldürmüştü (Appianos, Syriake, 46). I. Demetrios hem Roma'da kaldığı/rehin tutulduğu yılların hediyesi olarak 10.000 altın değerinde bir tacı Roma'ya gönderdi, hem de Leptines'i teslim etti. Romalılar tacı kabul ettiler. Octavius'un ölümünün yalnızca tek bir kişinin suçu olmadığını, tüm Seleukosluların sorumlu olduğunu ima ederek Leptines'i teslim almayı reddettiler (Appianos, Syriake, 47; Polybios, 31.33; Diodoros, 31.29).

I. Demetrios'un hükümdarlık yıllarını etkileyen bir başka mesele Yahudilerle mücadelesiydi. Birkaç kez yenilse de general Bakchides Ioudas öldürülünce Makkabi İsyanı bastırıldı (Errington, 2017: 269). I. Demetrios Kappadokia Krallığı'nın yönetimi için birbirleriyle savaşan V. Ariarathes ve Orophernes arasındaki mücadelede Orophernes'in tarafını tuttu ve Kappadokia Krallığı'ndaki kargaşada yer bulmaya çalışsa da başarılı olamadı. Onun bu davranışları Pergamon Krallığı'nın da dikkatini çekti ve tedirgin etti. Bu sırada Antiokheia halkı da I. Demetrios'a isyan etmeye başladı (Appianos, Syriake, 47; Iustinus, 35.1). Hem Kappadokia Krallığı'nda yaşanan taht kavgası, hem de Seleukos Krallığı'nda babası Eumenes zamanında olduğu gibi yeterince nüfuz sahibi olamaması gibi nedenlerle Pergamon Kralı II. Attalos, I. Demetrios'a karşı çıkacak birini buldu. Smyrna'da yaşayan Balas isimli bir adam, Kral IV. Antiokhos'a fiziksel olarak benziyordu, yaşı da onun oğlu olmak için uygundu. IV. Antiokhos'un oğlu olduğunu kendi de söyleyince Pergamon'a çağırıldı ve Seleukos Kralı ilan edildi (Diodoros, 31.32a). Aleksandros Balas adını alan bu adam Kappadokia Kralı V. Ariarathes, Ptolemaios Kralı VI. Ptolemaios ve Roma'nın da desteğini aldı (Iustinus, 35.1; Polybios, 33.18). Seleukos Krallığı'nı geri alıp babasının zamanında olduğu gibi iyi zamanları getireceği sözlerini yaydı ve I. Demetrios'a savaş ilan ederek Ptolemais (Akka) kentini işgal etti. Bu sıralarda Yahudilerle de anlaşma yapıp onların desteğini aldı (Iosephos, 13.35-37; 43-46). I. Demetrios ve Aleksandros Balas arasındaki ilk savaşın galibi I. Demetrios olsa da ikilinin mücadelesinin nihai galibi Aleksandros oldu. 150'de I. Demetrios savaşta ölmüş ve Aleksandros, Seleukos Krallığı'nın tek kralı olmuştu (Iustinus, 35.1; Errington, 2017: 269).

Aleksandros savaşı kazanmasının ardından VI. Ptolemaios'un kızı Kleopatra (Thea) ile evlenmek istediğini belirten bir mektup yazdı. VI. Ptolemaios, onun bu isteğini kabul etti ve Kleopatra ile birlikte Ptolemais'e geldi. Aleksandros ve Kleopatra'nın evlilikleri Ptolemais'te büyük törenlerle kutlandı (Iosephos, 13.80-83). Aleksandros savaşı kazanmıştı ama Demetrios'un iki oğlu hayattaydı. Demetrios onları savaşın başlangıcında Knidos'taki bir arkadaşına emanet etmişti ve yaşıyorlardı. Büyük oğlu Demetrios (II), Giritli paralı askerlerin yardımıyla 147 yılında Antiokheia'ya geldi ve krallığı desteklendi (Aleksandros, Ptolemais'te ikamet etmekteydi). Böylece II. Demetrios hem babasının intikamını almak hem de Seleukos Krallığı'nın hükümdarı olmak için Aleksandros'a karşı savaş açtı (Iustinus, 35.2; Errington, 2017: 270).

Bu sırada VI. Ptolemaios dost gibi görünerek Seleukos Krallığı sınırlarına gelmişti. Koile Syria'yı ve Seleukeia'ya kadar olan kıyı kentlerini ele geçirdi. Ptolemais kentine geldiğinde Aleksandros'un arkadaşı tarafından öldürülmeye çalışıldı. Bu suikast girişiminin ardından VI. Ptolemaios, Aleksandros ile ittifakını bozdu ve II. Demetrios ile ittifak yaptı. Bu ittifak ayrıca II. Demetrios ve Kleopatra Thea'nın evliliğini de içeriyordu. 145'e gelindiğinde Aleksandros, Oinaporas Nehri'nde II. Demetrios ve VI. Ptolemaios ile karşı karşıya geldi. Bu savaşın galibi II. Demetrios ve VI. Ptolemaios oldu. Aleksandros öldürüldü. VI. Ptolemaios da savaşta ağır yaralanmıştı ve kısa zaman sonra öldü (Iosephos, 13.103-119).

II. Demetrios'un hükümdarlığının ilk yılları Yahudilerle ve Diodotos Tryphon'un isyanıyla uğraşarak geçti. Başarılı olamayınca onları tehdit eden Parthlarla mücadele etmeye karar verdi, fakat mücadelesi sonuçsuz kaldı. II. Demetrios 139/138 yılında Parthlara esir düştü (Iustinus, 36.1; Appianos, Syriake, 67; Kaya, 2019: 132). Aleksandros Balas'ın oğlu VI. Antiokhos'un naipliğini yapan Tryphon, II. Demetrios'un ölümünün ardından VI. Antiokhos'u öldürerek tek başına yönetimi ele geçirdi (Iustinus, 36.1; Appianos, Syriake, 68).

II. Demetrios'un esareti ve Tryphon'un güçlenmesi krallığı yeni bir karmaşaya sürükledi. Tryphon'a isyan eden ordu, çocuklarıyla birlikte Seleukeia'ya hapsedilen Kleopatra Thea'nın yanına gitti. Bu sırada II. Demetrios'un kardeşi Antiokhos (VII) Sidetes, Tryphon'a karşı duracak kişi olarak öne çıkmaya başladı. Kleopatra Thea onu kendiyile evlenmesi ve ülkeyi beraber yönetmeleri için yanına çağırdı. Böylece VII.

Antiokhos, kardeşinin eşi Kleopatra Thea ile evlenip onun desteğini de alarak Seleukos Kralı oldu (Iosephos, 13.220-222; Iustinus, 36.1). VII. Antiokhos'un ilk işi Tryphon'a karşı harekete geçmek ve onu yenmekti. Tryphon yenilgisinin ardından Dora'ya ve ardından Apameia'ya kaçtı, yakalanıp esir alındı ve öldürüldü. Ayrıca bu sırada VII. Antiokhos, Tryphon'a karşı Yahudilerin lideri Simon ile ittifak kurdu, fakat ittifakları uzun süreli olmadı. VII. Antiokhos, Tryphon'dan sonra Yahudilerle savaştı. 131 yılında Kudüs'ü ele geçirmeyi ve vergiye bağlamayı başardı (Iosephos, 13.223-250; Errington, 2017: 271).

Bu başarılarından sonra VII. Antiokhos Parthlara karşı ilerleyerek kendi sonunu hazırladı. Başta Parthlara karşı birçok savaşı kazandı ve Babil'i ele geçirdi, hatta ilerleyişi Parth Kralı II. Phraates (VI. Arsakes)'i anlaşmaya zorladı. Bu sırada ya anlaşma için (Diodoros, 34.15-16) ya da VII. Antiokhos'un ülkesine geri dönmesini sağlamak için (Iustinus, 38.10) II. Phraates yıllardır Parthların esiri olan II. Demetrios'u serbest bıraktı. II. Phraates, savaşı kazanmak için birçok hileye başvurdu. VII. Antiokhos'un bölünmüş birliklerine saldırılar düzenlendi. VII. Antiokhos, birliklerine yardım etmek için yola çıktığı zaman Parthlar tarafından öldürüldü (Iustinus, 18.10; Iosephos, 13.249-253).

129 yılında VII. Antiokhos'un ölümü Seleukos Krallığı için sonun başlangıcıydı. Seleukos Krallığı artık doğuda da eski gücünü kaybetti ve krallığın yıkılışına giden süreç hızlandı (Errington, 2017: 271). Bir zamanlar esir olan II. Demetrios yeni kral ilan edilse de hükümdarlığı kabul görmedi. VIII. Ptolemaios onun yerine geçecek birini çoktan bulmuştu bile: Aleksandros Balas'ın sözde oğlu II. Aleksandros Zabinas. II. Demetrios yenilince eski eşi Kleopatra Thea'dan yardım istemek için Ptolemais'e gitti, ancak Kleopatra Thea ona yardım etmedi. 124 yılına gelindiğinde II. Demetrios, II. Aleksandros Zabinas ile Tyros'taki mücadelesinde yenildi ve sonrasında da öldürüldü (Iosephos, 13.253; 267-268; Iustinus, 38.10; 39.1; Errington, 2017: 271).

II. Demetrios ve II. Aleksandros Zabinas Seleukos Kralı olmak için savaşıırken Kleopatra Thea ve oğulları arasında da bir mücadele yaşanmaktaydı. Seleukos Kraliçeleri bölümünde detaylı olarak anlatacağımız Kleopatra Thea, sikkelere kendi portresini bastırmaya başlamıştı. Şüphesiz krallığın yönetiminde etkin bir konumdaydı. II. Demetrios'un ölümünün ardından en büyük oğlu V. Seleukos adıyla annesi Kleopatra Thea'nın rızası olmadan tahta çıkmak istedi ve annesi tarafından öldürüldü. İkinci büyük

oğul Antiokhos (VIII) Grypos, Kleopatra Thea tarafından tahta geçirildi. Krallığı kısa bir süreliğine ikisi birlikte yönetti (Iustinus, 39.1). Bu sırada VIII. Antiokhos, VIII. Ptolemaios ve III. Kleopatra'nın kızı (Kleopatra) Tryphaina'yla evlenerek onun desteğini aldı ve Aleksandros Zabinas'ı yendi. VIII. Antiokhos Grypos'un hükümdarlığının sonraki yıllarında Kleopatra Thea zehirlenerek öldürüldü. Kaynaklara göre Kleopatra Thea, VIII. Antiokhos'u zehirlemeye çalıştı ancak zehri kendi içmeye zorlandı (Iustinus, 39.2; Appianos, Syriake, 69).

VIII. Antiokhos'un tek başına hükümdarlığı on yıl bile sürmedi. VII. Antiokhos'un oğlu IX. Antiokhos Kyzikenos, yeni Ptolemaios Kralı olan IX. Ptolemaios'un kardeşi ve eski eşi olan IV. Kleopatra ile evlendi. IV. Kleopatra'nın ve yanında getirdiği Kıbrıs ordusunun desteğini aldı ve kardeşine savaş açtı. VIII. Antiokhos Grypos ve IX. Antiokhos Kyzikenos birbirleriyle yıllarca mücadele ettiler. Bu mücadeleler sırasında krallık ikiye ayrıldı, aynı zamanda Tryphaina ve IV. Kleopatra öldü (Iustinus, 39.2-3; Iosephos, 13.270-273). Onların ölümünün ardından Seleukos Krallığı'nda etkin olacak bir başka kraliçe ortaya çıktı: Kleopatra Selene. Bu kraliçe önce VIII. Antiokhos, o öldükten sonra da IX. Antiokhos ile evlendi. VIII. Antiokhos öldükten sonra oğlu VI. Seleukos tahta çıkmak istedi. IX. Antiokhos'la savaşıp onun ölümüne sebep oldu (Appianos, Syriake, 69). 95 yılına gelindiğinde yine taht kavgaları başladı (Errington, 2017: 273). IX. Antiokhos'un oğlu X. Antiokhos Eusebes, VI. Seleukos'u yenerek kral oldu. Üvey annesi Kleopatra Selene ile evlenerek onun desteğini aldı, ancak hükümdarlığı uzun sürmedi. VIII. Antiokhos'un oğullarının birçoğu X. Antiokhos'a savaş açtı. Bu oğullardan XI. Antiokhos, XII. Antiokhos ve III. Demetrios öldü, geriye I. Philippos kaldı. Bu savaşlar sırasında X. Antiokhos da ölmüştü. (Iosephos, 13.365-386; Trogus, Prologus, 39-40; Eusebios, 257-261). 84 yılında I. Philippos da öldü (Errington, 2017: 273).

Seleukos Krallığı'nda uzun yıllar boyunca yaşanan bu taht kavgaları ülkeyi yıpratmıştı. Ülkenin önde gelenleri son çare olarak yabancılardan yardım almaya karar verdi. Hem Parthların hem de VI. Mithridates'in kızıyla evli olması sebebiyle Pontos Krallığı'nın desteğini alan Armenia Kralı Tigranes yönetici olmak için Syria'daki pek çok bölgeyi ve Kilikia'yı ele geçirdi. Yaklaşık yirmi yıl bu bölgelerin bir kısmını kendi, bir kısmını da generali Magadates aracılığıyla yönetti (Iustinus, 40.1; Appianos, Syriake,

48). Bu sırada Kleopatra Selene, Ptolemais'in yönetimini ele geçirmişti ve oğlunun Seleukos tahtındaki hakkını korumak için Tigranes'e karşı burada bir süre mücadele etti, ancak 69 yılında yenildi ve öldürüldü (Iosephos 13.419-421; Errington, 2017: 273).

Roma, Pontos Kralı VI. Mithridates'e karşı bir savaş başlatmak üzereydi. Bunun için Lucius Licinius Lucullus, Tigranes'in Tigranokerte adıyla kurduğu büyük şehre saldırdı. Tigranes ülkesini savunmak için Seleukos Krallığı'ndan çekilmek zorunda kaldı (Strabon, 11.14.15; Iustinus, 40.2). X. Antiokhos ve Kleopatra Selene'nin oğlu XIII. Antiokhos Asiatikos, Roma desteğiyle Seleukos Kralı oldu. Ancak bu kez de Arapların desteğini alan I. Philippos'un oğlu II. Philippos ona karşı çıktı. 64 yılına kadar iki kral birbirleriyle mücadele ettiler (Diodoros, 40.1a; Errington, 2017: 273). Bu yıl Armenia'dan dönen Gnaeus Pompeius Magnus, bir zamanların güçlü Seleukos Krallığı'nın yönettiği, o andaysa Seleukos krallarının taht kavgaları ile Parthlar, Yahudiler ve Arapların saldırıları gibi sebeplerle giderek yıpranmış bu bölgenin Roma'ya bağlanmasına karar verdi. XIII. Antiokhos'u tahttan indirip ülkeyi Roma'nın egemenliği altına aldı. Artık bu bölge Syria Eyaleti olacaktı. Böylece 63 yılında Seleukos Krallığı sona erdi (Iustinus, 40.2; Appianos, Syriake, 70; Cassius Dio, 37.7a).

İKİNCİ BÖLÜM

SELEUKOS KRALİÇELERİ

Hellenistik Dönem’de kadınlar, özellikle de kraliçeler, Antik Yunan’ın önceki dönemlerinden oldukça farklı bir konumdaydı. Büyük İskender ve sonrasında kurulan Hellenistik Krallıklarının etkisiyle siyasi değişikliklerin yanı sıra toplumsal yapıda da değişiklikler meydana gelmişti. Bu dönemde Yunan kökenli erkekler için yeni olanaklar ortaya çıktı. Yunan kökenli kadınların olanaklarında da önemli artışlar yaşandı (Pomeroy, 2018: 362-364). Yazarlar ve tarihçiler eserlerinde kraliçeler başta olmak üzere kadınlara önem vermeye başladı. Kadınlara edebiyatta, sanatta, hatta filozofların yorumlarında yer verildi. Kraliyetteki kadınlar siyasette aktif rol oynarken kentlerde de kamu görevleri üstlenen, kendi işini kuran ve eğitim alıp meslek sahibi olan kadınlar vardı. Söz konusu döneme ait evlilik sözleşmesi örnekleri kadınların kendi haklarını koruduklarını göstermektedir (Pomeroy, 1995: 120-121; Pomeroy, 2018: 263-364).

Hellenistik Dönem’deki kraliçeleri anlamak için öncelikle Hellenistik dönem öncesindeki Makedonia kraliçelerinin durumuna bakmak gerekmektedir. Makedonia krallarından bazıları çok eşliydi. Bunun da etkisiyle kraliçeler ise eşlerinden çok oğullarına önem vermekte ve oğullarının tahta geçmesi için uğraşmaktaydı. Dolayısıyla Makedonia kraliçelerinin pek çoğu için eşleriyle olan ilişkileri değil anne-oğul ilişkisi ön plandaydı. Oğullarının tahttaki hakkı için uğraşan bu kraliçeler çoğu zaman hırslı, kurnaz ve hatta zalimlerdi. Bu durum taht kavgalarına sebep oldu (Pomeroy, 1995: 121).

Hellenistik Dönem’de etkin olan kraliçelerin ilk örneklerinden biri II. Philippos’un eşi ve Büyük İskender’in annesi Olympias’tı. 357 yılında II. Philippos ile evlendirilen Olympias, kendi oğlu Büyük İskender’in tahttaki hakkını elde edebilmesi için II. Philippos’un eşleri, metresleri ve onların çocuklarıyla mücadele etti (Macurdy, 1932: 23; Pomeroy, 1984: 122). İskender’in seferleri sırasında Makedonia’daki Antipatros’a başkaldırıp Epeiros’u bir süreliğine yönetti (Plutarkhos, İskender, 68). İskender’in ölümünden sonra Epeiros’ta yaşayan Olympias, Polyperkhon’un onu İskender’in oğlunun sorumluluğunu üstlenmesi için çağırmasıyla Polyperkhon ile ittifak yapmak için Makedonia’ya geri döndü (Diodoros, 18.57). Diadokhlar Dönemi’nde

Olympias saygı duyulan biri ve Polyperkhon'un yanında olmasını istediği bir müttefikti. Fakat sonrasında Polyperkhon, Olympias'ın gerisinde kaldı ve Makedonia'yı ele geçirdiklerinde Olympias, III. Philippos ve Eurydike'nin dahil olduğu pek çok rakibinin ölümüne sebep oldu. 216 yılında Kassandros'un Makedonia'ya dönmesinin ardından Olympias, Pydna'ya kaçtı ve öldürüldü (Diodoros, 19.11; Errington, 2017: 41; 44). Iustinus (14.6) Olympias'ın teslim olmasını, yargılanmasını ve öldürülmesini etkileyici bir biçimde anlatır. Iustinus'un verdiği bilgilere göre hayatta kalma koşuluyla Kassandros'a teslim olan Olympias yargılanmasının ardından ölümle cezalandırıldı. Olympias, ölümü kılıç darbelerinden kaçmadan ve bağırmadan cesurca ve kadim ırkının şanına uygun bir şekilde karşıladı.

Diadokhlar Dönemi'nde etkin olanlar arasında Büyük İskender'in kız kardeşleri ve yeğenleri de vardı. II. Philippos'un ilk eşi İlyrialı Audata (evlendikten sonraki adıyla Eurydike) kızı Kynane'ye savaşmayı öğretti. Kynane de kendi kızı Adea'ya savaşmayı ve avlanmayı öğretti. (Pomeroy, 1984: 6-7) Kynane babası II. Philippos'un yanında bir savaşa katıldı. İskender'in ölümünün ardından Kynane, kardeşi Arrhidaios (III. Philippos) ile kendi kızı Adea'yı evlendirmek istedi ve bu isteği nedeniyle Perdikkas tarafından öldürüldü. Adea annesinin ölümünün ardından orduda bir isyan çıkmasını sağlayınca Perdikkas bu evliliğe izin vermek zorunda kaldı. Evlendikten sonra iki büyük annesinin de ismi olan Eurydike adını alan Adea (Eurydike) siyasi yaşamda aktif bir rol aldı. III. Philippos'un naipliğini üstelenen Eurydike, eşiyle birlikte Olympias tarafından öldürüldü (Pomeroy, 1984: 7; Macurdy, 1932: 32). Eurydike ve Olympias'ın öldürülmesinin ardından Kassandros, II. Philippos'un kızlarından Thessalonike ile evlendi ve onun adını bir kente verdi (Errington, 2017: 45).

İskender'in bir diğer kız kardeşi, II. Philippos ve Olympias'ın kızı Kleopatra ilk olarak 336 yılında Epeiros Kralı Aleksandros ile evlendirildi. Düğünü sırasında babası II. Philippos öldürüldü (Iustinus, 9.6; Macurdy, 1932: 31). Epeiros Kralı Aleksandros'un ölümünün ardından oğulları Neoptolemaios ve Kadmeia adına Epeiros'u yöneten Kleopatra, annesinin isteğiyle Makedonia'ya geldi ve İskender'in seferde olduğu bu sürede Kleopatra bir süreliğine Makedonia'yı yönetti (Plutarkhos, İskender, 68; Macurdy, 1932: 35). Büyük İskender'in ölümünden sonraki yıllarda Olympias, kızı Kleopatra'yı Perdikkas ile evlenmesi için Sardeis'e gönderdi. Bu sırada Antipatros'un kızı Nikaia'nın

da Perdikkas ile evlenmek için orada olması bir karmaşaya yol açtı. Perdikkas'ın Nikaia'yı boşayıp Kleopatra ile evlenmek istemesi savaşa neden oldu. Perdikkas'ın Kleopatra ile evlenmesi Makedonia'yı yönetmesini sağlayacaktı, ancak bu olmadı. Savaşın sonucunda Perdikkas öldürüldü (Diodoros, 18.23; Macurdy, 1932: 37-38). Kleopatra Sardeis'te kaldığı sürede Eumenes'in Sardeis yakınlarında savaşmasına engel oldu (Plutarkhos, Eumenes, 8). Sardeis'te yarı tutsak olarak yaşayan Kleopatra 308 yılında Ptolemaios ile birlik olmak için harekete geçtiğinde Antigonos'un adamları tarafından öldürüldü (Macurdy, 1932: 47).

Büyük İskender üç kez evlenmişti. İlk olarak 327 yılında Baktrialı Oksyartes'in kızı Roksane ile evlendi (Kaya, 2022: 425). Plutarkhos'un (İskender, 47.3) aktardığına göre İskender'in Roksane ile evliliği, yerli halk tarafından memnuniyetle karşılanmış, bu evlilik yerli halkın İskender'e daha çok saygı duymasını sağlamıştı. 324 yılına gelindiğinde İskender Susa'da büyük bir toplu düğün töreni gerçekleştirdi, bu tören sırasında pek çok Makedon asker, doğulu kadınlarla evlendi. İskender de bu tören sırasında III. Dareios'un kızı Stateira ve III. Artakserkses'in kızı Parysatis ile evlendi (Kaya, 2022: 431). Bu evlilikler İskender'i Pers İmparatorluğu'nun (Akhaimenes/Akhaimenid Hanedanı) meşru varisi yapacaktı (Carney, 2000: 111). İskender'in ölümünün ardından Roksane, Perdikkas'ın desteğiyle Stateira ve Stateira'nın kardeşini öldürdü (Plutarkhos, İskender, 77.4). İskender'in tek meşru oğlu IV. Aleksandros adıyla ortak kral ilan edildi. Kassandros Olympias'ı öldürmesinin ardından Roksane ve oğlunu Amphipolis kalesine gönderdi (Diodoros, 19.52). 310 yılında Roksane ve artık on üç yaşına gelen oğlu IV. Aleksandros, Kassandros tarafından öldürüldü (Diodoros, 19.105; Kaya, 2022: 452). İskender'in Barsine adlı bir kadından Herakles adında bir oğlu olmuştu. İskender'in ölümünün ardından bu çocuk meşru olmadığı için tahta geçmeye uygun bulunmamıştı. 310/308 yılında Pergamon'da bulunan Herakles Polyperkhon tarafından Peleponnesos'a çağırıldı ve öldürüldü (Kaya, 2019: 161). İskender'in eşleri Roksane, Stateira, Parysatis ve İskender'in sevgilisi Barsine, bu dönemde Makedon kökenli kraliyet kadınları kadar etkin görünmemektedir. Roksane'nin Stateira'yı öldürmesi ise onun kendi doğmamış çocuğunun hakkını korumak istemesinden kaynaklanabilir. Plutarkhos'a (İskender, 77.4) göre bunu kıskançlığından yapmıştı ve Roksane'ye yardım eden Perdikkas sarayda büyük bir güç elde etmişti.

Perdikkas'ın güçlendiği detayını göz önünde bulundurursak Roksane'nin de Stateira'yı öldürerek güçlenmiş olması mümkündür. Parysatis'e gelince Carney'e (2000: 110) göre Roksane'nin Stateira gibi Parysatis'i öldürmüş olması muhtemeldir. Ancak antik kaynaklarda Parysatis'e ne olduğu hakkında bilgi yoktur.

İskender'in ölümünün ardından generaller kızlarını diğer generallerle evlendirerek onlarla ittifak kurmayı amaçlıyorlardı. Bunlardan biri de Antipatros'tu. Öncelikle kızı Phila'yı Krateros ile evlendirdi. Sonraki yıllarda kızı Nikaia'yı Perdikkas ile evlendirdi, bu evliliğin ardından yaşananlar Birinci Halefler Savaşı'na sebep oldu (Diodoros, 18.18; 18.23). Tripadeisos Toplantısı'nın ardından ise kızı Eurydike'yi Ptolemaios ile, Krateros'un ölümünün ardından dul kalan kızı Phila'yı da Antigonos'un oğlu Demetrios ile evlendirdi (Pausanias, 1.6; Plutarkhos, Demetrios, 14). Eurydike Kassandreia'ya özgürlüğünü geri vermesiyle dikkat çekti (Polyainos, 6.7.2). Plutarkhos'a (Demetrios, 14) göre Phila, Demetrios'un eşlerinden en çok saygı gösterileniydi. Diodoros (19.59) Phila'dan olağanüstü bir anlayışa sahip bir kadın olarak bahseder. Söz konusu kaynağa göre Phila, yoksulların kızlarının ve kardeşlerinin evliliklerini ayarlayıp evlilik masraflarını üstlenirdi. Demetrios'un eşi olduğu dönemde orduyla doğrudan etkileşimdeydi. Askeri kampta sorun çıkaranlar için çözüm bulur, cenaze işleriyle ilgilenir, asılsız suçlamaların mağduru olanları serbest bırakırdı.

Burada Diadokhlar Dönemi'nde etkin olan birkaç kadından daha bahsetmek mümkündür. Diodoros'un (19.67) becerikli ve cüretkar diyerek bahsettiği Kratesipolis, Polyperkhon'un oğlu Aleksandros'un eşi idi. Aleksandros'un öldürülmesinin ardından gücü eline aldı. Talihsizlere ve imkanı olmayanlara yardım etmesiyle bilinen Kratesipolis'e askerler tarafından saygı duyuluyordu ve bu sebeple Kratesipolis orduyu bir arada tutmayı başardı. Aleksandros'un ölümünün ardından isyan eden Sikyon halkı ellerine silah aldığında Kratesipolis onlara karşı birliklerini topladı. Onları yendi ve otuz kadarını tutuklayıp çarmıha gerdirdi. Kenti sıkı bir kontrol altına alarak Sikyon'u yönetmeye başladı.

Hellenistik Krallıkların kurulmasının ardından kraliyet kadınlarının siyasi ve toplumsal yaşama etkileri artarak devam etti. Krallıklar arasında ittifakları ve anlaşmaları destekleyen siyasi evlilikler yapıldı. Hellenistik Krallıklardan pek çoğunda kraliçelerin etkinlikleri krallıkların son bulmasına dek devam etti. Aşağıda detaylı olarak

inceleyeceğimiz Seleukos kraliçeleri ise siyasi yetkileri, kamusal faaliyetleri, kültleri, onurlandırılmaları ve adlarının kentlere verilmesi gibi pek çok detayla bu kraliçeler arasında öne çıkmaktadır.

Seleukos kraliçelerinin⁹ birçoğu hakkında önemli bilgilere ulaşılabilmele birlikte, bazılarında bahseden kaynak sayısı ise oldukça azdır. Seleukos kraliçelerinden Apama, Stratonike, I. Laodike, Berenike, III. Laodike, IV. Laodike, Kleopatra Thea, Kleopatra Tryphaina, IV. Kleopatra ve Kleopatra Selene hakkında önemli bilgilere sahibiz. Buna karşılık II. Laodike, Euboia ve Rhodogune'den bahseden kaynak az olduğu gibi kraliçe olarak etkileri de belirsizdir. Adının Laodike olduğu ileri sürülen Antiokhos Hierax'ın eşi ve V. Laodike olması mümkün I. Demetrios'un eşi hakkındaki bilgiler oldukça yetersiz olduğu için onlara tarihsel olarak yakın oldukları kraliçeler içinde değinilmiştir.

1. SELEUKOS KRALİÇELERİ

1.1. Apama

İlk Seleukos Kraliçesi olan Apama, Baktrialı Spitames'in¹⁰ kızıydı. 324 yılında Susa'daki düğünlerde I. Seleukos ile evlendi (Arrianos, 7.4-6). İskender'in ölümünün ardından Makedon komutanların çoğu doğulu eşlerinden boşanmışlardı. Seleukos ve Apama'nın evliliği devam etti, bu sebeple Apama bu prensesler arasında kraliçe unvanını elde eden tek kadındı. Seleukos ve Apama'nın oğlu Antiokhos tahtın varisi oldu (Harders, 2016: 31; Errington, 2017: 80).

Apama'nın evlenmeden önceki yaşamı ve ilk evlilik yılları hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Didyma'da bulunan 299/298 tarihli Miletos Kararnamesi (OGIS 213; Austin, 2006: 108) onun sonraki yıllarda krallığın yönetimindeki etkisini kanıtlamıştır:

“Meclis ve halk tarafından alınan karar, Lykos oğlu Apollodotus (getirdi); [Aristeides] oğlu Demodamas tarafından meclise sunulan, Kral Seleukos'un karısı Apama'nın onurlandırılması önerisine dair meclis ve halk tarafından alınan karar: Kraliçe Apama / daha önce Kral Seleukos [ile] orduda görev yapan

⁹ Seleukos kraliçeleri için bkz. Levha 3.

¹⁰ Apama'nın babası antik kaynakların bazılarında farklı geçmektedir. Arrianos'a (7.4.6) göre Baktrialı Spitames'in kızıdır, Strabon'a (12.8.15) göre ise Artabasuz'un kızıdır.

Miletoslulara tüm iyi niyet ve gayretini gösterdiğinden, ve şimdi [Kral] Seleukos'un [bizden] çağırdığı büyükelçiler [onun huzuruna] geldiğinde, o [Didyma]'daki [Apollon] tapınağının inşasıyla ilgili sıradan bir bağlılık bildirmedi / ve (oğlu) Antiokhos babası Seleukos'un [Didyma'daki] tapınak [ile ilgili] politikasını gayretle izleyerek [kentte mümkün olan en kısa sürede bir stoa] yapacağını duyurdu ... Tanrı için. [Düzenli] gelirleri olsun [ve ayrıca] kutsal yer süslensin diye; [Miletoslular tarafından karara bağlandı: böylece] herkes [bilsin] / [Miletos halkının hayırseverlerine gereken özeni göstermeye devam ettiğini ... Athenaeus'tan sonra görevdeki değerlendiriciler (anataktai)] Apollon'un çelenk taşıyıcısıdır (stephanephoros) [bir kenara bırakılmalı ... para] tüm gelir kaynaklarından heykel için / Bu kararname Didyma'daki Artemis kutsal alanına bir dikili taş stel üzerine yazılacak [ve yerleştirilecektir]. Duvar ustaları (teichopoio) steli ve gravürünü izin verilen maliyetleri aşmadan açık artırmaya çıkaracaktır. Haznedarlar maliyeti karşılayacak / kararnameler için ayrılan sermayeden. Bu kararname ayrıca beyazlatılmış bir tahtaya da yazılacak. [Heykel için] yetkililer: Aristeides oğlu Demodamas, Apollodotus oğlu Lykos, Minnion oğlu Aristophon." (Austin, 2006: 108)

Bu kararnamede Kraliçe Apama'nın, I. Seleukos'un yanında savaşan Miletoslulara yardım ettiğinden ve Didyma'daki tapınağın yapılışına katkıda bulunmasından bahsedilmiştir. Buradan Apama'nın mali yetkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Apama Miletoslulara yardımı sebebiyle bir heykelle onurlandırılmıştır. Ayrıca Apama'nın yardımları Seleukos Krallığı ile Miletos'un ilişkisini güçlendirmiş olmalıdır (OGIS 213; Austin, 2006: 108; Errington, 2017: 142). Apama'nın Delos'ta Leto, Apollon ve Artemis adına yaptığı bağışlar da Hellen dünyasındaki önemini göstermektedir (Engels ve Erickson, 2016: 43).

Miletos Kararnamesi'yle aynı yıllarda I. Seleukos, Demetrios'un kızı Stratonike ile evlenmiştir (Plutarkhos, Demetrios, 31-32). Bu kararname, ayrıca I. Seleukos'un Stratonike ile evliliğinin ardından Apama'dan ayrılmadığını göstermektedir. Kararnamede Apama kraliçe olarak anılmaktadır ve kararnameden anlaşıldığı kadarıyla önemli yetkileri vardır. Bu tarihlerden sonra Apama'dan bahseden başka bir kaynak

yoktur. Bu durum, Apama'nın ölmüş olabileceğini düşündürmektedir (Engels ve Erickson, 2016: 43-44).

Apama'nın kraliçe olduğu dönemle ilgili önemli konulardan biri Seleukos'un hükmettiği bölgelerle olan bağıdır. Kesin bir kanıt olmamakla birlikte Seleukos'un krallığının doğuda tanınmasında, Babil'i ele geçirmesinde ve seferlerinde Apama'nın soyunun ve siyasi bağlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür (Harders, 2016: 31-32; Ramsey, 2016: 97).

Appianos'un (Syriake, 57) aktardığına göre I. Seleukos, Apama adına üç kent kurmuştur. Oğlu Antiokhos da annesi Apama adına kentler kurmuştur. Bu kentlerden bazıları Apameia ad Orontes, Apameia Oshroene (Euphrates nehri üzerinde), Apameia Rhagiane, Apameia-Kelainai ve Apameia Mesene'dir (Grainger, 1997: 688-689).

1.2. Stratonike

Demetrios Poliorketes ve Phila'nın kızı olan Stratonike, önce I. Seleukos, sonra da I. Antiokhos ile evlendi. I. Seleukos ile evlilikleri siyasi amaçlıydı ve Demetrios ile Seleukos'un kısa süreli ittifakının bağlayıcısı olmuştu (Plutarkhos, Demetrios, 31).

Stratonike'nin ailesi Diadokhlar Dönemi'nde etkindi. Annesi Phila'nın evlilikleri Hellenistik Krallıklar arasındaki siyasi evliliklerin ilk örneklerinden biriydi. Phila ilk olarak Antipatros'a destek olduğu için Krateros'la evlendirilmişti (Diodoros, 18.18), Krateros'un ölümünün ardından Antipatros, Phila'yı Antigonos'un oğlu Demetrios ile evlendirmişti (Plutarkhos, Demetrios, 14). Babası Antigonos'un yanında uzun yıllar savaşan Demetrios, 301 yılında İpsos Savaşı'ndaki yenilgisinin ve babasının ölümünün ardından birçok bölgeyi kaybetmesine rağmen güçlü bir donanmaya sahipti (Plutarkhos, Demetrios, 30-31). Diadokhlardan Lysimakhos ve onun oğlu, Ptolemaios'un kızlarıyla evlenmişlerdi. Buna karşılık Apama ile evli olmasına rağmen Seleukos, Demetrios'un kızı Stratonike için evlilik teklifi gönderdi. Bu evlilik gerçekleşirse Seleukos'un karadaki ve Demetrios'un denizdeki gücü birleşebilirdi (Plutarkhos, Demetrios, 31; Errington, 2017: 68-69). Demetrios bu teklifi kabul etti ve Rhossos'ta (Arsuz) büyük bir düğün gerçekleşti. Bu siyasi evliliğe rağmen Seleukos ve Demetrios'un ittifakı kısa sürdü. Demetrios'un Kilikia'yı ele geçirmesinin ardından Seleukos'un Tyros ve Sidon'u istemesiyle ittifakları bozuldu (Plutarkhos, Demetrios, 32-33). Stratonike ve I.

Seleukos'un bu evliliklerinden Phila adında bir kızları oldu (Grainger, 1997: 67). Seleukos onun adına bir kent kurdu (Appianos, Syriake, 57).

294/293'te Stratonike'nin hayatını etkileyen birçok önemli gelişme yaşandı. Demetrios ve Seleukos'un ittifakı sona ermişti. Seleukos artık yaşlanmıştı. Seleukos ve Apama'nın artık bir yetişkin olan oğlu Antiokhos ise kendi yaşıtı olan üvey annesi Stratonike'ye aşık oldu (Grainger, 1997: 67; Errington, 2017: 75) Antiokhos aşkını gizlemeye çalışıp duygularını gizledi ve hastalandı. Onun hastalığına teşhis koyamayan saray hekimi Erasistratus onu gözlemledi ve onun odasına giren kişilere verdiği tepkileri izledi. Erasistratus, Antiokhos'un Stratonike'ye aşık olduğunu fark etti ve bunu Seleukos'a söyledi. Seleukos oğlunun iyiliğini düşünerek buna bir çözüm buldu. 293 yılında Antiokhos ve Stratonike'nin evliliğini duyurarak onları Yukarı Asya Kralı ve Kraliçesi ilan etti. (Plutarkhos, Demetrios, 38; Appianos, Syriake, 59-61). Appianos'un (Syriake, 61) aktardığına göre Antiokhos ve Stratonike'yi ikna etmek için uğraştı ve ordusunu toplayıp artık yaşlandığı için ülkenin yönetimini böleceğini, ülkesinin bir kısmını 'en değerlilerine ve hükmetmeye en layık olanlara' vereceğini söyledi. Bahsettiği kişiler oğlu ve eşiydi ve artık Yukarı Satraplıkları yönetecek olan onlardı. Seleukos, Stratonike'den boşanıp onu oğluyla evlendirerek aynı anda birkaç sorununa birden çözüm bulmuştu. Artık oğlu için bir siyasi evliliğe ihtiyacı yoktu, onu bir kral ve kendine ortak yönetici ilan ederek halefini de belirmiş oldu. Antiokhos ve Stratonike Babil'de yaşayıp Yukarı Satraplıkları yöneteceklerdi. (Errington, 2017: 75; Almagor, 2016: 70).

281 yılında Seleukos öldü. Antiokhos, Seleukos Krallığı'nın kralı ve Stratonike de kraliçesi oldu (Errington, 2017: 94). Stratonike'nin adı bu dönemde pek çok yerde vurgulandı. 268'de I. Antiokhos'un Borsippa'da yaptırdığı Ezida Tapınağı'nda yer alan bir silindirde (Levha 5) Babil'deki tanrıçalar için kullanılan unvanlarla '*Astartanikku, eşi, kraliçesi*' olarak anıldı (Ramsey, 2016: 97). Stratonike Hierapolis'teki Atargatis kültünü teşvik edip kentin Hellenleşmesine katkıda bulunmasıyla tanındı (Grainger, 1997: 67; Engels ve Erickson, 2016: 51). 267-261 yılları arasına tarihlenen Ionia Birliği'nin Antiokhos adına düzenledikleri bir kararnamede Stratonike'nin adı da vardı:

“[Ayın] başlangıcının dördüncü gününde ... ve böylece [Kral Antiokhos’un doğduğu günü geçirelim] ... hürmet [...festivale (?) katılan herkese] verilecek [İskender için düzenlenen geçit töreni ve kurban(?)’a eşdeğer [bir meblağ] / Böylece [Kral Antiokhos] ve Kraliçe Stratonike İonia [Birliği’nin-] onurlandırmalarla ilgili [-kararlarını (?) bilsinler diye] iki [büyükelçi atanacak...] her kentten / Kral (Antiokhos’un-) büyükelçileri olarak [-onlar] İonia kentleri [birliğinden krala] mevcut kararnameyi teslim ettikleri gibi Kentler Birliği için ellerinden gelen her şeyi yapacaklar(?). Büyükelçiler ayrıca Kralı [davet edecekler] / Antiokhos’un [İonia] kentleriyle [her türlü] ilgilenmeye [böylece gelecekte] onlar [demokrasiler-] altında özgür olabilir ve atalarının [yasalarına] göre siyasi yaşamlarında [-uyum yaşayabilirler]. Büyükelçiler ayrıca [bunu yaparsa] kentlerin [iyi dileklerinin] vesilesi olacağını [temsil edecekler] / [ve aynı zamanda-] atalarının politikasını [-takip edeceğini] [büyükelçiler ayrıca] [Kral] Antiokhos’tan [kendisine-] görünen [noktayı] göstermesini isteyeceklerdir [-...], [onun] kutsal alanı [kurulacak (?)] ve dini bayram (panegyris) [kutlanacak]. [Ve-] büyükelçiler [-geri döndüklerinde], kent / [...] Aleksandreia’nın kurbanı, [kurbana] katılan [tüm halkları]meclisin [kararı uyarınca] görüşmeye [davet edecekler] ... ve ekipman..., [yarışma (?), kurbanlar] ve diğer düzenlemeler / [yapılacakları ve] kutlanacakları zaman. Kararname [onaylandığında] kentlerden hazır bulunan elçiler, tüm tanrı ve tanrıçalara, krallar Antiokhos <ve Antiokhos> ile Kraliçe Stratonike’ye bir kurban teklif edecek ve mükemmel kurbanlar sunacak ve elçiler ve kentteki diğer herkes çelenk takacak. / Rahipler ve rahibeler, kararların Kral Antiokhos ve Antiokhos’a, Kraliçe Stratonike’ye ve onurda pay sahibi olanlara [tümüne] fayda sağlaması için kutsal yerleri açıp dua ederek kurban sunacaklar. / Bu kararname kentlerden gelen elçilerin adları ve soy adlarıyla bir stelin üzerine yazılacak ve kralların sunağının yanındaki kutsal alana yerleştirilecektir. Her kentteki halklar ayrıca bu kararnameyi ve [elçilerin] adlarını ve soy adlarını yazacak ve kendilerine en seçkin görünen yere (?) asacaktır ... Ephesoslular: Gorgo oğlu Artemidoros... Lebedilılar: Cap... (yazıtın geri kalanı kayıptır)” (OGIS 222; Austin, 2006: 307-308)

Bu kararnamenin amacı Antiokhos'un doğum gününü kutlayarak Seleukos Krallığı'nın kente müdahalesini sınırlamaya çalışmaktır. Kararnameye göre İskender onuruna kutladıkları kült ve festivallerde Kral Antiokhos, ortak kral ilan ettiği oğlu Antiokhos ve Kraliçe Stratonike adına dua edilip kurbanlar sunulacaktır (Austin, 2006: 307-308). Stratonike ayrıca Sardeis'teki Artemis Tapınağı'na bağış yapmıştı (Grainger, 1997: 67). Stratonike'nin kamusal alandaki faaliyetleri arasında en dikkat çekenlerden biri de Delos'taki Artemis ve Apollon tapınaklarına yaptığı adaklardı. Kraliçe ailesine ve kendine ait birçok mücevheri bu tapınaklara adamıştı (Ramsey, 2016: 98-99, Macurdy, 19: 8132). Stratonike'nin bu faaliyetlerinde önemli bir ayrıntı ise Seleukos veya Antiokhos'un eşi olarak değil Makedonia Kralı Demetrios ve Makedonia Kraliçesi Phila'nın kızı olarak anılması ve böylece ailesiyle bağının vurgulanmış olmasıdır (Macurdy, 1932: 81).

Stratonike 254 yılında Babil'de öldü (Macurdy, 1932: 80). Ölümünün ardından Tanrıça Aphrodite ile ilişkilendirildi ve ileriki yıllarda II. Seleukos döneminde Teos ve Smyrna'da bir kült ile onurlandırıldı (Ramsey, 2016: 97; 99; Engels ve Erickson 2016: 50). Smyrna'da Stratonike, 'Aphrodite Stratonike' olarak yerel Aphrodite kültü ile özdeşleştirilmişti, hatta aylardan birinin adı Stratonikeon olarak değiştirilmişti (Errington, 2017: 138).

Stratonike ve Antiokhos'un dört çocukları oldu: Seleukos, Antiokhos, Apama ve Stratonike (Grainger, 1997: 67). Seleukos bir komploda öldürüldü. Antiokhos, II. Antiokhos olarak tahta geçti. Apama Kyrene Kralı Magas ile evlenip Kyrene Kraliçesi oldu. Stratonike ise II. Demetrios ile evlenip Makedonia Kraliçesi oldu (Macurdy, 1932: 79-80). Seleukos'tan olan kızı Phila ise Makedonia Kralı Antigonos Gonatas ile evlendi, onların çocukları II. Demetrios Stratonike'yle evlendi (Macurdy, 1932: 81). Stratonike adına Karia ve Mezopotamya'da Stratonikeia adlı kentler kuruldu. Toros Dağları'nda da Stratonikeia adıyla bir kent kurulmuş olabileceği düşünülmektedir (Grainger, 1997: 783; Cohen, 2013: 88-89). Lydia-Mysia bölgesi sınırlarındaki Stratonike kentinin de adını Seleukos Kraliçesi Stratonike'den aldığı düşünülmektedir. Ancak bu bölge yakınlarındaki Pergamon Krallığı'nın da Stratonike adında bir kraliçenin olması sebebiyle bu kentin Pergamon Kraliçesi Stratonike için de kurulmuş olması mümkündür (Sarılar, 2012: 76-77).

1.3. I. Laodike

Seleukos Krallığı'nın üçüncü kraliçesi I. Laodike, krallığın en etkili kraliçelerinden biriydi. Akhaios'un kızı, Andromakhos ve Antiokhis'in kardeşi idi. II. Antiokhos ile o henüz varis değilken evlendi. Çiftin beş çocukları oldu: Seleukos (II), Antiokhos (Hieraks), Apama, Stratonike ve Laodike (Grainger, 1997: 47).

Seleukos Kraliçesi I. Laodike'nin yaşamını şekillendiren ve onu aktif bir kraliçe yapan olaylar 261'de II. Antiokhos'un kral olmasından sonraki yıllarda başladı. II. Ptolemaios'un Miletos ve Ephesos gibi Küçük Asya kentlerini işgal etmesiyle iki krallık arasında İkinci Syria Savaşı başladı. II. Antiokhos'un bu bölgeleri geri almasını sağlayan savaşı kazanmasının ardından 253'te önemli bir barış anlaşması imzalandı (Errington, 2017: 128; Kaya, 2019: 110-111). Anlaşmaya göre II. Antiokhos, eşi I. Laodike'den boşanacak ve II. Ptolemaios'un kızı Berenike ile evlenecekti (Porphyrrios, FGrHist 260, F43). Anlaşmanın ardından I. Laodike eşinden ayrıldı ve çocuklarıyla birlikte Ephesos'a yerleşti (Errington, 2017: 129). Aşağıda çevirisi verilen mektuptan da anlaşıldığı gibi II. Antiokhos boşanma anlaşmasının bir parçası olarak Ponnukome'yi I. Laodike'ye düşük bir fiyata sattı.

“Kral Antiokhos'tan Metrophanes'e selamlar. Biz Laodike'ye sattık, Ponnukome'yi, malikanesini ve köye bağlı araziyi – Zelia ve Kyzikos toprakları / ve önceden Ponnukome'nin üzerinden geçen [ama] yerini kendilerine mâletmek için komşu köylüler [tarafından] sürülen antik yolla (Ponnukome'den geçen şu anki yol daha sonra oluşturuldu) sınırlanan- bu bölgede yer alan mezarları, ev halklarıyla birlikte köylüleri (laoi) ve onların mülklerini ve 59. yılın gelirini 30 talent gümüş fiyatına sattık, ve ayrıca bu köyden başka yerlere taşınan tüm köylüleri, kraliyet hazinesine vergi ödememesi ve / araziye dilediği kente bağlayabilme hakkına sahip olması şartıyla. Ve aynı şekilde (toprağı) ondan satın veya teslim alan herkes de aynı hakka sahip olacak ve Laodike burayı daha önce bir kente bağlamamışsa onu dilediği gibi bir kente bağlayabilecektir, bu durumda ise arazinin mülkiyet haklarını / Laodike tarafından bağlanan yerde kullanacaklardır. Bedelinin hazineye yatırılması için talimat verdik . . . birincisi 60. yılda Audnaeus ayında, ikincisi Ksandikos ayında ve üçüncüsü takip eden üç ay içinde olmak üzere üç taksit halinde. / Laodike'nin mülkünün, köyün,

malikanenin, ona bağılı arazinin, köylülerinin, onların ev ahalisinin ve tüm mülklerinin yöneticisi Arrhidaios'a devir ve bu satışı Sardeis'teki kraliyet kayıtlarına girme ve beş taş stel üzerine yazma; / bunlardan birincisi Ilion'daki Athena Tapınağı'na, ikincisi Samotrake'deki tapınağa, üçüncüsü Ephesos'taki Artemis Tapınağı'na, dördüncüsü Didyma'daki Apollon Tapınağı'na ve beşincisi de Sardeis'teki Artemis Tapınağı'na dikilmesinin talimatlarını verdik. Ve (talimat verildi) arazinin hemen ölçülmesi / ve sınır taşlarıyla işaretlenmesi ve bu ölçünün stellere (yazılması). Dios Ayı, Yıl ... ” (OGIS 254; Austin, 2006: 313)

Bu mektuba ek olarak bu konuda iki mektup daha vardır. Bunlara göre Ponnukome, malikanesi, arazileri ve köylüleri I. Laodike'ye devredildi. I. Laodike, Kyzikos ve Zeleia bölgelerine dek ilerleyen bu araziye bir şehre bağlama veya satma hakkına sahipti (OGIS 254; Austin, 2006: 312-314).¹¹

246 yılında Berenike'nin babası II. Ptolemaios ölümünden kısa süre sonra II. Antiokhos, Berenike ve küçük oğlunun yanında Antiokheia'da değil, eski eşi I. Laodike ve çocuklarının yanında Ephesos'taydı (Errington, 2017: 129). II. Antiokhos'un burada bulunma nedeni eski eşini yeniden resmi eşi ilan etmesi ve çocuklarına kraliyet makamlarını iade etmesi olabilir (Porphyrios, FGrHist 260, F43). II. Antiokhos'un ölümü de aynı yıl Ephesos'ta I. Laodike ve çocuklarının yanında oldu. Appianos (Syriake, 65), Plinius (7.53) ve Porphyrios'un (FGrHist 260, F43)'un dahil olduğu birkaç antik kaynağa göre II. Antiokhos'un ölümüne I. Laodike sebep oldu. Bu iddia gerçek olsun ya da olmasın I. Laodike'nin kendi oğlunu tahta geçirmek için uğraştığı kesindir. I. Laodike II. Antiokhos'un ölmeden önce en büyük oğulları Seleukos'u halefi ilan ettiğini söyledi ve Seleukos'un Ephesos'ta tahta çıkmasına destek oldu (Errington, 2017: 130).

II. Seleukos'un annesinin desteğiyle kral olmasıyla Antiokheia'daki Berenike ve küçük oğlu tehlikedeydi. Berenike'nin kardeşi III. Ptolemaios, kardeşi ve yeğenine yardım etmek için savaşılmaya hazırды. Berenike'nin oğlunun yaşaması I. Laodike'nin oğlu III. Seleukos'un tahtının güvende olmadığı anlamına geliyordu (Polyainos, 8.50; Iustinus, 27.1). Berenike ve adını bilmediğimiz oğlu, III. Seleukos ve I. Laodike'nin destekçileri tarafından öldürüldüler (Iustinus, 27.1). II. Ptolemaios'un kardeşinin ve yeğenin hakkını

¹¹ Ponnukome'nin I. Laodike'ye satılması hakkında ayrıca bkz. Körpe, 2019.

savunmak için yola çıkması ile *Laodike Savaşı* olarak da bilinecek Üçüncü Syria Savaşı başladı (Kaya, 2019: 112-113). III. Ptolemaios Syria, Kilikia, Babil'e dek Mezopotamya ve Küçük Asya'daki Ephesos ve Miletos gibi birçok kenti ele geçirdi. Üçüncü Syria Savaşı 246 yılından 241 yılına dek sürdü (Coşkun, 2016: 110-111, Appianos, Syriake, 65). II. Seleukos barış anlaşması için kardeşi Antiokhos'un desteğini istedi ve sonrasında kardeşine Küçük Asya'nın yönetimini verdi (Iustinus, 27.2).

Üçüncü Syria Savaşı'ndan sonra I. Laodike ile ilgili kaynaklar sınırlı ve çelişkilidir. Appianos'a (Syriake, 65) göre Üçüncü Syria Savaşı sırasında III. Ptolemaios, I. Laodike'yi öldürerek Berenike'nin intikamını almıştı. Plutarkhos'a (De fraterno amore, 489a) göre I. Laodike, Antiokhos Hieraksın II. Seleukos'a isyan etmesine destek olmuştu. II. Antiokhos da eşi I. Laodike adına kentler kurmuştu. Bu kentlerden en bilineni Laodikeia ad Lykos'tur (Grainger, 1997: 743; Cohen, 1995: 308-309) Laodikeia Katakekaumene kentinin de I. Laodike adına kurulduğu düşünülmektedir (Cohen, 1995: 346).

1.4. Berenike

Ptolemaios Kralı II. Ptolemaios Philadelphios ve Kraliçe I. Arsinoe'nin kızı olan Berenike, Seleukos Krallığı'nın dördüncü kraliçesiydi (Macurdy, 1932: 87). İkinci Syria Savaşı'nın bittiği 253 yılında yapılan barış anlaşmasına göre II. Antiokhos eşi I. Laodike'den boşanacak ve Berenike ile evlenecekti (Errington, 2017: 128). Babası II. Ptolemaios yüklü miktarda altın ve gümüşle kızı Berenike'yi Pelusium'a getirdi. Berenike bu çeyiz nedeniyle *Phernophros* (çeyizgetiren) olarak anıldı. II. Antiokhos onunla evlenerek onu kraliçesi ilan etti (Porphyrios, FRGHist 260, F43).

Berenike ve II. Antiokhos'un bir oğulları oldu, ancak II. Antiokhos onu Antiokheia'da bırakıp eski eşi I. Laodike'nin yanına Ephesos'a gitti (Macurdy, 1932: 87-88). 246 yılında Berenike'nin babası II. Ptolemaios'un ölümünden kısa süre sonra II. Antiokhos da Ephesos'ta I. Laodike'nin yanındayken öldü. II. Antiokhos'un ölümünün hemen ardından I. Laodike onun isteğinin büyük oğulları Seleukos'un tahta çıkması olduğunu söyledi ve Seleukos Ephesos'ta kral ilan edildi (Errington, 2017: 129-130).

II. Seleukos'un tahta çıkışıyla Antiokheia'daki Berenike ve ismini kesin olarak bilmediğimiz oğlunun hayatı tehlikedeydi. I. Laodike onların ölümü için Antiokheia'daki

iki yöneticiyi, Ikadion ve Gennaios'u, görevlendirmişti (Porphyrios, FRGHist 260, F43). Iustinus'a (27.1) göre Berenike suikastçıların haberini alınca Daphne'ye kapandı ve yardım istedi. Mısır Kralı III. Ptolemaios, kardeşine yardım etmek için yola çıktı ve böylece Üçüncü Syria Savaşı başladı (Errington, 2017: 130). Bu savaşın öncesinde veya bu savaş sırasında Berenike'nin oğlunun Antiokhos adıyla kral ilan edildiğinde dair bir kaynak da vardır (SEG 42.994¹²; Errington 2017; 130). Berenike'nin oğlunun tahttaki hakkını savunanlar da vardı, onların da desteğiyle III. Ptolemaios'un Kilikia'daki Soloi kentini ele geçirip haberleşme ve ikmal engelledi (Kaya, 2019: 112-113; Kılıç-Aslan, 2012: 90). Fakat III. Ptolemaios yetişmeden Berenike ve oğlu öldürüldü (Iustinus, 27.1).

Valerius Maximus'a (10e.1) göre Berenike, I. Laodike'nin emriyle kaçırılan oğlunu bulmak için mücadele etti ve oğlunu kaçıran saray görevlisi Kaeneus'u öldürüp oğlunun intikamını aldı. Valerius Maximus'un anlattıkları gerçekleri yansıtsın ya da yansıtmassın Berenike oğlu için mücadele etti ve sonunda öldürüldü. Kardeşi III. Ptolemaios ise onun intikamını alarak Seleukos Krallığı'na bağlı birçok bölgeyi ele geçirdi (Macurdy, 1932: 89).

1.5. II. Laodike

II. Seleukos'un eşi olan II. Laodike hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Polybios'un (4.51) eserinde II. Seleukos'un eşi, Andromakhos'un kızı ve Akhaios'un kardeşi olarak geçmektedir. III. Seleukos ve III. Antiokhos'un annesidir (Grainger, 1997: 48, Macurdy, 1932: 90). II. Seleukos öldüğünde II. Laodike'nin kardeşi Akhaios ve babası Andromakhos, tahta geçen genç kral III. Seleukos'un yanında danışman olarak yer almışlardır (Errington 2017: 134).

Yaklaşık olarak II. Laodike'nin kraliçeliği döneminde Antiokhos Hierax da kendi krallığını ilan etmiştir. Kardeşler Savaşı adı verilen bu dönemde Antiokhos Hierax ittifak için Bithynia Kralı Ziaelas'ın kızıyla evlenmiştir (Eusebios, 253). Antiokhos Hierax'ın eşinin ismi Laodike olabilir (Grainger, 1997: 50). Bu durumda II. Laodike'yle aynı anda bir başka Seleukos kraliçesinin varlığından söz etmek mümkün görünmektedir.

¹² Bu metin için bkz. http://www.attalus.org/docs/seg/s42_994.html.

1.6. III. Laodike

Pontos Kralı II.Mithridates ve Seleukos Prensesi Laodike'nin kızı olan III. Laodike, anne tarafından III. Antiokhos'un kuzeniydi (Grainger, 1997:49). III. Antiokhos tahta geçmesinden kısa süre sonra 222/221 yılında Seleukia Zeugma'da III. Laodike ile nişanlandı. III. Antiokhos onunla görkemli bir düğünle evlendi ve düğünün ardından onu Antiokheia'ya getirerek kraliçe ilan etti (Polybios, 5.43; Macurdy, 1932: 91). III. Antiokhos ve III. Laodike'nin evliliği Pontos Krallığı'nın Seleukos Krallığı'na desteği ve Seleukos Krallığı'nın Küçük Asya'da güçlenmesi için önemliydi (Errington, 2017: 175). Evliliklerinden bir yıl sonra ilk oğulları Antiokhos doğdu, sonraki yıllarda en az beş çocukları daha oldu: Seleukos (IV), Antiokhos (IV), Kleopatra (I), Laodike (V) ve Antiokhis (Grainger, 1997: 49).

III. Laodike hakkında antik yazarlardan alınan bilgiler sınırlı olsa da birçok epigrafik belgeye göre kraliçe kamusal hayatta etkindi ve etkinliği nedeniyle adına onurlandırmalar yapılmıştı. III Laodike, 213 yılında Sardeis'e kendisinin ve ailesinin onurlandırılmasıyla ilgili bir mektup yazdı (SEG 39.1284; Caneva ve Lorenzon, 2018b).

“Sokrates oğlu Herakleides söyledi: halk tarafından krala, kraliçeye ve çocuklarına verilen onurlara ilişkin olarak kraliçe tarafından meclise ve halka yazılan mektup Metroön'deki¹³ tapınağın girişine yazıl[malıdır]; Meclis ve halk, hazinedarın yazıtla ilgilenmesine ve bu masrafa karşılık gelen meblağı, idare ettiği gelirlerden sağlamasına karar versin. Oloios Ayı.

Kraliçe Laodike, Sardeis meclisini ve halkını selamlar. Elçileriniz – Metrodoros, Metrophanes, Sokrates ve Herakleides - Laodikeion adlı kutsal bir alanın sınırlandırılmasına ve bir sunak kurulmasına ve her yıl Hyperberetaios ayının on beşinci gününde Laodikeia adında festivali düzenlenmesine ve kardeşimiz Antiokhos'un, bizim ve çocuklarımızın selameti için bir geçit töreni ve Zeus Genethlios'a kurban sunulmasına ilişkin karar aldığımız kararnamenizi teslim ettiler. Elçileriniz ayrıca kararnamenin içeriğine uygun olarak bizi teşvik ettiler. Onurları memnuniyetle kabul ediyoruz ve insanları coşkusundan dolayı övüyoruz. Şehre her zaman bir fayda sağlamaya çalışacağız; elçileriniz bu

¹³ Ana tanrıçalardan biri adına yapılan tapınak.

konularda size bilgi vereceklerdir. Yıl 99, Panemos'un 10. günü.” (SEG 39.1284; Caneva ve Lorenzon, 2018b)

Bu mektuba göre III. Laodike, Sardeis'te onun adına Laodikeion adlı sunak inşa edilmesi, Laodikeia adlı festival düzenlenmesi, bu festivalde Zeus Genethlios'a o ve ailesi için kurbanlar sunulması onurları için memnuniyetini ifade etti. Sardeis halkını bu onurlandırmalar için övdü. III. Laodike ve III. Antiokhos şehre fayda sağlamaya çalışacaklar ve elçiler bu konuda Sardeis halkına bilgi vereceklerdi. Sardeis'in kraliçe ve ailesi için yaptığı onurlandırmalar şehrin faydasınaydı. Kraliçenin mektubu Metroon Tapınağı'nın girişinde yer aldı. Belgenin devamına göre III. Antiokhos şehre çeşitli yardımlar yapacak ve kent festivalin düzenlendiği üç gün vergiden muaf olacaktı (SEG 39.1284; Caneva ve Lorenzon, 2018b; Errington, 2017: 179). III. Laodike'nin Sardeis'e yazdığı bir başka mektupta ise kraliçenin Sardeis kırsalı ve Porsudda köyüyle ilgili yönetim kararlarından bahsedilmektedir (SEG 39.1289; Ayçiçek, 2018: 64).

Sardeis'in ardından muhtemelen 203/204 yıllarında Teos'ta da III. Laodike ve III. Antiokhos adına onurlandırmalar yapılmıştır (SEG 41, 1003, I-II; Schüler, 2019: 22-24). Bu onurlandırmalara dair kararnameler sırasıyla şunlardır:

“[...] bütün Hellen kentlerinin ve özellikle de bizlerin (Teos) ortak velinimeti (euergetes) olmaya karar verdi ve Toroslar'ın diğer tarafında kalırken, bize birçok fayda sağlayan oydu ve bölgemize geldikten sonra işleri bizim lehimize çevirecek biçimde düzeltti ve şehrimizde kalarak sürekli savaşların ve verdiğimiz katkılarının büyüklüğü nedeniyle ortaya çıkan hem kamusal hem özel konulardaki zayıflığımızı gördüğünden ve şehrimizi ve bölgemizi kutsadığı tanrıya (Dionysos) hürmetkâr kalmak istediğinden ve hem halkımıza hem Dionysos sanatçıları kurumuna iyilik etmek dileğiyle, meclise bizzat katılıp kentin ve kente ait toprakların kutsal ve dokunulmaz ve haraçtan muaf olacağı kararına vardı; ve Kral Attalos'a ödediğimiz diğer katkılara gelince, kendi hâkimiyeti altında bu sorumluluklardan muaf olacağımızı ilan etti ve kentimize yaptığı katkılarının artması nedeniyle, yalnızca halkın velinimeti unvanını değil, aynı zamanda kurtarıcı (Soter) unvanını da almalıdır. [...] Aynı şekilde, kız kardeşi Kraliçe Laodike de kral gibi sürekli aynı tavrı benimsiyor ve [---] ve k[endinin] kent için hayır işleri yapmaya gayretli ve hevesli olduğunu gösteriyor ve insanlar her

ikisinden de çok büyük faydalar sağlamıştır; ve bu minvalde bizim de her fırsatta, kral ve kraliçeye layık bir biçimde şükranlarımızı sunduğumuzun ve sağladıkları faydalar karşısında kendimizi aşarak onları onurlandırdığımızın bilinmesi için ve insanların onların iyilikleri karşısında mümkün olan tüm cömertçe minnettarlığı gösterebilmeleri için, bahtiyarlık içinde (iyi olacağı düşünüldü ki): Dionysos'un kült heykelinin yanına, Kral Antiokhos ve kız kardeşi Kraliçe Laodike'nin kutsal meselelere yakışacak şekilde güzel [ve] uygun mermer kült heykelleri yerleştirilsin ve böylece [...] mümkün olabilecek en üst düzeyde herkes onları onurlandırabilsin ve tapınakta ve Dionysos'un diğer ritüellerinde yer alabilsinler ve kentin or[tak] kurtarıcıları olsunlar ve hayırlarını ortak olarak bize bahşedebilsinler.” (Schüler, 2019: 22-23)

“Teos halkı karar verdi ki, rahiplerin ve hâkimlerin yanı sıra, şehrimizde yaşayan herkes kendi evinde kendi imkânlarına göre adaklar yapacak ve festivali kutlayacak ve kentte herkes o gün süslerini takacak, ve kentte ve kırsaldaki tüm işler askıya alınacak ve o gün herkes için mahkemeler tatil edilecek ve bu festival kutsal kitaba kaydedilecek; ve bazı yardımlarını karara bağladığı ve sonradan yerine getireceği diğerlerini yapmaya söz verdiği bu yerin Kral Antiokhos Megas adına kutsanması için, Kent Danışma Meclisi'ne (bouleuterion), kralın mümkün olduğunca incelikle yapılmış bronz bir kült heykeli yerleştirilecek [...] ve kral bize yalnızca barış getirmeyip aynı zamanda bizi haraçlardan [syntáxeis] da muaf tutarak sonraki döneme dair ağır ve sert vergileri de hafiflettiği için ve toprağın işlenmesini güvenli ve verimli kıldığı için (iyi olacağı düşünüldü ki): her yıl bu topraklardaki ağaçlarda ortaya çıkan ilk ürünler, ilk meyve adakları olarak kralın kült heykelinin önüne yerleştirilecek. [...] Ve Kraliçe Laodike'nin, kendisine verilen onurlara ek olarak, minnettarlığımızı yalnızca bugün gösteriyor olmanın ötesinde, gelecekte de ilelebet hatırlanacak biçimde onurlandırılması gerektiği için, [...] agoradaki çeşme onarılacak ve bu çeşme Kral Antiokhos'un kız kardeşi Kraliçe Laodike'ye adanacak ve çeşme adını Laodike'den alacak; [...ve] kent adına kurbanlar adayan tüm rahipler ve rahibeler, uygun olduğunca, bu çeşmeden su alacaklar ve su adakları yapan herkes suyu bu çeşmeden alacak ve

gelinlerin banyo suyu bu çeşmeden çekilecek [...]” (SEG 41, 1003, II; Schüler, 2019: 23-24)

Teos'taki onurlandırmalarla ilgili bu kararnamelere göre III. Antiokhos bir süre burada kaldı ve kenti himayesi altına alıp Pergamon Kralı'na ödedikleri yüklü vergiden kurtardı. III. Laodike de kent için birçok iyilik yaptı. Kraliçe muhtemelen III. Antiokhos'un şehre ziyareti sırasında onun yanındaydı. Kral ve kraliçe Teoslular tarafından tanrısal ilan edilip onurlandırıldılar. Dionysos'un Tapınağı'na kralın ve kraliçenin heykelleri dikildi, Antiokheia ve Laodikeia festivali düzenlenmeye başlandı ve III. Laodike'ye bir çeşme ithaf edildi (Schüler, 2019: 22-24; Ayçiçek, 2018: 23-24; Errington, 2017: 196).

Aigeai'da Zeus Kasios'a adanan 197 tarihli bir belgede de kraliçenin adı geçmektedir. Kralın yeğeni Themision; kral, kraliçe ve çocuklarının adını geçirerek onları onurlandırmıştır (Ayçiçek, 2018: 67-68). Iasos'taki Artemis Tapınağı yakınlarında bulunan 196 tarihli stel Laodike'nin Iasos'a mektubu ile iki kararnameyi içerir (OGIS 237; Ayçiçek, 2018: 40).

“Hierokles'in oğlu Kydias taç giyerken (stephanephoros), mektup. Elaphebolion Ayı. Kraliçe Laodike'den Iasos meclisi ve halkına selamlar. Kardeşimin dostlarına ve müttefiklerine sürekli olarak yardım sağladığını ve beklenmedik doğal afetlerle sarsılan şehrinizi kurtardığında size bağımsızlığınızı ve yasalarınızı nasıl geri verdiğini ve bunun dışında vatandaş sayısını arttırmayı ve daha iyi hale getirmeyi istediğini sık sık duyarak ve onun gayret ve hevesine göre hareket etmek ve bu nedenle muhtaç durumdaki vatandaşlara, tüm halkın genel yararına olacak bir yardım yapmak benim politikam olduğundan maliye görevlisi (dioiketes) Strouthion'a, halkın temsilcilerine teslim edilmek üzere on yıl boyunca her yıl bin Attika medimnisi buğday getirmesini yazdım. Bu nedenle, haznedarlara (buğday) almalarını ve bunun belli bir miktarından satılmasından elde edilen geliri kullanmaları talimatını vermeniz ve başkanlara (prostatai) ve seçtiğiniz diğerlerine, bundan elde edilen gelirin muhtaç vatandaşların kızlarına çeyiz (olarak) ödendiğinden ve gelinlerin her birine en fazla üç yüz Antiokheia drahmisi verildiğinden emin olmaları (talimat vermeniz) iyi olur. Eğer siz kardeşime ve genel olarak hanedanımıza uygun şekilde (iyi) davranmaya devam

ederseniz, [ve] tüm nimetlerimizi minnetle hatırlarsanız, kardeşimin isteklerine uyumlu hareket ederek vermeyi düşündüğüm diğer faydaların sağlanmasına her şekilde yardımcı olmaya çalışacağım. Çünkü [onun] kentin yeniden yapılandırılmasını gerçekleştirmeye çok hevesli olduğunu biliyorum. Veda.” (Austin, 2006: 357-358)

III. Laodike bu mektubunda öncelikle III. Antiokhos’un müttefiklerine sürekli olarak yardım ettiğinden, doğal afetlerden etkilenen Iasos kentine de bağımsızlığını ve yasalarını verdiğinden, vatandaş sayısını arttırmaya çalıştığından bahsetmiştir. Daha sonra kendisinin de Antiokhos’un gayretine göre hareket ederek kentteki yoksullara yardım edeceğini yazmıştır. Buna göre on yıl boyunca kente buğday yardımı yapacaktır. Buğdayın belli bir miktarının satışından elde edilen gelirin muhtaç vatandaşların kızlarının çeyizi olarak ödenmesini ve bu ödemelerin yapılacağını temin edecek görevlilere talimat verilmesini yazmıştır. Son cümlelerinde ise Iasosluların III. Antiokhos ve hanedana iyi davranmaları ve minnet durmaları halinde yardımlara devam edeceğini belirtmiştir (Austin, 2006: 357-358). Iasos’taki belgenin devamında yer alan kararnamede III. Antiokhos’un Yunan kentlerine barış getirdiği, Iasos’un pek çok sorununu çözdüğü, bazı insanları köleleştirmek yerine serbest bıraktığı, geçmişte de kente özgürlüğü verdiği yazılmıştır. Ayrıca metnin devamında yer alan kısım eksik olduğundan tam anlaşılmasa da kente bir Seleukos garnizonu yerleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir (OGİS 237: Ayçiçek 20: 40; Caneva-Lorenzon, 2018a). Diğer kararname ise kral ve kraliçenin onurlandırılmasını içerir (Levha 6).

“Aristolokh [...] kralla konuşmak için gönderilenleri [...] onları layıkıyla [...] kabul etti] şehre doğru [...] (iyi olacağı düşünüldü) övülmesi] Büyük Kral Antiokhos'un; [ve] şehrin koruyucusu ve [kurtarıcısı] olduğunu kanıtladığı için, her yıl görevden ayrılan [strategoi] anahtarları [...] kendilerinden sonra gelen strategoilere halkın [Büyük Kral Antio]khos için inşa ettiği sunağın [...yanında] versin ve göreve gelenler krala ve şehrin diğer [tüm diğer or]tak tanrılarına sunakta [kurban verdikten sonra] anahtarları [teslim alsınlar]; [kız kardeşi] Laodike’yi övmenin de [iyi olacağı düşünüldü] ve [minnettarlıkla dolu kentin], [ona büyük faydalar sağlamış] olanların onurlandırılmasında hiçbir şeyin eksik bırakılmaması için, [halk] [her yıl] Kraliçe Aphro[dithe La]odike’nin [rahibesi

olarak] bir bakire seçecektir; o halka görüldüğünde [ve tamamen] beyaz bir başlık takacaktır; aynı kişinin iki kez rahibe olmasının mümkün olmasına izin verilmesin. Kraliçe Laodike'nin doğduğu gün ve evlenmek üzere olan tüm erkek ve kadınların [geçitlere parlak giysilerle] katılmasına izin verilen Aphrodision [on beşinde?] geçidi yönetmesine izin verin; [düğün] tamamlandıktan sonra, Kraliçe [Aphrodithe Laodike] 'ye her biri kendi imkanlarına [göre tercih ettiği] kurban kesecekler. [Gününde] kraliçe, [tüm rahipler/yargıçlar?] tüm rahibeler ve geçit törenine katılacak [...] 'de evlenecek [yakındaki bakireler]; [onlar (bakireler) yapsınlar] [onun (Laodike) saçlarından?] ilk meyve sunusunu. [O gün] [tüm vatandaşlar?] [giy]ecek taç [...] gün [...] düğün [...] koymak? [...] ... [...] geçitte [...] kutsal haberci [...] ayında [...] her?] yıl [...].” (Caneva-Lorenzon, 2018a)

Kararnamede öncelikle III. Antiokhos'a verilen onurlar yazılmıştır. III. Antiokhos kenti koruduğu ve kurtardığı için övülecektir. Ayrıca III. Antiokhos, her yıl yeni *strategoï* önceki meslektaşlarından anahtarları teslim aldığı sırada kent tanrılarıyla birlikte krala kurban sunacakları bir sunakla da onurlandırılmıştır. Kararnamenin devamı III. Laodike'nin onurlandırılmasıyla ilgilidir. Aphrodithe Laodike için her yıl bir rahibe seçilecektir, aynı rahibe iki kere seçilmeyecektir. Bu rahibe halkın yanında beyaz bir başlık takacaktır ve Aphrodision ayında III. Laodike'nin doğum gününde kutlanan festivalde geçit törenini yönetecektir. Yapılan düğünlerde evlenenler, Laodike adına kurban keseceklerdir. Metnin eksik kalan kısımlarında Laodike adına yapılacak ritüellerden bahsedilmektedir. Bu kısımlar tam anlaşılmasa da meyve sunuları ve taç giyme gibi ayrıntıları içermektedir (Caneva ve Lorenzon, 2018a).

193 tarihli bir kararnamede III. Laodike adına kurulan kültten bahsedilmektedir, III. Antiokhos bu konuda Media'ya bir mektup göndermiştir (Austin, 2006: 359-360).

“Menedemus'tan Apollodorus'a ve magistratlara ve Laodikeia şehrine selamlar. [Kral tarafından] bize yazılı olarak gönderilen kararnamenin nüshası aşağıya eklenmiştir. / Bu yüzden verilen talimatlara uyuyor musunuz ve fermanın taş bir dikilitaş üzerine yazılmasını ve şehrin en seçkin tapınağına adanmasını sağlıyor musunuz? / Elveda. Yıl 119, Panemus Ayının 10'u. Kral Antiokhos'tan Menedemus'a selamlar. Kız kardeşimiz ve kraliçemiz Laodike'nin onurunu daha

da artırmak dileğiyle ve bunun bizim için en önemli olduğuna inanarak, / sadece yaşamında bize gösterdiği sevgi ve ilgiden değil, aynı zamanda tanrıya olan dindarlığından dolayı, bizden alması gereken ve ona yakışan her şeyi sevgiyle [onun için] yerine getirmeye devam ediyoruz, / ve özellikle, krallığın her yerinde baş rahiplerimizin (archiereis) atanması gibi, aynı [vilayetlerde], başrahibelerin de atanması bizim kararımızdır, üzerinde onun portresi olan altın taçlar takacak ve [ayrıca] / [atalarımızın] ve bizim baş rahiplerin(miz)den sonra (iş) sözleşmelerinde adı yazılacak. / Mademki Laodike [sizin] emrinizdeki vilayetlerde görevlendirildi, [bırakın] her şey yukarıda yazılanlara uygun olarak [yapılsın] ve mektupların nüshaları stellerde yazılsın / ve en seçkin [yerlere] adansın, böylece kız kardeşimize karşı [iyi niyetimiz] şimdi ve gelecekte bu konularda da kendini gösterebilir. Yıl 119, [Xandicus ayının...].” (Austin, 2006: 360)

III. Antiokhos döneminde önceki Seleukos kralları döneminde rastlanmayan bir şekilde yaşayan hükümdarların kültü kurulmuştur. Önceki Seleukos hükümdarları kendilerinden önce gelenleri tanrılaştırmıştır. III. Antiokhos, III. Laodike için her bir satraplıkta kült kurmuştur. Bu kültür için başrahibelik mevkisi oluşturmuş ve yukarıdaki belgede açıklandığı gibi kızları Laodike Media’da annesi III. Laodike’nin başrahibesi olmuştur. III. Antiokhos bu kült yoluyla krallığa olan bağlılığın artmasını amaçlamıştır (Austin, 2006: 356-360; Errington 2017: 215). Bu kültürde başrahibelerin III. Laodike’nin portresinin bulunduğu altın taçları (Levha 7) takması da önemli bir detay olup, bu taçların kökeninin yerli Asya geleneklerinden gelmesi muhtemeldir (Ager ve Hardiman, 2016: 160)

Sonraki yıllarda III. Laodike’nin yaşadığına veya öldüğüne dair başka bir kaynak yoktur. 190 yılında III. Antiokhos, Khalkhisli Euboia ile evlendiği için bu sırada III. Laodike’nin ölmüş olabileceği düşünülmektedir (Grainger, 1997: 49). III. Laodike’nin oğullarından IV. Antiokhos ve IV. Seleukos kral olmuştur. Kızı I. Kleopatra ise V. Ptolemaios ile evlendirildi. I. Kleopatra Ptolemaios Krallığı’nın önemli kraliçelerinden biri oldu ve adı kendinden sonra gelen pek çok Ptolemaios hanedan kadınına verildi (Errington, 2017: 214; 190). Bazı kaynaklarda IV. Laodike’nin kızı olarak geçen Pontos Kraliçesi Nysa’nın da III. Laodike ve III. Antiokhos’un kızı olduğu sanılmaktadır (Temizkan, 2022: 88).

1.7. Eubolia

Khalkisli Eubolia, soylu Kleoptolemos'un kızı ve III. Antiokhos'un ikinci eştir. 190 yılında III. Antiokhos Yunanistan'da kışı geçirdiği zaman onunla evlenmişti. Kışı birlikte geçirmelerinin ardından III. Antiokhos savaşta yenildi ve Eubolia'yı da yanına alarak Ephesus'a kaçtı (Polybios, 20.8; Athenaios, 439e-f). İkisinin bir çocukları oldu (Grainger, 1997: 44-45).

1.8. IV. Laodike

III. Antiokhos ve III. Laodike'nin kızı olan IV. Laodike, annesinin kültünün rahibelerinden biri olmuş ve kardeşlerinden en az biriyle evlenmişti (Grainger, 1997: 48). Appianos'un (Syriake, 4) anlattığına göre ilk evliliği babasının isteğiyle gerçekleşti ve Seleukia Pieria'da kutlandı. 195 yılında gerçekleşen bu evlilik Seleukos Krallığı'nda gerçekleşen ilk kardeş evliliği idi (Macurdy, 1932: 91). IV. Laodike'nin kardeş-eşi Antiokhos kendinden önceki birçok veliaht gibi Yukarı Satraplıklar Kralı unvanını almıştı. Bu sırada III. Antiokhos eşi III. Laodike adına kültler kurmaktaydı ve kızları Laodike de Persis'teki Laodikeia'ya annesinin rahibesi olarak atandı (Errington, 2017: 215; Austin, 2006: 359-260). IV. Laodike ve Antiokhos'un evliliği kısa sürdü, 193 civarında veliaht Antiokhos öldü (Errington, 2017: 216).

IV. Laodike'nin Antiokhos'un ardından diğer iki erkek kardeşi IV. Seleukos ve IV. Antiokhos ile evliliği ise tartışmalıdır (Macurdy, 1932: 92). IV. Seleukos ve IV. Antiokhos bir Laodike'yle evlendiler, ancak bu Laodike'nin IV. Laodike olup olmadığı kesin değildir (Grainger, 1997: 50). IV. Laodike'nin üç kez evlendiği görüşüyle devam edecek olursak Antiokhos'un ölümünün ardından tahtın veliahtının Seleukos olmasıyla birlikte III. Antiokhos, IV. Laodike ve Seleukos'un evliliğini de ayarladı. Çiftin Demetrios, Antiokhos ve Laodike adında üç çocukları oldu (Reda, 2014: 22-23). 187 yılında III. Antiokhos'un ölümünün ardından IV. Seleukos tahta geçti ve 175 yılındaki ölümüne kadar tahtta kaldı (Errington, 2017: 223). IV. Seleukos'un ölümünün ardından bu sırada kırklı yaşlarda olan IV. Laodike henüz dört-beş yaşlarında olan oğlu Antiokhos adına ülkeyi kısa süreliğine yönetti. Bu dönemde IV. Laodike portresi oğluyla birlikte sikkeler (Levha 9) üzerinde yer aldı (Reda, 2014: 23). Sonrasında IV. Laodike, kardeşi IV. Antiokhos ile evlendi. IV. Antiokhos, IV. Laodike'nin oğlunu kendi oğluymuş gibi

kabul ederek eş yönetici ilan etti. Ancak beş yıl sonra 170’de IV. Antiokhos kendi oğlu Antiokhos doğunca yeğeninin ölümüne sebep oldu (Reda, 2014: 24; Grainger, 1997: 50).

IV. Laodike portresinin sikkelerde yer aldığı ilk Seleukos kraliçesi olmasıyla ayrı bir öneme sahiptir. (Levha 8; Levha 9) Bu sikkelerin IV. Seleukos ve IV. Antiokhos döneminde basıldığı düşünülmektedir (Temizkan, 2022: 88-89) IV. Laodike Dyme’de onurlandırılmıştır. 170-164 tarihli yazıta göre Zephyros oğlu Hagemonidas, Kral IV. Antiokhos, Kraliçe IV. Laodike ve oğulları Antiokhos’un heykellerini diktirmiştir (Ager ve Hardiman, 2016: 152). IV. Laodike’nin ölüm tarihi kesin değildir. IV. Seleukos ile olan evliliğinden; Demetrios (I), Laodike (V) ve Antiokhos, IV. Antiokhos ile evliliğinden ise Antiokhos (V) ve bazı kaynaklara göre Nysa adlı çocukları olmuştur (Grainger, 1997: 50). Bu çocuklardan I. Demetrios ve V. Laodike’nin evlenmiş olabileceğine dair kaynaklar mevcuttur (Macurdy, 1932: 93). Son Makedonia Kralı Perseus’un eşi olan V. Laodike, Perseus’un Roma’ya yenilmesinden sonra Seleukos Krallığı’na geri dönmüştür (Grainger, 1997: 49). I. Demetrios’un onunla evlenip ikisinin portrelerinin bulunduğu sikkeler bastırması mümkündür. Bu sikkelerdeki kadının (Levha 10), I. Demetrios’un annesi IV. Laodike olma olasılığı da vardır (Temizkan, 2022: 89). IV. Antiokhos veya IV. Seleukos’un IV. Laodike adına Laodikeia ad Phoenikeia kentini kurdukları düşünülmektedir (Temizkan, 2022: 90).

1.9. Kleopatra Thea

Seleukos Krallığı’nın en önemli kraliçelerinden biri olan Kleopatra Thea, VI. Ptolemaios ile II. Kleopatra’nın kızıdır (Macurdy, 1932: 94). Üç Seleukos kralıyla evlenen Kleopatra Thea tüm Seleukos kraliçeleri arasında en etkili olan kraliçelerden biridir.

Kleopatra Thea ilk olarak Aleksandros Balas ile evlendi. Aleksandros Balas IV. Antiokhos’a benzerliği nedeniyle onun oğlu olduğunu iddia etmiş ve Seleukos Kralı Demetrios’a karşı çıkararak onu yenerek Seleukos tahtına geçmişti (Iustinus, 35.1). Savaşı kazanmasının ardından Aleksandros, VI. Ptolemaios’a mektup gönderdi. VI. Ptolemaios’un kızı Kleopatra (Thea) ile evlenmek istediğini belirtti. VI. Ptolemaios ona olumlu yanıt verdi ve kızını Ptolemais’e getireceğini ilettili. Önemli bir miktarda altın ve gümüşün olduğu bir çeyizle gelen Kleopatra Thea, Aleksandros Balas ile Ptolemais’te

evlendi. 150 yılında gerçekleşen bu evlilik gösterişli törenlerle kutlandı (Macc, 10.51-58; Iosephos 13.80-83). Kleopatra Thea'nın portresi, Aleksandros Balas ile birlikte sikkeler üzerinde yer aldı (Levha 11). Çiftin Antiokhos (VI) adında bir oğulları oldu (Macurdy, 1932: 94; Grainger, 1997: 45).

Kleopatra Thea ve Aleksandros Balas'ın evliliği sadece birkaç yıl sürdü. 147 yılında I. Demetrios'un oğlu II. Demetrios öne çıkmaya başlamıştı. II. Demetrios Giritli paralı askerlerin yardımıyla Antiokheia'ya geldi ve burada tanındı. Aleksandros Balas müdahalede bulunmada geç kaldı (Iustinus, 35.2; Errington, 2017: 270). Bu sırada VI. Ptolemaios, başta Aleksandros Balas'ın müttefiki görünerek Seleukos topraklarına geldi ve Koile Syria'nın bir kısmını ele geçirdi. Bu olay Aleksandros Balas'ın VI. Ptolemaios'a suikast girişiminde bulunmasına sebep oldu. VI. Ptolemaios bunun üzerine Kleopatra Thea'yı ve onunla gelen Ptolemaios desteğini II. Demetrios'a yönlendirdi. Kleopatra Thea böylece Aleksandros Balas'tan ayrılıp II. Demetrios ile evlendi. Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları arasında yaşanan savaşta Aleksandros Balas, savaşta yaralanan VI. Ptolemaios ise savaş sonrasında öldü. Seleukos Krallığı'nın başında artık II. Demetrios ve Kleopatra Thea vardı (Iosephos, 13.103-118). Kleopatra Thea'nın bu evlilikten Seleukos (V), Antiokhos (VIII) ve Laodike adında üç çocuğu oldu (Grainger, 1997: 46).

144 yılında II. Demetrios'un yeterince etkili olmaması nedeniyle Seleukos askeri başkenti Apameia ad Syria yöneticisi Diodoros Tryphon, Kleopatra Thea ve Aleksandros Balas'ın oğlu olduğunu iddia ettiği bir çocukla Antiokheia'ya geldi ve bu çocuğu VI. Antiokhos olarak tahta geçirdi (Errington, 2017: 270). Bu sıralarda II. Demetrios, Parthlarla yüzleşmeye karar verdi ve bu savaş sırasında esir alındı. Diodotos Tryphon, VI. Antiokhos'u öldürerek başa geçti (Appianos, Syriake, 67-68). Bu olanların ardından ordu, çocuklarıyla birlikte Seleukia ad Pieria'ya kapanan Kleopatra Thea'nın yanına geldi (Iosephos, 13.220-221). Bu sırada II. Demetrios'un kardeşi Antiokhos Rodos'taydı ve kardeşinin esir alındığı haberini alıp harekete geçmeye karar vermişti (Appianos, Syriake, 68). Kleopatra Thea, eşinin kardeşi Antiokhos'a evlenmeyi ve ülkeyi birlikte yönetmeyi teklif ederek onu yanına çağırdı. Böylece 138 yılında Kleopatra Thea, VII. Antiokhos ile üçüncü evliliğini yaptı. VII. Antiokhos, Kleopatra Thea'nın desteğiyle Tryphon'la savaştı ve onu yendi (Iosephos, 13.222-224; Macurdy, 1932: 96). Kleopatra Thea ve VII. Antiokhos'un Antiokhos (IX), Laodike, Laodike, Antiokhos ve Seleukos adlı beş çocuğu

oldu (Grainger, 1997: 46). VII. Antiokhos pek çok başarı elde etti, ancak 130 civarında Parthlara karşı ilerleyişi ölümüne ve II. Demetrios'un serbest bırakılmasına sebep oldu (Iustinus, 38.10).

II. Demetrios'un dönüşü eski eşi Kleopatra Thea'nın dahil olduğu pek çok kişi tarafından hoş karşılanmadı. II. Demetrios esareti sırasında Parth Kralı II. Phraates'in kardeşi Rhodogune ile evlenmişti (Appianos, Syriake, 67-68). Appianos (Syriake, 68)'a göre Kleopatra Thea bu evlilik nedeniyle VII. Antiokhos'la evlenmişti ve yine aynı sebeple II. Demetrios'a karşıydı. Buna rağmen muhtemelen eski eşini kısa bir süreliğine de olsa kabul etti (Grainger, 1997: 46). Kleopatra Thea oğlu Antiokhos (VIII) Grypos'u Atina'ya, Antiokhos (IX) Kyzikenos'u ise ileride adını alacağı Kyzikos'a gönderdi (Appianos, Syriake, 68).

Mısır'da Kleopatra Thea'nın annesi II. Kleopatra ve dayısı/amcası VIII. Ptolemaios arasında bir taht kavgası yaşanmaktaydı. II. Kleopatra hazinesini bir gemiye yükleyip kızından ve damadından yardım istemeye Syria'ya geldi. 128 yılında VIII. Ptolemaios, evlat edinilerek Seleukos hanedan üyesi olduğunun iddia edildiği II. Aleksandros Zabinas'ı Seleukos tahtına geçmesini destekledi (Iustinus, 39.1). Böylece II. Aleksandros ve II. Demetrios'un mücadelesi başladı. Bu mücadele sırasında Kleopatra Thea, II. Demetrios'a destek olmayı reddetti ve onu Ptolemais'teki sarayına kabul etmedi (Errington, 2017: 271). Bu mücadele sırasında II. Demetrios Tyros'ta öldü. Appianos (Syriake, 68) ve Livius (Periokhae, 60.11)'a göre onun ölüm emrini Kleopatra Thea verdi (Grainger, 1997: 46).

125 yılında Kleopatra Thea tek başına hükümdar oldu ve kendi adının yer aldığı sikkeler bastırdı (Levha 12). Kleopatra Thea sikkelerde yalnızca kendi adı yer alan nadir Hellenistik kraliçelerden biridir (Macurdy, 1932: 98). V. Seleukos babası II. Demetrios'un ardından kral olmak istedi, bunu annesi Kleopatra Thea'nın izni olmadan istediği için annesi tarafından öldürüldü (Iustinus, 39.1; Appianos, Syriake 69). Kleopatra Thea birkaç yıl tek başına hükmetti. Oğlu Antiokhos (VIII) Ptolemaios Krallığı'nın desteğini alarak geri döndü ve Kleopatra Thea ile ortak hükümdar oldu (Errington, 2017: 272) II. Aleksandros Zabinas'ın giderek küstahlaşması VIII. Ptolemaios'un VIII. Antiokhos'la ittifak kurmasına ve onu kızı Kleopatra Tryphaina ile evlendirmesine sebep oldu. VIII. Antiokhos, II. Aleksandros Zabinas'ı yendi ve krallığı bir süre annesiyle

birlikte yönetti (Iustinus, 39.2). 123/122 tarihinde Kleopatra Thea ve VIII. Antiokhos'un portrelerinin yer aldığı sikkeler basıldı (Errington, 2017: 272; Levha 13). Kleopatra Thea 121/120 yılında öldü (Grainger, 1997: 46). Appianos (Syriake, 69) ve Iustinus (39.2)'un aktardığında göre Kleopatra Thea oğlu VIII. Antiokhos için hazırladığı zehri kendi içerek öldü. Iustinus'a göre (39.2) bu olayın detayları şu şekildeydi: Kleopatra Thea oğluna bir komplo hazırladı ancak oğlu bunu öğrendi. Annesini ona kadehi uzattığında reddetti ve annesinin içmesi için zorladı. Kleopatra Thea zehri içerek öldü.

Kleopatra Thea'nın adı dört yazıtta geçmektedir. 130/129 tarihli Ptolemais'teki yazıtta üçüncü eşi VII. Antiokhos ve çocukları ile birlikte yer alır. Delos'taki bir yazıtta da IX. Antiokhos'un annesi olarak adı geçer. Kıbrıs Paphos'taki bir rahibe tarafından dini amaçlı olarak rahibelerin hazırladığı yazıtlarda da Thea Aphrodithe Euergeteia olarak iki kez adı geçer. Kraliçenin portresi üç tip sikke üzerinde görülür. Bunlardan ilki Aleksandros Balas ile, ikincisi tek başına hükmettiğinde, üçüncüsü ise oğlu VIII. Antiokhos ile hükmettiği tarihe aittir (Grainger, 1997: 46)

1.10. Rhodogune

Rhodogune¹⁴, Parth Kralı I. Mithridates'in kızı ve II. Phraates'in kardeşidir. Appianos (Syriake, 67-68)'un aktardığına göre II. Demetrios Parthlarla olan savaşı sırasında esir düşmesinin ve Parth Kralı II. Phraates'in sarayında yaşamaya başlamasının ardından II. Phraates'in kardeşi Rhodogune ile evlendi. Rhodogune ve II. Demetrios'un evliliklerinden en az iki çocukları oldu.

1.11. Kleopatra Tryphaina

VIII. Ptolemaios ve III. Kleopatra'nın kızlarından en büyüğü olan Kleopatra Tryphaina 124/123 yılında iki krallığın ittifakı için VIII. Antiokhos Grypos ile evlendi (Hölbl, 2001: 203; Iustinus, 39.2). Kleopatra Tryphaina ve VIII. Antiokhos'un altı çocukları oldu: VI. Seleukos, XI. Antiokhos, I. Philip, III. Demetrios, XII. Antiokhos ve Laodike Thea (Grainger, 1997: 31; 47).

Kleopatra Tryphaina, VIII. Antiokhos ve kardeşi IX. Antiokhos'un taht kavgası sırasında olayların tam ortasındaydı. Kız kardeşi IV. Kleopatra, IX. Antiokhos ile

¹⁴ Rhodogune adlı kraliçeler hakkında diğer görüşler için bkz. Erten, 2017: 43.

evlenmiş ve Kıbrıs ordusunun desteğini de yanında getirmişti. 112 yılında IX. Antiokhos, VIII. Antiokhos tarafından yenildiğinde Tryphaina'nın kardeşi IV. Kleopatra Antiokheia'da esir alındı. Tryphaina onun bu iç savaşdaki etkisi sebebiyle öldürülmesini istedi, VIII. Antiokhos bunu reddedince Tryphaina, IV. Kleopatra'yı öldürttü. Ertesi yıl IX. Antiokhos şehri ele geçirince IV. Kleopatra da öldürüldü (Iustinus, 39.3; Grainger, 1997: 47).

1.12. IV. Kleopatra

VIII. Ptolemaios ve III. Kleopatra'nın kızlarından ikincisi olan IV. Kleopatra, ilk önce Iustinus'un (39.3) aktardığına göre onu çok seven kardeşi IX. Ptolemaios ile evliydi. Babaları VIII. Ptolemaios öldüğünde ve anneleri III. Kleopatra'nın iki oğlundan hangisinin kral olacağını seçmesi gerektiğinde IV. Kleopatra'nın geleceği değişti. III. Kleopatra oğullarından küçük olanın kral olmasını istemesine rağmen IV. Kleopatra'nın eşi olan büyük oğlu IX. Ptolemaios'u tahta geçirmeye zorladı. IV. Kleopatra onun kraliçesi olmalıydı ancak annesi IX. Ptolemaios'un ondan boşanmasını ve küçük kızı Kleopatra Selene ile evlenmesini sağladı (Iustinus, 39.3).

IX. Ptolemaios'tan boşanan IV. Kleopatra'nın kaderinde yine de kraliçe olmak vardı. Kıbrıs'a giden ve burada bir ordu kuran IV. Kleopatra kendine bir müttefik buldu: IX. Antiokhos Kyzikenos (Dumitru, 2016: 255). 113 yılında Antiokheia'da IX. Antiokhos Kyzikenos ile evlendi. Bu ordunun desteğiyle IX. Antiokhos, kardeşi VIII. Antiokhos Grypos'la savaştı, ancak yenildi. Bu yenilgi sırasında VIII. Antiokhos, IV. Kleopatra'nın bulunduğu Antiokheia'yı işgal etti ve IV. Kleopatra'yı esir aldı (Iustinus, 39.3; Eusebios, 259; Errington, 2017: 272).

Iustinus'a (39.3) göre Tryphaina, kardeşi IV. Kleopatra'nın kıskançlığı sebebiyle VIII. Antiokhos'a düşman olan IX. Antiokhos'la evlendiği ve yabancı bir orduyu getirip savaşa sebep olmuştu. Bu sebeple Tryphaina kardeşi IV. Kleopatra'nın öldürülmesini istedi. VIII. Antiokhos bunu reddedince Tryphaina kendi askerlerini gönderdi. IV. Kleopatra bu sırada bir tapınağa sığınmıştı ve askerler geldiğinde tanrıça heykelciğine sarılmaktaydı. Bunlara rağmen IV. Kleopatra elleri kesilerek öldürüldü. Bu olaydan bir sene sonra Tryphaina da IX. Antiokhos tarafından öldürüldü (Iustinus, 39.3; Errington 2017: 271). Böylece iki Seleukos Kralıyla evlenen iki kardeş IV. Kleopatra ve Kleopatra

Tryphaina bu iç savaş sırasında öldürülmüş oldu. Bir diğer kardeşleri Kleopatra Selene de Seleukos kraliçesi oldu, hatta onun kraliçeliği kardeşlerinkilerden daha uzun sürdü.

1.13. Kleopatra Selene

Son Seleukos Kraliçesi olan Kleopatra Selene, VIII. Ptolemaios ve III. Kleopatra'nın Seleukos kraliçeleri olan kızlarının en küçüğü ve en etkilisiydi (Grainger, 1997: 45). Bir Ptolemaios kralı (IX. Ptolemaios) ve üç Seleukos kralı (VIII. Antiokhos, IX. Antiokhos ve X. Antiokhos) ile evlendi. Oğlu XIII. Antiokhos döneminde de kraliçe olarak etkindi. İlk evlilikleri onun isteği ile gerçekleşmedi. Ancak kendi seçtiği son iki evliliği döneminde daha aktifti (Dumitru, 2016: 253-254). Seleukos Krallığı'nın son dönemlerinde siyasi açıdan etkin faaliyetler üstlendi ve oğlunu tahta geçirmek için uğraştı (Errington, 2017: 273). Ptolemaios kraliçesi olması sebebiyle Macurdy (1932: 170) ondan V. Kleopatra Selene olarak söz etmektedir. Bu çalışmada ise Kleopatra Selene adıyla tanınması ve Ptolemaios Kraliçesi VII. Kleopatra'nın kızının II. Kleopatra Selene olarak anılması sebebiyle V. Kleopatra Selene olarak değil Kleopatra Selene olarak bahsedilecektir.

116'da Ptolemaios Kralı VIII. Ptolemaios'nun ölümünün ardından kardeş-eşi III. Kleopatra oğullarından birini kendine ortak hükümdar seçmesi koşuluyla Mısır'ın yöneticisi olmuştu (Dumitru, 2016: 255). Iustinus'a (39.3) göre III. Kleopatra ilk başta küçük oğlunu tahta geçirmek niyetindeydi. Ancak halkın isteğiyle büyük oğlu IX. Ptolemaios'u seçti. IX. Ptolemaios bu sırada IV. Kleopatra ile evliydi. III. Kleopatra onu IV. Kleopatra'yı boşamaya ve küçük kardeşi Kleopatra Selene ile evlenmeye zorladı. Kleopatra Selene böylece kardeşi IX. Ptolemaios ile evlendi ve Ptolemaios Kraliçesi oldu. Çiftin bu evlilikten iki oğulları oldu. III. Kleopatra ve IX. Ptolemaios'un arası bozuldu, III. Kleopatra halkı kışkırttı ve oğlunu sürgüne gönderdi. Kızı Kleopatra Selene'yi de ondan alarak küçük oğlu X. Ptolemaios'un yanına gönderdi ve X. Ptolemaios'u kardeşinin yerine kral ilan etti (Iustinus, 39.4). Kleopatra Selene ve IX. Ptolemaios'un evliliği kesindir. Fakat 107 yılında IX. Ptolemaios ile boşanmasının ardından İskenderiye'de kalan Kleopatra Selene'nin X. Ptolemaios ile evlenmesi hakkında yeterli kaynak yoktur. Kleopatra Selene'nin IX. Ptolemaios'un kızı III. Berenike'nin ve X. Ptolemaios'un oğlu XI. Ptolemaios'un annesi olduğu yönünde görüşler mevcuttur (Dumitru, 2016: 256-257).

Seleukos Krallığı'nda VIII. Antiokhos Grypos ve IX. Antiokhos Kyzikenos arasında bir taht mücadelesi yaşanıyor. Bu mücadeleler sırasında ikisinin de eşleri öldü (Iustinus, 39.3). IX. Ptolemaios IX. Antiokhos'a destek olurken III. Kleopatra, VIII. Antiokhos'a destek olmaya karar verdi ve ittifak için kızı Kleopatra Selene'yi VIII. Antiokhos ile evlendirdi. Kleopatra Selene ve VIII. Antiokhos Grypos'un evliliği 103/102 yılında gerçekleşti (Dumitru, 2016: 257). III. Kleopatra bu ittifakla tahttan indirdiği oğlu IX. Ptolemaios'a karşı durmayı planlarken 101 yılında diğer oğlu X. Ptolemaios tarafından öldürüldü (Iustinus, 39.4; Macurdy, 1932: 168).

96 yılında IX. Antiokhos Antiokheia'yı ele geçirdi ve Kleopatra Selene'nin eşi VIII. Antiokhos'u öldürdü. Bu olayın ardından Kleopatra Selene IX. Antiokhos Kyzikenos ile evlendi (Grainger, 1997: 45; Errington, 2017: 273). Bir yıl içinde VIII. Antiokhos Grypos'un oğullarından VI. Seleukos, IX. Antiokhos'la savaşarak onu öldürdü (Iosephos, 13.366). Kleopatra Selene yeniden dul kalırken Seleukos Krallığı'nda tahtta hak iddia eden pek çok varis vardı. Kleopatra Selene bu varislerden IX. Antiokhos'un oğlu X. Antiokhos ile evlendi (Appianos, Syriake, 69). X. Antiokhos Kleopatra Selene'nin desteğiyle VI. Seleukos'u yendi. Ancak VIII. Antiokhos'un oğullarıyla yaptığı savaşlar sırasında öldürüldü (Errington, 2017: 273). 92 yılında X. Antiokhos'un ölümünün¹⁵ ardından Kleopatra Selene'nin oğlu XIII. Antiokhos ile birlikte tahta geçtiğini gösteren sikkeler bulunmaktadır (Levha 14). Kleopatra Selene'nin yöneticiliği çok kısa sürmüştür (Grainger, 1997: 45; Dumitru, 2016: 266). Seleukos tahtının varisleri arasında taht mücadeleleri I. Philippos'un öldüğü 84 yılına dek sürdü. Taht mücadelelerinden yıpranan krallığın önde gelenleri çareyi Armenia Kralı Tigranes'i ülkeye çağırmakta buldu (Errington, 2017: 273). Oğlu XIII. Antiokhos'u tahta geçirmeyi uman Kleopatra Selene Ptolemais'i ele geçirdi ve Tigranes'e karşı mücadele etti (Iosephos, 1.116; 13.419-421). Kleopatra Selene oğlunun tahta geçmesi için Roma'yla birlik olmayı düşündü, kardeşi aracılığıyla Roma'ya hediyeler gönderdi. Roma, Kleopatra Selene'nin oğlunun tahttaki hakkını kabul etse de onun yanında olmadı. 69 yılında Tigranes, Ptolemais şehrini ele geçirip Kleopatra Selene'yi yakaladı. Euprates

¹⁵ X. Antiokhos'un 88 yılında ölmüş olabileceği de düşünülmektedir. Bu konuda bkz. Reda, 2014: 31.

yakınlarındaki Seleukeia (Seleukeia Zeugma) kentinde zindana atılan Kleopatra Selene kısa süre sonra öldürüldü (Strabon, 16.2.3; Errington, 2017: 273).

Kleopatra Selene'nin ölümünden bir süre sonra oğlu XIII. Antiokhos Roma desteğiyle kral oldu ve 64 yılına dek II. Philippos ile mücadele etti. 63 yılında Seleukos Krallığı Pompeius tarafından Roma'ya bağlandı. Böylece Seleukos Krallığı sona erdi ve krallığın hâkim olduğu bölge Roma'nın Syria Eyaleti oldu (Errington, 2017: 273).

2. SELEUKOS KRALİYET KADINLARI

Seleukos kraliyet kadınlarının¹⁶ birçoğu diğer Hellenistik krallıklarla ittifak amaçlı evlendirildi. Bu evlilikler, I. Antiokhos ve Stratonike döneminde başladı. Bu dönemde Stratonike'nin kızlarından ikisi siyasi amaçlarla evlendirildiler. I. Antiokhos 281 yılında tahta geçmesinden sonra kardeşi Phila'yı (II) siyasi amaçla Makedonia Kralı II. Antigonos Gonatas ile evlendirdi. II. Antigonos aynı zamanda Stratonike'nin kardeşi olması sebebiyle II. Phila'nın dayısıydı (Grainger, 1997: 52). II. Antigonos Gonatas, II. Phila için Delos Adası'nda bir heykel diktirdi (OGIS 216; Tarn, 1913: 389). Macurdy'ye (1932: 70) göre II. Antigonos Phila'ya değer veriyordu ve Delos dışında da II. Phila için heykel diktirmiş olması mümkündür. II. Phila'nın bu evlilikten Demetrios adında bir oğlu oldu (Macurdy: 1932: 70).

I. Antiokhos ve Stratonike'nin kızı II. Apama ise I. Antiokhos'un Birinci Syria Savaşı'na hazırlandığı sırada yaklaşık 175 yılında Kyrene Satrapı Magas ile evlendirildi (Grainger, 1997: 38; McAuley, 2016: 179). Magas bu savaşta Ptolemaios Krallığı'na karşı durdu ve savaş sonunda krallığını ilan etti. II. Apama ile evliliği kral olmasının ve krallığının Seleukos Krallığı tarafından tanınmasına etki etti (Macurdy, 1932: 131; McAuley, 2016: 179). Magas ölmeden önce tek kızı Berenike'yi Ptolemaios Krallığı'nın veliahtı Ptolemaios ile nişanladı. Magas'ın ölümünün ardından II. Apama bu evliliğin Kyrene'nin bağımsızlığını kaybetmesine sebep olacağını düşünerek Makedonia Krallığı'ndan Demetrios'u kızıyla evlenmesi için Kyrene'ye çağırdı (Macurdy, 1932: 131). Demetrios Kyrene'ye geldiğinde yakışıklılığı ve kibriyle ilgileri üstüne çekti. Berenike ile evlenip Kyrene Kralı olan Demetrios, Berenike'nin annesi II. Apama ile sevgili oldu. Berenike ise Demetrios'a suikastını planladı ve II. Demetrios II. Apama'nın

¹⁶ Seleukos Hanedanı Soy Ağacı için bkz. Levha 4.

yanında olduğu sırada öldürüldü (Iustinus, 26.3). II. Apama'nın ölüm tarihi belirsizdir. Berenike, III. Ptolemaios ile evlenip Ptolemaios Kraliçesi oldu ve Kyrene Ptolemaios Krallığı'na katıldı (Errington, 2017: 165). II. Berenike olarak anılan kraliçe sikkeler üzerinde yer aldı (Levha 15).

I. Antiokhos ve Stratonike'nin kızı Stratonike, kardeşinin krallığı döneminde evlendirildi. II. Antiokhos, Ptolemaios Hanedanı'ndan Berenike ile evlenmesinin ardından Makedonia Krallığı ile de bir siyasi evlilik planlamıştı. Böylece yaklaşık 253 yılında II. Antiokhos'un kardeşi Stratonike ile II. Antigonos'un oğlu Demetrios (II) evlendirildi (Errington, 2017: 128). Ancak Stratonike ve Demetrios'un evliliği II. Demetrios'un 239 yılında kral olmasının ardından Epeiros Kraliçesi II. Olympias'ın kızı Phthia'yla ikinci bir evlilik yapmasına dek sürdü (Macurdy, 1932: 71). Iustinus'un (28.1) aktardığına göre bu evlilik Stratonike'nin II. Demetrios'tan nefret etmesine ve krallığı terk etmesine sebep oldu. Makedonia Krallığı'ndan ayrılıp Seleukos Krallığı'na dönen Stratonike, tahta geçen yeğeni II. Seleukos ile bir evlilik planlamaktaydı. Ancak II. Seleukos tarafından reddedilince onun yokluğunda Antiokheia'da bir isyan çıkardı. Seleukos dönüp Antiokheia'yı ele geçirince Stratonike Seleukeia ad Pieria'ya kaçtı, fakat bu kaçış sırasında yakalanıp öldürüldü (Grainger, 1997: 67; Macurdy, 1932: 71).

II. Antiokhos'un kızları da II. Seleukos döneminde siyasi amaçlarla evlendirildiler. Stratonike, Kappadokia Kralı II. Ariaramnes'in oğlu Ariarathes (III) ile evlendirildi. II. Ariaramnes oğlu III. Ariarathes'i ortak kral ilan etti. Bu evlilik Kappadokia Krallığı'nın Seleukos Krallığı tarafından tanınmasına sebep oldu (Diodoros, 31.19; Kaya, 2019: 240).

Laodike ise Pontos Kralı II. Mithridates ile evlendirildi. Çeyizi Galatlar tarafından istila edildiği için Pontos Krallığı'nın tamamen yönetemediği Büyük Phrygia bölgesiydi (Grainger, 1997: 48). Laodike ve II. Mithridates'in kızı Laodike (III) Seleukos kraliçesi oldu. Aynı isimli diğerkızı Laodike ise Akhaïos ile evlendi. III. Antiokhos'un 223 yılında Akhaïos'un bulunduğu Sardeis'i kuşatması sırasında Laodike de oradaydı ve kısa bir süreliğine Sardeis'in bir kısmını yönetmesinin ardından teslim oldu (Polybios, 8.21; Grainger, 1997: 49).

II. Seleukos kardeşlerini evlendirerek Pontos ve Kappadokia Krallıklarını kendine bağlamaya çalışmıştı. Ancak bu krallıklar iç savaş sırasında II. Seleukos'un kardeşi Antiokhos Hierax'ı desteklediler (Errington, 2017: 132). Bu dönemde Antiokhos Hierax da Bithynia Kralı Zipoites'in kızıyla evlenmişti. Bu evlilikte de yeni krallıklarla evlilik bağı ile yeni ittifaklar kurmayı amaçlamıştı (Errington, 2017: 135)

III. Antiokhos döneminde birçok siyasi evlilik yapıldı. II. Seleukos'un kızı, III. Antiokhos'un kardeşi Antiokhis, 212 yılında Armenia Kralı Kserkses ile evlendirildi. Antiokhis, Kserkses'i muhtemelen kardeşinin isteğiyle öldürdü (Grainger, 1997: 8). III. Antiokhos'un kızı I. Kleopatra da 194/193 yılında siyasi amaçla V. Ptolemaios ile evlendirildi. Bu evliliğin amacı Koile Syria'nın Seleukos Krallığı'nda kalması ve iki krallığın bir süreliğine dost olmasıydı (Errington, 2017: 256). I. Kleopatra, oğlu VI. Ptolemaios adına ülkeyi yönetti ve 176 yılında öldü (Grainger, 1997: 45). I. Kleopatra'nın portresi sikkeler üzerinde yer aldı (Levha 16). III. Antiokhos'un kızı olan ve annesinin rahibi olduğundan yukarıda ayrıntılı olarak söz edilen IV. Laodike de siyasi amaçlı olarak kardeşiyle evlendirildi (Grainger, 1997, 48). III. Antiokhos'un bir başka kızı Antiokhis ise Kappadokia Kralı IV. Ariarathes ile evlendi. Antiokhis, bir süre çocuk sahibi olamadı ve eşini iki sahte oğlu, Ariarates ve Holophernes olduğuna inandırdı. Sonrasında iki kızı ve bir oğlu oldu. Eşine gerçeği açıkladıktan sonra ileride bir taht mücadelesini önlemek adına evlatlıklarını uygun bir maaşla Roma'ya ve İonia'ya gönderilmesini sağlayarak sorunu çözdü (Diodoros, 31.19). Antiokhis'in sonraki yılları hakkında yeterli kaynak olmasa da bazı görüşlere göre V. Antiokhos'un naipieri Lysias veya Philippos tarafından Antiokheia'da öldürüldü (Grainger, 1997: 8). III. Antiokhos'un planladığı bu siyasi evlilikleri, gelecekte Roma ile yapacağı mücadelenin habercisiydi. Pergamon Krallığı ile de bir evlilik planlamıştı ancak Roma'yla dost olmayı planlayan Pergamon Krallığı tarafından reddedilmişti (Appianos, Syriake, 5).

IV. Seleukos ve IV. Laodike'nin kızı V. Laodike 178/177 yılında Makedonia Kralı Perseus ile evlendirildi. Perseus'un yenilgisinin ve Makedonia Krallığı'nın sona ermesinin ardından Seleukos Krallığı'na geri döndü ve yaklaşık 160 yılında kardeşi I. Demetrios tarafından Kappadokia Kralı V. Ariarathes ile evlendirilmesi planlandı (Grainger, 1997: 49). V. Ariarathes bu evliliği Roma ile dost olmak istediği için reddetti (Diodoros, 31.28). V. Laodike Seleukos Kraliçeleri bölümünde bahsettiğimiz gibi

muhtemelen I. Demetrios'la evlendi. V. Laodike 150/149'da Ammonios tarafından öldürüldü (Grainger, 1997: 49).

Polybios'un (33.15) aktardığına göre Aleksandros Balas'ın sözde kardeşi Laodike, 153 yılında onunla birlikte Roma'daydı. Fakat Laodike'nin IV. Antiokhos'un kızı ve Aleksandros Balas'ın kardeşi olup olmadığı kesin değildir. Pontos Kralı III. Mithridates ile evlendiği düşünülen bu Laodike'nin gerçekten yaşayıp yaşamadığı hakkında da kesin bilgiler yoktur (Grainger, 1997: 50).

III. Antiokhos ve III. Laodike'nin (veya IV. Antiokhos ve IV Laodike'nin) kızı Nysa 160/159 yılında Pontos Kralı Pharnakes ile evlendirildi. Bu evlilik muhtemelen I. Demetrios'un hükümdarlığının ilk yıllarında siyasi amaçlı gerçekleşti (Grainger, 1997: 52). Nysa ve Pharnakes'in evliliği Atinalılar tarafından kutlandı (Kaya, 2019: 232). 150 yılında tahta geçen Pontos Kralı V. Mithridates de Seleukos Krallığı'yla ittifak amaçlı IV. Antiokhos'un kızı VI. Laodike ile evlendi (Kaya, 2019: 233). 120 yılında V. Mithridates öldü, ölmeden önce tahtı iki oğlu Mithridates ve Khrestos'a ve onların koruyucuları olarak VI. Laodike'ye bıraktı. Bu yönetim 112 yılında Mithridates annesini ve kardeşini öldürerek tek hükümdar olana dek devam etti (Errington, 2017: 278).

VIII. Antiokhos ve Kleopatra Tryphaina'nın kızı VII. Laodike Thea, Kommagene Kralı I. Mithridates ile evlendi. 96 yılından önce gerçekleşen bu evlilikle iki krallık arasında bağ kuruldu. Çiftin bu evlilikten I. Antiokhos adlı oğulları oldu (Grainger, 1997: 48; Kaya, 2019: 135).

Seleukos Krallığı ile diğer Hellenistik Krallıklar arasında krallığın ilk zamanlarından son zamanlarına dek siyasi evlilikler gerçekleşmiştir. Bu evlilikler özellikle Pontos ve Kappadokia Krallıkları ile olmuştur. Makedonia, Ptolemaios, Armenia, Kommagene ve Kyrene gibi krallıklarla da siyasi evlilikler yapılmıştır. Bu evliliklerin bazıları, yeni krallıkların Seleukos Krallığı tarafından tanınmasında etken olmuştur.

SONUÇ

Büyük İskender'in ölümünün ardından kurulan Hellenistik Krallıklardan biri olan Seleukos Krallığı Mezopotamya, Syria, Persis ve Küçük Asya'nın büyük bir kısmına ve bu bölgelerde yaşayan çeşitli halklara hâkimdir. Doğu Akdeniz'den İndus Nehri'ne kadar uzanan sınırlarıyla Hellenistik Krallıklar arasında bir süreliğine en geniş bölgeye sahip krallıktır. Diğer Hellenistik Krallıklarla bazen ittifak kurmuş, bazen de savaşmıştır. Seleukos Krallığı'nın hâkim olduğu bölgelerde yeni Hellenistik Krallıklar kurulmuştur. Seleukos Krallığı'na bağlı yerli halkların bir kısmı isyanlarla krallıktan ayrılmıştır. Apameia Barışı'nın ardından krallık, Toros Dağları'nın kuzeyindeki topraklarını kaybetmiştir. Seleukos Krallığı'nın son yıllarında krallık giderek zayıflamıştır. Bu zayıflayışın ve toprakların kaybedilmesinin önemli sebeplerinden biri Seleukos Hanedanı içinde yaşanan taht kavgalarıdır. Hanedan içi mücadeleler ve taht kavgaları krallık sona erene dek devam etmiş, krallığın yıkılış sürecinde ciddi bir rol oynamıştır. En sonunda Seleukos Krallığı'dan geriye kalan bölge 63 yılında Syria Eyaleti olarak Roma'ya dahil olmuştur.

Hellenistik Dönem'in başından beri kraliçeler etkin faaliyetler yürütmüştür. Bu dönemde kraliçeler ve kadınlar önceki Arkaik ve Klasik Dönemlere kıyasla daha çok öne çıkmışlardır. Hellenistik Dönem'in başında Olympias ve Eurydike gibi kraliçeler oldukça önemlidir. Diadokhlar kendi aralarında siyasi evlilikler yaparak ittifak kurmayı amaçlamış, bu amaçlar doğrultusunda Hellenistik Krallıklar birbirleriyle akraba olmuşlardır. Seleukos Krallığı da diğer Hellenistik Krallıklar gibi siyasi evliliklerle yeni ittifaklar kurmayı amaçlamıştır. Nitekim pek çok Seleukos kraliçesi diğer krallıkların prensesleridir. Bu kraliçeler, özellikle de Ptolemaios kökenli kraliçeler, Seleukos Krallığı'nı birçok açıdan etkilemiştir. Seleukos kralları, kraliçeler adına kentler kurmuş ve bu kraliçelerin adlarının günümüzde bile hatırlanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla Büyük İskender'in ardından devam ettirilen bu kent kurma geleneğinin en büyük örneklerinden biri Seleukos kralları olmuştur.

Seleukos Krallığı'nın ilk kraliçesi Apama, Miletos Kararnamesi'nden anlaşıldığı kadarıyla Miletoslu askerlere yardımda bulunmuş, bu sebeple onurlandırılmıştır. Apama'nın I. Seleukos'un hâkim olduğu bölgelerdeki yerli halkla bir bağı olup olmadığı,

arabulucu rolü oynayıp oynamadığı araştırmacılarca sorgulanmış, ancak bu konuda yeterli kanıt bulunamamıştır.

Kraliçe Stratonike'nin toplumsal faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmıştır. I. Laodike kendi oğlunu tahta geçirmek için önemli bir mücadele vermiş, bu sebeple Seleukos kraliçelerinin en bilinenlerinden biri olmuştur. Berenike de kendi oğlu için mücadele etmiş, bu mücadelesi sırasında öldürülmüştür. III. Laodike hakkında pek çok epigrafik kaynak bulunmuş, bunlardan elde edinilen bilgilere göre III. Laodike'nin yönetimde aktif bir rol oynadığı anlaşılmıştır. III. Laodike pek çok kez onurlandırılmış ve III. Antiokhos onun adına krallıktaki birçok kentte kült kurmuştur. IV. Laodike ise portresinin bir sikke üzerinde bulunduğu ilk Seleukos kraliçesidir.

Seleukos Krallığı'nın son dönemlerinde Ptolemaios kökenli kraliçelerin Seleukos Krallığı'nda önemli faaliyetleri söz konusudur. Kleopatra Thea, Seleukos kraliçeleri arasında yönetimde en aktif ve hırslı olanıdır. Üç Seleukos kralıyla evlenen Kleopatra Thea eşleri döneminde de önemli bir güce sahiptir. Birkaç yıl kendi adına sikke bastırması, bu sikkelerde sadece kendi adının bulunması ve tek başına hükmetmesi sebebiyle Hellenistik kraliçeler arasında farklı bir konuma sahiptir. Özellikle son yıllarında güç için kendi oğullarına bile acımamıştır. Kardeş olan Ptolemaios kökenli IV. Kleopatra, Kleopatra Tryphaina ve Kleopatra Selene krallığın son dönemlerine etki etmişlerdir. Bunlardan Kleopatra Tryphaina ve IV. Kleopatra birbirlerine düşman olan eşleri dolayısıyla birbirleriyle mücadele etmişlerdir. IV. Kleopatra bir ordu kurup kendi seçtiği eşi IX. Antiokhos'u desteklemiştir. Kleopatra Tryphaina, IV. Kleopatra'nın ölümüne sebep olmuştur. Ertesi yıl da Kleopatra Tryphaina, IV. Kleopatra'nın eşi tarafından öldürülmüştür. Bu mücadelenin sonucunda ikisi de kaybetmiştir. Onların kardeşi Kleopatra Selene ise son Seleukos kraliçesidir. Kleopatra Thea gibi üç Seleukos kralıyla evlenen Kleopatra Selene, ilk iki eşiyle siyasi çıkarlar için evlendirilmiş olsa da son eşini kendi seçmiş ve ona destek olmuştur. Oğlunun tahttaki hakkı için mücadele eden Kleopatra Selene'nin oğluyla birlikte kısa bir süre krallığı yönettiği düşünülmektedir.

Seleukos kraliçelerinden II. Laodike, Euboia ve Rhodogune'den bahseden az kaynak vardır, bu kraliçelerin Seleukos Krallığı'na etkileri olup olmadıkları bilinmemektedir. Ayrıca Antiokhos Hieraks ve I. Demetrios'un eşleri hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamış olup, bu kadınların isimlerinin Laodike olduğu düşünülmektedir. I.

Demetrios ile eşi V. Laodike'nin portrelerinin bir sikke tipi üzerinde yer aldığı düşünülse de bu konu kesin değildir.

Sonuç olarak Seleukos kraliçeleri, Ptolemaios Krallığı haricindeki diğer Hellenistik Krallıklardaki kraliçelere kıyaslandığında krallıkta oldukça etkin rol oynamışlardır. Fakat Ptolemaios Krallığı'ndaki kraliçeler hanedan içi evliliklerin de etkisiyle Seleukos kraliçelerinin birçoğundan daha etkindir. Ptolemaios kraliçelerinin bazıları aynı zamanda eşleri olan kardeşleriyle mücadele etmişler, krallıkta büyük nüfuza sahip olmuşlardır. Buna karşın Ptolemaios kökenli Seleukos kraliçeleri diğer Seleukos kraliçelerine kıyasla daha çok faaliyette bulunmuş, hatta daha acımasız olmuşlardır.

Ayrıca birçok Hellenistik Krallıkta Seleukos kökenli kraliçeler bulunmaktadır. Bu kraliçelerin çoğu siyasi amaçlı evlendirilmiştir. Bu kraliçeler arasında kraliçe oldukları krallıklarda etkin faaliyetlerde bulunanlar vardır. Kyrene Kraliçesi II. Apama, Ptolemaios Kraliçesi I. Kleopatra, Pontos Kraliçesi VI. Laodike bu kraliçelerden bazılarıdır. Ayrıca Seleukos Krallığı'na bağlı faaliyet yürüten birçok Seleukos kökenli kraliçe de bulunmaktadır, Armenia Kraliçesi Antiokhis buna örnektir. Makedonia Kraliçesi Stratonike, Makedonia'dan ayrılmasının ardından Seleukos Krallığı'na geri dönüp bir isyan çıkarmıştır. II. Apama ile Kyrene Satrapı Magas'ın evliliği Kyrene'nin krallık olmasına etken olmuştur. Stratonike ve Kappadokia Kralı III. Ariarathes'in evliliği ise Kappadokia Krallığı'nın, Seleukos Krallığı tarafından tanınmasına sebep olmuştur. Ayrıca Seleukos kökenli Kyrene Kraliçesi II. Apama'nın kızı II. Berenike, Ptolemaios Krallığı'nda etkin olmuştur. Seleukos kökenli Pontos Kraliçesi Laodike'nin kızı Laodike de bir süreliğine Sardeis'i yönetmiştir. Sonuç olarak birçok Seleukos kraliyet kadınının etkin faaliyetleri olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

AGER, S.; C. HARDİMAN (2016) “Female Seleukid Portraits: Where Are They?”, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, ss. 143-172.

ALMAGOR, E. (2016) “Seleukid Love and Power: Stratonike I”, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, ss. 67-86.

APPIANOS, **Roman History 11 – The Syrian Wars**, Çeviren: Horace White, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1912-1913.

ARRIANOS, **Ta Meta Aleksandron**, “Çevrimiçi” <https://www.attalus.org/translate/fgh.html> Erişim Tarihi 30/03/2023.

ARRIANOS, **The Anabasis of Alexander; or, The history of the wars and conquests of Alexander the Great**, Çeviren: Edward James Chinnock, Londra, Butler & Tanner, 1884.

ARRIANOS (2005) **İskender’in Seferi**, Çeviren: Furkan Akderin, İstanbul, Alfa Yayınları, 2005.

AUSTIN, M. (2006) **The Hellenistic World From Alexander to The Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation**, New York, Cambridge University Press.

AYÇİÇEK, K. (2018) “III. Antiokhos’un Küçükasya Politikası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi, S.B.E.** Ankara.

CANEVA, S.; L. LORENZON (2018a) “Decree of the city of Iasos establishing cultic honours for King Antiochos III and Queen Laodike – Karia (196-194 BC) Decree”, “Çevrimiçi” <http://phrc.it/index.php?module=content&object=803> Erişim Tarihi 10/03/2023.

CANEVA, S.; L. LORENZON (2018b), “Dossier concerning the cultic honours for Queen Laodike at Sardis – Lydia (Summer 213 BC) Decree”, “Çevrimiçi” <http://phrc.it/index.php?module=content&object=687> Erişim Tarihi 20/03/2023.

CARNEY, E. D. (2000) **Women and Monarchy in Macedonia**, Norman, University of Oklahoma Press.

Clay cuneiform tablet. Cylinder; inscription of Antiochus Soter. “Çevrimiçi” https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1880-0617-1 Erişim Tarihi: 26.04.2023.

COHEN, G. M. (1995) **The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor**, California, University of California Press.

COHEN, G. M. (2006) **The Hellenistic Settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa**, California, University of California Press.

COHEN, G. M. (2013) **The Hellenistic Settlements in the East from Armenia and Mesopotamia to Bactria and India**, California, University of California Press.

Coin with Cleopatra I, “Çevrimiçi” <https://medusaarchive.omeka.net/items/show/73> Erişim Tarihi: 26.04.2023.

CORNELIUS NEPOS, **On Great Generals. On Historians**, Çeviren: J. C. Rolfe, Loeb Classical Library, MA: Harvard University Press, Cambridge, 1929.

COŞKUN, A. (2016) “Laodike I, Berenike Phernophoros, Dynastic Murders, and The Outbreak of The Third Syrian War (253-246 BC)”, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, ss. 107-134.

COŞKUN, A; A. McAULEY, (ed.) (2016) **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Stuttgart, Franz Steiner Verlag.

DIODOROS, **Library of History**, Volume IX: Books 18-19.65, Çeviren: Russel M. Geer, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1947.

DIODOROS, **Library of History**, Volume X: Books 19.66-20, Çeviren: Russel M. Geer, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1954.

DIODOROS, **Library of History**, Volume XI: Fragments of Books 21-32, Çeviren: Francis R. Walton, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1957.

DIODOROS, **Library of History**, Volume XII: Fragments of Books 33-40, Çeviren: Francis R. Walton, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967.

DROYSEN, J. G. (2020) **Büyük İskender Tarihi**, Çeviren: Bekir Sıtkı Baykal, Ankara, Panama Yayıncılık.

DUMITRU, A. (2016) “Kleopatra Selene – A Look at the Moon and Her Bright Side”, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, ss. 253-272.

ENGELS, D.; K. ERICKSON (2016) “Apama and Stratonike – Marriage and Legitimacy”, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, ss. 39-66.

ERRINGTON, R. M. (2017) **Hellenistik Dünya Tarihi (MÖ 323-30)**, Çeviren: Gülşah Günata, İstanbul, Homer Kitabevi.

ERTEN, E. (2017), “Antik Yazarlarda Savaşçı Bir Pers Kadını: Rhodogune”, **İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, ss. 30-54.

EUSEBIOS, **Chronicon**, “Çevrimiçi”
<http://www.attalus.org/translate/eusebius.html>, Erişim Tarihi: 30/03/2023.

First Book of Maccabees, “Çevrimiçi”
<http://www.attalus.org/translate/1macc.html> Erişim Tarihi 30.03.2023.

GARDNER, P. (1878) **a Catalogue of Greek Coins: The Seleucid Kings of Syria in the British Museum**, Londra, Order of the Trustees.

GRAINGER, J. D. (1997) **A Seleukid Prosopography and Gazetteer**, Leiden, Brill.

GRAINGER, J. D. (2002) **The Roman war of Antiochos the Great**, Leiden, Brill.

HARDERS, A.-C. (2016) The Making of a Queen – Seleukos Nikator and His Wives, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, ss. 25-38.

HOOVER, O. D. (2007) **Coins of the Seleucid Empire from the collection of Arthur Houghton, Part II**, The American Numismatic Society, China.

HOUGHTON, A. (1988) “The Double Portrait Coins of Alexander I Balas and Cleopatra Thea”, **Schweizerische Numismatische Rundschau**, 67, ss. 85-95.

HOUGHTON, A.; C. C. LORBER VE O. D. HOOVER (2008) **Seleucid Coins: A Comprehensive Catalogue. Part 2: Seleucus IV through Antiochus XIII**, 2 Vols, New York ve Lancaster, American Numismatic Society.

HÖLBL, G. (2001) **A History of the Ptolemaic Empire**, Çeviren: Tina Saavedra, New York, Routledge.

IUSTINUS, **Epitome of Pompeius Trogus – Philippic Histories**, Çeviren: John S. Watson, 1953.

JACOBY, F. (ed.) (1923-1958), **Die fragmente der griechischen Historiker**, I-XV, Berlin-Leiden.

IOSEPHOS, **Jewish Antiquities, Volume I: Books 1-3**, Çeviren: H. St. J. Thackeray, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1930.

IOSEPHOS, **Jewish Antiquities, Volume V: Books 12-13**, Çeviren: Ralph Marcus, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1943.

KAYA, M. A. (2019) **Türkiye’nin Eskiçağ Tarihi –III– Hellenistik Dönem**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları.

KAYA, M. A. (2022) **Ege ve Eski Yunan Tarihi –II– Klasik ve Hellenistik Çağlar**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları.

KILIÇ ASLAN, S. (2012) “Ptolemaioslar’ın Küçük Asya Politikası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi, S.B.E.** İstanbul.

KÖRPE, R. (2019) “Gönen Civarında Kraliçe Laodike’ye Nafaka Olarak Verilen Arazi”. **2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu**, Ed.: Ahmet Aydın, Gülnil Aydın, Balıkesir, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Yayınları, ss. 2-14.

KÜLAHLI, N. (2021) “Antik Yunan Toplumunda Eğitim Hayatında Kadın (Arkaik Çağ’dan Hellenistik Dönem Sonuna Kadar)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Selçuk Üniversitesi, S.B.E.** Konya.

LIVIOUS, **Periokhae**, “Çevrimiçi”
<https://www.livius.org/articles/person/livy/livy-the-periochae/> Erişim Tarihi 30/03/2023.

MACURDY, G. H. (1932). **Hellenistic Queens: a Study of Woman-Power in Macedonia, Seleucid Syria, and Ptolemaic Egypt**, Baltimore, Johns Hopkins Press.

MEMNON, **History of Herakleia**, “Çevrimiçi”
<https://www.attalus.org/translate/memnon1.html> Erişim Tarihi: 30/03/2023.

MUSTI, D. (2008) “Syria and the East”, **Ancient History Volume VII Part I – The Hellenistic World**, Cambridge University Press, Ed: F. W. Walbank, Cambridge University Press, ss. 175-220.

PAUSANIAS, **Description of Greece, Volume I: Books 1-2, (Attica and Corinth)**. Çeviren: W. H. S. Jones, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1918.

PAUSANIAS, **Description of Greece, Volume IV: Books 8.22-10 (Arcadia, Boeotia, Phocis and Ozolian Locri)**, Çeviren: W. H. S. Jones, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.

PLINIUS, **Natural History, Volume II: Books 3-7**, Çeviren: H. Rackham, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1942.

PLUTARKHOS, **İskender-Sezar**, Çeviren: İo Çokona, 4. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

PLUTARKHOS, **Lives, Volume IX: Demetrius and Antony. Pyrrhus and Gaius Marius**, Çeviren: Bernadotte Perrin, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920.

PLUTARKHOS, **Lives, Volume VIII: Sertorius and Eumenes. Phocion and Cato the Younger**, Çeviren: Bernadotte Perrin, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.

PLUTARKHOS, **Moralia, Volume VI: Can Virtue Be Taught? On Moral Virtue. On the Control of Anger. On Tranquility of Mind. On Brotherly Love. On Affection for Offspring. Whether Vice Be Sufficient to Cause Unhappiness. Whether the Affections of the Soul are Worse Than Those of the Body. Concerning Talkativeness. On Being a Busybody**. Çeviren: W. C. Helmbold, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939.

POLYAINOS, **Strategems**, “Çevrimiçi” <https://www.attalus.org/translate/polyaenus.html> Erişim Tarihi: 01/04/2023.

POLYBIOS, **The Histories, Vol 1-6**, Çeviren: W. R. Paton, Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1922-1927.

POMEROY, S. B. (1984) **Women in Hellenistic Egypt: From Alexander to Cleopatra**, New York, Schocken Books.

POMEROY, S. B. (1995) **Goddesses, Whores, Wives, and Slaves**, 2.bs., New York, Schocken Books.

POMEROY, S. B. Ve diğerleri (2018) **Antik Yunan’ın Kısa Tarihi**, Çeviren: Oğuz Yarlığaş, İstanbul, Alfa Yayınları.

PORPHYRIOS, **Comments on the book of Daniel**, “Çevrimiçi” <https://www.attalus.org/translate/daniel.html> Erişim Tarihi 30/03/2023.

Ptolemaic Coins Online, “Çevrimiçi” <https://numismatics.org/pco/> Erişim Tarihi: 25.04.2023.

RAMSEY, G. (2016) “The Diplomacy of Seleukid Women: Apama and Stratonike”, **Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire**, Ed.: Altay Coşkun, Alex McAuley, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, ss. 87-104.

REDA, S. (2014) “Interregnum: Queen Regency in the Seleucid Empire”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **University of Waterloo**, Ontario.

SARIKAYA, S. (2013) “Arrianus’un “İskender’in Sonraki Olaylar” Adlı Eseri”, **Cedrus**, Sayı 1, ss. 329-345.

SARILAR, M. (2012) “Küçükasya’daki Seleukos Kolonileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi, S.B.E.** İstanbul.

SCHÜLER, C. (2019) “Küçük Asya’da Seleukoslar Egemenliği”. **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu-Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri**, Ed.: Oğuz Tekin, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 14-25.

Seleucid Coins Online, “Çevrimiçi” <http://numismatics.org/sco/> Erişim Tarihi: 06/04/2023.

STRABON, **Geography, Volume VII: Books 15-16**, Çeviren: Horace Leonard Jones, Loeb Classical Librar, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1930.

STRABON, **Geography, Volume V: Books 10-12**, Çeviren: Horace Leonard Jones, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928.

TARN, W. W. (1913) **Antigonos Gonatas**, Oxford, Oxford at the Clarendon Press.

TEKİN, O. (ed.) (2019), **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu-Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

TEMİZKAN, M. (2022) “Seleukos Kraliçelerinin Siyasi ve Kamusal Hayattaki Faaliyetleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, S.B.E.** Kahramanmaraş.

VALERIUS MAXIMUS, **Memorable Deeds and Sayings**, Çeviren: S. Speed (1678) “Çevrimiçi” <http://www.attalus.org/translate/valerius9b.html> Erişim Tarihi 30/03/2023.

WALBANK. F. W. Ve diğerleri. (ed.) (2008) **Ancient History Volume VII Part I – The Hellenistic World**, Cambridge University Press.

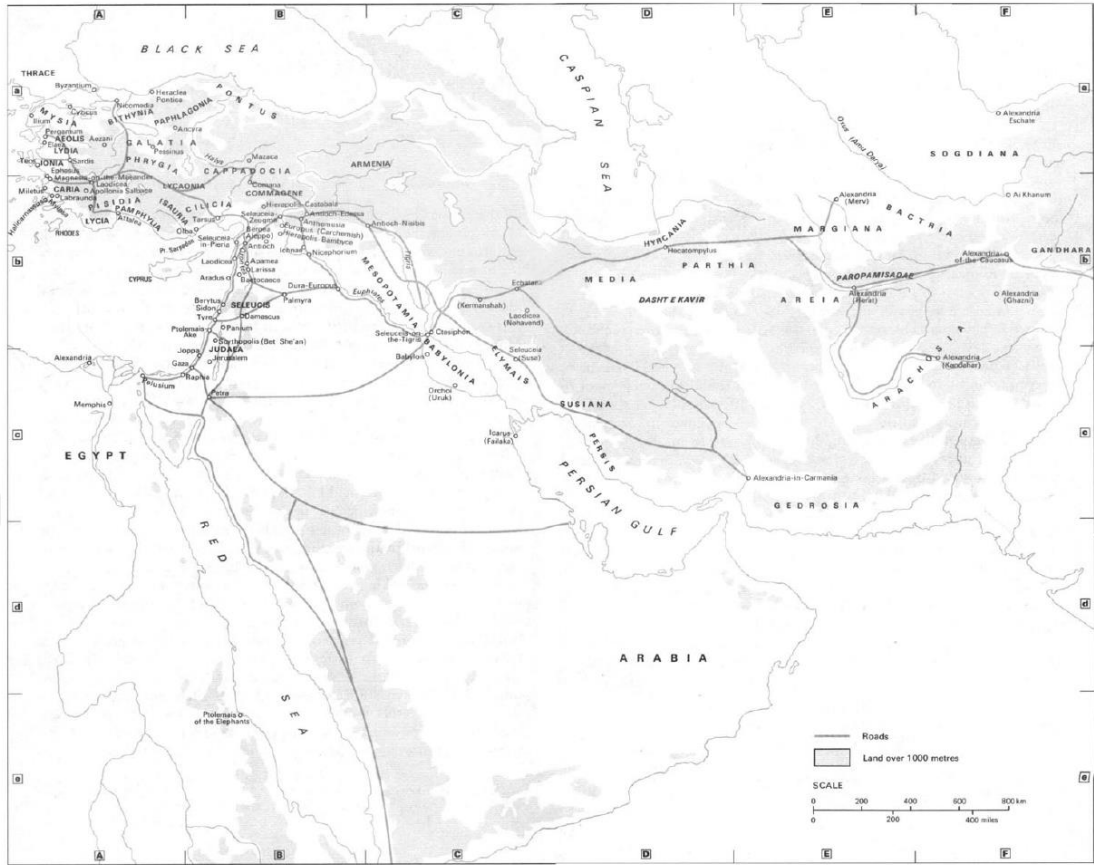

EKLER

Levhalar

Levha 1: Hellenistik Dünya Haritası (Austin, 2006: xxxi)

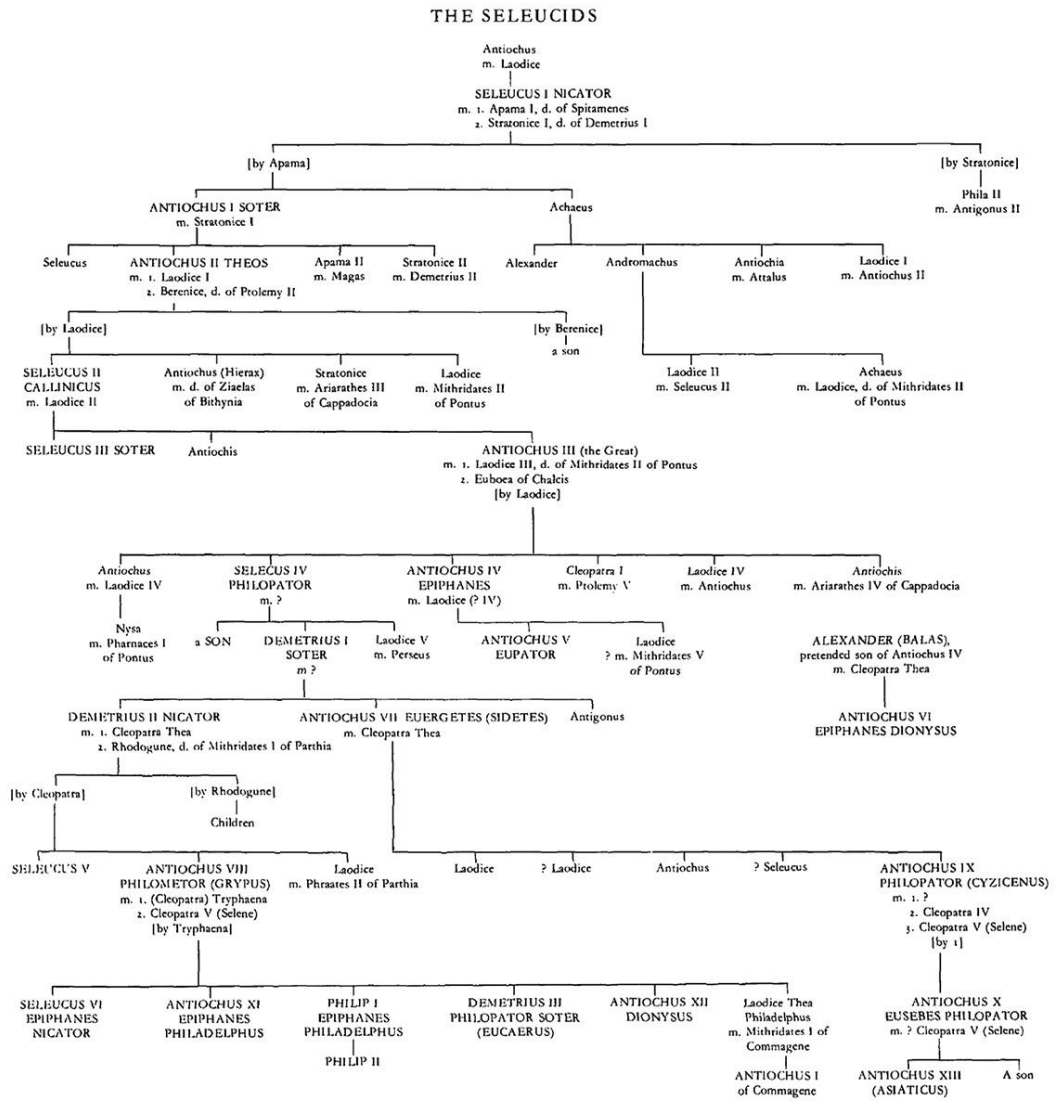
Levha 2: Seleukos Krallığı Haritası (Musti, 2008: 177)

SELEUKOS KRALLARI VE KRALİÇELERİ

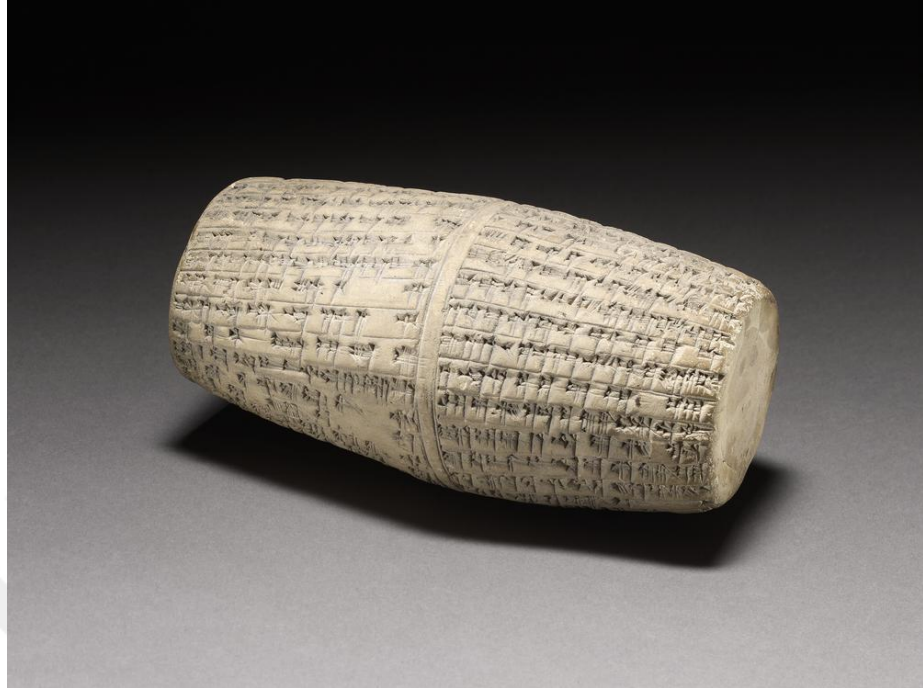
305-281	I. Seleukos Nikator	Apama Stratonike
281-261	I. Antiokhos Soter	Stratonike
261-246	II. Antiokhos Theos	I. Laodike Berenike
246-226/5	II. Seleukos Kallinikos	II. Laodike
226/5-223	III. Seleukos Soter	
223-187	III. Antiokhos Megas	III. Laodike Euboia
187-175	IV. Seleukos Philopator	IV. Laodike
175-164	IV. Antiokhos Epiphanes	IV. Laodike
164-162	V. Antiokhos Eupator	
162-150	I. Demetrios Soter	V. Laodike (?)
150-145	I. Aleksandros Balas	Kleopatra Thea
145-138	II. Demetrios Nikator (1. hükümdarlığı)	Kleopatra Thea
145-140	VI. Antiokhos Epiphanes	
138-129	VII. Antiokhos Sidetes	Kleopatra Thea
129-126/125	II. Demetrios Nikator (2. Hükümdarlığı)	Kleopatra Thea Rhodogune
126	V. Seleukos	Kleopatra Thea (annesi)
126/125-123		Kleopatra Thea
126/125-96	VIII. Antiokhos Grypos	Kleopatra Thea (annesi) Kleopatra Tryphaina Kleopatra Selene
114/3-95	IX. Antiokhos Kyzikenos	IV. Kleopatra Kleopatra Selene
95	VI. Seleukos	
95-92	X. Antiokhos Eusebes Philapetor	Kleopatra Selene
95-88	III. Demetrios Philopetor Soter (Damaskos'ta)	
95	XI. Antiokhos Epiphanes Philadelphos (Kilikia'da)	
95-84/3	I. Philippos (Kilikia'da)	
87	XII. Antiokhos Dionysos (Damaskos'ta)	
84/3-64 (?)	II. Philippos	
69-64 (?)	XIII. Antiokhos Asiatikos	

Levha 3: Seleukos Kralları ve Kraliçeleri Listesi¹⁷

¹⁷ Seleukos Hükümdarlarının adları ve hüküm yılları kaynak kitaplara (Errington, 2017: 314; Walbrant ve diğerleri, 2008: 482-483) göre hazırlanmıştır. Kleopatra Thea hariç diğer kraliçelerin eklenilmesi için tezdeki bilgilerden yararlanılmıştır.

Levha 4: Seleukos Hanedanı Soy Ağacı (Walbank ve diğerleri, 2008: 490-491)

Levha 5: Antiokhos Silindiri

(https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1880-0617-1)

Levha 6: III. Laodike'nin Iasos'a Mektubu (Ceneva ve Lorenzon, 2018a)

Levha 7: III. Laodike Portreli Taç (Ager ve Hardiman, 2016: 160)

Levha 8: IV. Laodike Tipli Sikke
(<http://numismatics.org/sco/id/sc.1.1407>)

Levha 9: IV. Laodike ve oğlu Antiokhos Tipli Sikke (Ager ve Hardiman, 2016: 145)

Levha 10: I. Demetrios ve IV. Laodike/V. Laodike Tipli Sikke

(<http://numismatics.org/sco/id/sc.1.1683>)

Levha 11: Kleopatra Thea ve Aleksandros Balas Tipli Sikke

(<https://numismatics.org/sco/id/sc.1.1841>, 1843, 1846)

Levha 12: Kleopatra Thea Tipli Sikke
(<https://numismatics.org/sco/id/sc.1.2258>)

Levha 13: Kleopatra Thea ve oğlu VIII. Antiokhos Tipli Sikke
(<https://numismatics.org/sco/id/sc.1.2260>, 2269, 2262)

Levha 14: Kleopatra Selene ve oğlu XIII. Antiokhos Tipli Sikke

(<http://numismatics.org/sco/id/sc.1.2485>)

Levha 15: II. Berenike Tipli Sikke

(https://numismatics.org/pco/id/cpe.1_1.744)

Levha 16: I. Kleopatra ve oğlu VI. Ptolemaios Tipli Sikke

(<https://medusaarchive.omeka.net/items/show/73>)

